

SAKEN VAN STAET
en
OORLOGH
beschreven
door
d' H. VAN AITZEMA

In 's Graven-Hage
Bij Johan Veely, Johan Tongerloo, en Jasper Doll, Boeckverkopers, a' 1669.
H. Bary Sc.

SAKEN van STAET
EN
OORLOGH.

In, ende omtrent de
VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Beginnende met het Jaer 1621, ende eyndi-
gende met het Jaer 1632.

Door d'HEER

LIEUWE van AITZEMA,
EERSTE DEEL.

In 'sGRAVEN-HAGHE,
By JOHAN VEELY, JOHAN TONGERLOO, ende JASPER DOLL,
Boeck-verkoopers, ANNO 1669.

Saken van staet en oorlogh, in ende omtrent de Vereenigde Nederlanden

Beginnende met het Jaer 1621, ende eyndigende met het Jaer 1632

Door d'Heer Lieuwe van Aitzema

Eerste Deel [Negende Boeck 1629]

In 'sGraven-Haghe By Johan Veely, Johan Tongerloo, ende Jasper Doel

Boeck-verkoopers, Anno 1669

Selectie betreffende het Beleg van 's Hertogenbosch in 1629 (pag. 854-889, 912-920)

©Transcriptie Rob Braam 2019

<p>1629</p> <p>Desseyn van Cam= paigne.</p>	<p>p. 854 L</p> <p>De afbreuk diemen deur 't nemen vande Silvervloot aen de Spaensche had gegeven/ animeerde den Prins soodanich/ dat hy besloot yets groots ende offensivelijck tegen de somer voor te nemen/ dies hy den thienden February deur den president liet voorstellen: te oordeelen dat het hoogh tijdt was de respectie Provincien aen te schrijven/ dat de vijftigh nieuwe gelichte Compagnien op 't spoedichste van hondert tot twee hondert koppen weder versterckt mochten worden; oock daer nevens de Capitainen op 't voorsz ghetal compleet te krijghen; de Heeren Ghedeputeerden van de Respective Provincien hebben op 't behagen van haere Principaelen goetgevonden/ den Raedt van Staete by desen te authoriseeren/ om met Communicatie van sijn Excellentie d'uytschrijvinge ter fine voorschreven aen de respectie Provincien te doen; oock daer nevens de Capitainen van voorschreve Compaignien te belasten alle de voiren aen te wenden om hare onderhebbende Compaignien tottet voorsz getalle compleet te krijghen/ op den ouden voet ende ordre/ sonder loop-gelt te trecken op de aentenemen soldaeten; maer in plaets van dien te ghenieten voor yder soldaet tot onderhoudt vyf stuyvers daegs/ ingangh te nemen/ sedert den tijdt af dat de aen te nemen soldaten/ voor den Commissaris vande Monsteringe of daer egheen Commissaris en resideerde voor de Magistraet van de plaetse ghepresenteert souden syn/ tot den dage vande Monsteringe toe.</p> <p>In Hollandt waeren de meeste lieden onwilligh tot offensive preparaten ten Oorlogh: eenige uyt begeerte van menage/ andere om datse meenden den Prins wat te seer ghesint te zijn tot moderatie ontrent de Remonstranten: contrarieerende daerom oock wat de Prins in het stuck van Campaigne voorsloegh: waer by oock quam de secreete handelingh van Treves/ het welck eenighe dede verslappen: daer naer wierdt den eersten Marty goedt ghevonden te Committeeren de Heeren</p>	<p>10 februari 1629</p> <p>1 maart 1629</p>
--	--	---

Beaumont, Eysinga ende Harsolte, om ter Vergaede-
ringhe der Heeren Staten van Hollandt ende West-
Vrieslandt voor te draegen: dat de Heeren Staten Ge-
nerael hadden in bedencken genomen/ hoe dat den voor-
leden nae-Somer/ eer de vier maenden (voor de welc-
ke de vijftig nieuwe Compagnien wierden gelicht) qua-
men te expireeren/ op advijs van sijn Excellentie by
alle de Provintien toegestaen was/ de voorsz Compa-
gnien te reduceeren op hondert koppen/ ende soo den
Winter over aen te houden; met presuppositie/ dat te-
gen het aldereerste van 't voor-jaer deselve weder souden
worden gerenforceert/ om als dan (nevens andere Ruy-
teren en Knechten) gebruyckt te worden/ op eenig nota-
bel deseyn: dat sijn Excellentie tot der Landen dienst en
af-breuck van den Vyandt voornemen soude: dienvol-
gens (dat onlanghs gheleden) sijn Excellentie hebbende
voorgedragen/ dat de voorsz Compagnien weder moch-
ten werden gesuppleert tot twee hondert koppen/ alsoo
den tijt voorhanden was/ datmen gebruykende d'avan-
tagien die dese Landen van Godt, en de natuere hadden
om den Vyant te prevenieeren/ ende de ongelegenthey-
t daer in de selve door schaersheydt sijner finantie tegen-

p. 854 R

woordigh was/ een groot ende important dessey-
n aen te vangen daer in was geconsenteert/ soo wel van weghen
de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant/ als
alle de andere Provintien/ meest absolutelijck en by wey-
nige op welbehagen van hare Heeren principalen/ die
daer in niet en waren gedesadvoueert geworden.

Dat hare Ho: Mo: siende dat den tijt vast verre was
gaende sonder dattet yets effectivelijck by de hant geno-
men wiert/ nodich hadden gevonden tot hare deschar-
ge/ alsoo de Heeren Staten der respective Provintien
ontwifelijck soude verlangen/ niet wetende waer aen het
schorten mocht/ door Gedeputeerden uyt elcke der aen-
wesende Provintien sijn Excellentie daer over te begroe-
ten/ ende te versoecken openinge vande gelegenthey-
t deser sake/ 't welck den vorigen dach was geschiet.

Waer op sijn Excellentie aen de gemelde Gedeputeerden
had verhaelt (so als doch ten deele bekend was geweest)
dat de selve ontrent half Januario/ nu over ses weecken
geleden/ aengevangen hadde ernstelijck een notabel des-
sey- n te prepareeren/ en om 't selve wel te bereyden/ ende
(met Godes hulpe uyt te voeren) aen eenige Provintien/
en daer onder aen Hollant versocht een vorder assistentie
van gelt/ waerinne by de voorsz andere Provintien was
bewillight: als oock by de Heeren Edelen, en verschey-
den van de notabelste Steden van Hollant: maer dat ee-
nige oock notable steden van Hollant, 't selve hadden ge-
difficulteert/ die oock niet tegenstaende seer ernstige de-
voiren daer over gedaen/ waeren difficulteerende geble-

ven/ tot dat de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt vergaderden.

Dat weynig dagen geleden een merckelijck getal Ge=deputeerden van verscheyden leden van haer Ed: Mo: Vergaderinge sijn Excellentie hadden aengebraght/ dat de voorsz difficulteerende Steden om 'tvoorsz versochte subsidie te consenteeren/ en 't dessey van sijn Excellen= tie voort te laten gaen/ niet en konden consenteeren/ ten ware sy alvooren had bekomen contentement op eenige particuliere differenten in de Provintie ontstaen. Waer op sijn Excellentie hadde onder anderen verklaringe ge= daen van sijn aangewende devoir/ tot dienst van de Lan= de ende afbreuck van den vyant: doch dat na de voor= verhaelde traineringen ende difficulteyten in de Princi= paelsten ende bequaemsten tijdt tot het uytvoeren van 't gemeynde dessey/ was verre gegaen: waer van sijn Excellentie begeerde gedechargeert ende onschuldig ge= houden te werden/ ende versocht hadde/ dat de voorsz Heeren Gedeputeerden daer van aenmeldinge ter Ver= gaderinge vande Staten van Hollant ende West-Vries= lant wilden doen: 't welk sijn Excellentie oock seyde be= richt te sijn/ dat also was geschiet. Welcke verklaringe van decharge ende onschult/ ende dattet achterblijven van so loffelijk voornemen niet sijn Excellentie maer die gene op d'voorsz difficulteyten waren gebleven/ persiste= rende te imputeren was; sijn Excellentie oock hadde van nieuw gedaen/ aende gemelde Gedeputeerden van haer Ho: Mo: met vordre affirmatie/ dat door 't verloop van tijt/ de saken so waren verandert/ dat sijn Excellentie geensints geraden vont den voortgang van het meerge= dachte voornemen te pousseeren/ doch soude evenwel be= reyrt sijn/ wanneer de Heeren Staten sulcx goetvonden/ op dien wege ofte andere/ die best geraden/ het Lant al= le mogelijck dienst te doen.

Dat mitsdien haer Ho: Mo: haer gheobligeert had= den gevonden tot haer descharge/ en tot ontlastinge der aanwezende Gedeputeerden tegens haere Heeren Prin= cipalen/ door hare Gedeputeerden aen haer Ed: Mog: te vertoonen: dat sy haer van gelijcken onschuldig hiel= den van dat door dien tijt verlies/ en by gebrek van reso= lutie als vooren/ den dienst van 't Lant/ ende den vyant afbreuck te doen (conform het voornemen ende de in= ge= willighde preparatien) achterwege gebleven was.

Doch nadien sijn Excellentie verklaerde als noch zijn beleyt ende alle vlijt (het zy tot het eerst-ghedachte/ ofte eenigh ander exploit/ dat dienstigh ende doenlijck geoordeelt wierde) den Landen niet te weygeren/ wier= den haer Ed: Mog: van wegen de Heeren Staten Ge= nerael als noch met aller ernst versocht hare resolutie niet langer uyt te stellen/ nochte de selve te verachten/

<p>Prins treckt te Velde</p>	<p>p. 855 L om eenige particuliere disputen ofte difficulteyten/ daer van hare Ho: Mo: niet begeerden eenigh gewagh te maecken/ noch de selve vorder opsoecken/ op dat door ghebreck van dien ende achterhouden van den Vyandt afbreuck te doen/ het geheele Landt/ ende alle vrunden buyten 't selve niet hooghlijck wierden bedroeft/ ende de vyanden ter contrarie haer verheugden/ dat de courageuse resolutien ende het wijse beleydt van sijn Excellentie/ om te mesnageeren soo schoone ende gewenschte occasien/ als by Godt Almachtigh verleent waren/ door onderlinge oneenigheydt van de handt geslaeghen/ ende vruchteloos werden verlopen: het welck haere Ho: Mo: ende de Heeren Staten van de Provintien te hooghsten leet zijn soude/ ende de aenwesende Ge=deputeerden genootsaect/ de verklaringe van hare de=charge ende onschult daer over op Registers te laeten brengen.</p> <p>Aengaende de voor desen gemelde versterckinge van de vijftigh Compagnie/ sijn Excellentie bericht zijnde/ dat de Capiteynen van de voornoemde Compagnien/ haer Volck niet en konden bekomen/ sonder loop-gelt, alsoo het selfde buyten haere Respective Guarnisoenen geworden moest worden/ ende dat hun oversulcks soude behooren toegeleght te worden eenigh loop-gelt; is verstaen dat den Raedt van State de voornoemde Capiteynen soude aenschrijven/ dat sy boven het onderhoud van yder Soldaet/ volgens hare Ho: Mo: voorgaende Resolutie/ tot loop-gelt soude genieten vijftig stuyvers: Maer de Heer Eysinga van wegghen de Provintie van Vriesland, verklaerde in 't aenhouden van de voornoemde vyftigh Compagnien niet langer te consentee=ren/ dan voor den tijdt dat sijn Excellentie te velde soude sijn/ also tot het uytvoeren van het voorgenoemde dessein van sijn Excellentie van nieuw ghelicht soude worden twaelf duysent man te voet. Na voorgaende delib=beratie is goetghevonden te stellen ter directie van sijn Hoochgedachte Excellentie en des Raets van State/ de nodige ordre en preparaten tot de voorsz lichtunghe gerequireert.</p> <p>Alles entlijck tot den Velt-tocht gereet/ de patenten uytgesonden/ ende 't rendezvous tot ontrent Schenckeschans gheordineert sijnde: soo is sijn Excellentie den vier en twintighsten April 's morghens vroech uyt den Haghe ghetrocken naer Wtrecht, komende den vyf en twintighsten tot Aernhem: alwaer niet vindende d'in=fanterye t'samen aengekomen/ insonderheyt die d'Yssel moste opkomen/ ordre gestelt heeft/ dat alle de Compagnien die den seven en twintighsten niet en konden de Yssel-oort 't Scheep sijn/ soude te lande gaen/ om te Aernhem ter selver tijt te wesen/ gelijk geschiede. Den seven en twintighsten April sijn de Wagens en Tocht=</p>	<p>24 april 1629 25 april 1629 27 april 1629</p>
------------------------------	--	---

<p>Den Bosch berent.</p>	<p>paerden toe Nimweghen aenghekomen. Den acht en twintighsten 's morgens vroegh sijn tot Nimwegen aen Landt geset drie en sestigh stucken geschuts/ soo groot als kleyn/ yder stuck versien met hondert en dertigh schooten; de reste van het Gheschut bleef te Scheepe; ende sijn des middaghs naer de aenkomste des Prin= cen/ gevoert nae de Moockerheyde: Het volck dat tot Arnhem ende Yssel-oort was ghekomen/ marcheerde door de Betuwe over Nimmegen oock daer heen. Des= gelijkcx de Ruyterye trocken van de Veluwe door de Be= tuwe over de Brugge/ die geslagen was over de Wael beneden Nimmeghen oock derwaers: De reste van 't Voetvolck hadde de Prins doen op-zeylen tot boven Gravenweert aen de Peppelen ontrent Eltenbergh; al= waer deselve in de Schepen bleven tot dat hy die met de stroom dede afsacken/ ende na Nimmegen komen/ al= waer deselve boven de Stadt te Lande gingen/ ende so oock naer de Moockerheyde. Hy ordonneerde den Co= lonel Pinsen met eenighe Compagnien voor eerst noch aen de Schans te blijven/ omme op alle occasien daer mede op den dienst van het Landt te passen: Hy stelde dien dach/ naementlijck den acht en twintigh= sten April/ noch al sijn Volck op de Moockerheyde in Batalie/ en dede al 't selve dien nacht op de Moocker= heyde onder den blaeuwen Hemel logeren/ ende 's an= deren daegs smorghens met den kriecken van den dach over de Brugge by de Grave marcheren/ om 's nachts</p>	<p>28 april 1629</p>
	<p>p. 855 R</p>	<p>28 april 1629</p>
	<p>tot Vellep te wesen/ sendende den Heer Stakenbroeck met veertigh Compagnien Ruyteren voor uyt naer den Bosch, daer dien selven nacht een partye Ruyteren voor= gekomen sijn/ ende hebben des anderen daegs de Stad berent/ sijnde den dertighsten dito/ ende is hy met de geheele Armee des namiddaegs ontrent drie uyren daer mede voorgekomen.</p>	<p>29 april 1629</p>
	<p>De Spaensche/ hoorende dat de Prins met al het Volck/ en de Schepen nae boven getrocken was/ vrees= den voort over 'tQuartier van Gelderlandt, ende dien volghens sonden terstont binnen Venlo sestien Compa= gnien Spangiaerden/ ende binnen Ruremonde seven Compagnien Italiaenen: Graef Hendrick van den Bergh quam selfs binnen Gelder, om op alles daer or= dre te stellen/ maer verbleef daer niet lange: Grobbon= donck eenighsints twijffelende dat het hem ghelden sou= de/ hadde de Dorpen rontom de Stadt doen somme= ren/ een seecker quantiteyt Rys daer binnen te brengen/ ende oock met eenige Koopluyden geaccordeert/ om op 't spoedigste een goede quantiteyt eetwaren daer te bren= ghen; Doch den Commandeur op Creveceur hadde last deselve niet te laeten passeren.</p> <p>Omme nu voort te gaen tot de voorsz begonnen Bele=</p>	<p>30 april 1629</p>

	<p>geringh/ soo lagen daer binnen als de Prins daer voor quam vier Compagnien te Paerdt/ waer van een gedeelte in de Forten lach/ ende de reste in de Stadt: De Prins quam des naemiddaegs ontrent drie uyren daer voor met sijn gantsche Legher/ nemende sijn Quartier met hondert vier en dertigh Compagnien tot Vucht, logerende op het Huys genaemt Heyms huys, hebben= de de andere Hooft-quartieren voorts verdeelt als volgt: Namentlijck Graef Ernst met vyftigh Compagnien tot Hintem, Graef Willem van Nassauw Gouverneur van Heusden, met twee en dertig Compagnien tot Orthen, en de Heer van Bredenrode ontrent de Petler met ses en twintigh Compagnien: van Solms tot Engelen, na Creveceur toe daer de Schepen met Ammunitie ende Vivres laeghen: Den Oversten Pinsen in het Legher komende/ is den elfften May quartier ghegheven te Deuteren: Voorts zijn de Quartieren af-ghesteecken/ ende met een ongelooflijck ghetal van Boeren/ uyt de Betuwe, Tieler ende Bommelerwaert, op-gheworpen. In het aenkomen naer den Bosch, heeft de Prins het Huys te Heeswijck, twee uyren van den Bosch gelegen/ ende met ontrent tsestigh Man beset/ ingenomen.</p> <p>Die van de Stad saten ondertusschen niet stil/ maer arbeyden oock sterck boven en beneden de Stadt/ ende verhoogden/ ende soncken haer Bateryen/naer gelegentheyte van de plaetsen/ konnende schieten in en over alle de drie Quartieren. Sy stelden oock ordre op het verkoopen van alle eetwaren/ en schreven na Brussel om secoers.</p> <p>De Prins heeft den eersten Mey toegelaten datter veel Vrouwen/ Kinderen/ Bagijnen en dienstmaegden uyt de Stad zijn getrocken; dat de Ruytery oock meende te doen/ maer wierden met geweld wederom daer binnen gedreven.</p> <p>Tusschen den vierden en vijfden dito sijn daer binnen ghekomen ontrent acht hondert Man; die langs Vlymen, dicht voor by Deuteren, by de Koeschans heenen tot Sint Ians Poort in quaemen/ gaende op eenenighe plaetsen tot haer midden in het Waeter. Waer over de Prins oock heeft doen maecken een breede Rijswech met een Borstweer/ streckende van de Vuchterheyde door het verdroncken Landt/ benefens de Vogelkoy van Grobbendonck heenen tot Pinsens Quartier/ beset met verscheyden Redouten van houdt ghemaeckt/ en wiert ghenaemt den Hollantschen Dijck: Welcke Rijs wech is voort ghemaect langhs de Bosse Sloot op het Dorp Engelen; en is also het gantsche Leger daer mede besloten gheweest in ontrent acht of thien dagen tijds.</p> <p>Daer na heeft de Prins de voorsz Dijck allencxkens met het sacken van het Water doen verbreden/ verho=</p>	<p>11 mei 1629</p> <p>1 mei 1629</p> <p>4 - 5 mei 1629</p>
--	--	--

	<p>ghen ende verzwaeren/ ghelijck oock de redouten ende anderen Wercken/ ende die soo verseeckert ende be=</p> <p>p. 856 L waert/ ende aen den anderen ghehecht/ dat hy getroost was al des Vyandts macht aldaer te verwachten.</p> <p>Tusschen den elfsten ende twaelfsten May is uyt het Quartier van Graef Ernst begost t'approcheren/ ende onder wegen een corps de garde begrepen/ daer in oock besteet is een Baterye te maken van ses Stucken. Ende heeftmen door het water niet verder kunnen komen/ also die vande Stadt de Cadijck gaende na de Ortensche Dijck/ hadde doorgesteken.</p> <p>Den twaelfsten heeft de Prins den Dommel besteedt te stoppen ende toe te dammen/ met eenen Dam van twee hondert Roeden. 'tWelck den acht en twintighsten dito ghedaen sijnde/ begonnen het Waeter buyten om het Legher te leyden: Desghelijcks wiert oock de Rivier de Aa ghestopt/ ende het Waeter mede buyten de Wercken om gheleyt. Die van de Stadt sonden soo nu ende dan eenighe Persoonen uyt met Brieven aen de Infante tot Brussel, daer inne sy haer noodt ende ghebreck te kennen gaeven, ende seer instantelijck hulp ende secours versochten; Ghelijck oock de Infante haer dede/ haer vermaenende van couragieus, patientich ende ghetrouw te zijn ende te blyven, met vaste beloften ende vertroostinghen van ontset; Maer hare Brieven quamen niet altijd over of deur/ somtijds verdroncken de Booden/ somtijts keerden sy wederom/ datse niet deur en wisten te komen/ ende somtijds raecten sy in handen van de Prins; evenwel snapten altemets noch een deur/ waer uyt die van de Stadt van haer ontset verwitticht wierden/ ende de Infante van des Stadt ghelegentheyte ende noot. Den vijftienden Mey hebben die van de Stadt een uytval ghedaen op den Heer van Brederodens Quartier/ doch sijn met ghewelt te rugghe ghedreven. Den sestienden dito sijn die van binnen wederom met eenighe Chaloupen uytghekomen op het Quartier van Graef Ernst, doch mosten sonder yets uyt te rechten retireren. Ontrent den twintighsten dito heeftmen begonnen te maecken een Trenchee tusschen Enghelen ende Creveceur, tot bevrijdinghe van de Paerden/ ende alle andere Trenchementen/ met dobbele Banquetten of Voetbancken/ wesende den voet van de gemeene Trencheen seshien voeten/ ende den kruyn wel ses voeten dick. Voorts is by de Vlymer Brugghe, teghen den wech gelayt/ een by na onwinnelijck Fort tegen de Lopers van Breda.</p> <p>Den twee en twintighsten heeft zijne ghenade Graef Willem seven Kanon-schooten gedaen met twee kleyne Stucken naer eenige Visschers/ die uyt de Stadt met</p>	<p>11 – 12 mei 1629</p> <p>12 mei 1629</p> <p>28 mei 1629</p> <p>15 mei 1629</p> <p>16 mei 1629</p> <p>20 mei 1629</p> <p>22 mei 1629</p>
--	--	---

<p>Tren=cheen ge=opent.</p>	<p>een Schuyt quamen visschen/ die daer op terstont weder na de Stadt voeren. Ende een weynich daer na de Baterye volmaeckt sijnde/ heeft hy gecontinueert met twee stucken/ yder van vier en twintigh pont Ysers/ ende een van ses pont te schieten.</p>	
	<p>Den seven en twintighsten sijn begost de Trencheen/ te weten die na de groote Schans genaemt Isabella van de Francoisen onder Perseval, en die na de kleine schans genaemt Sint Antonio door d'Engelschen onder van den Bosch.</p>	27 mei 1629
	<p>Den negen en twintighsten maeckte Perseval een linie/ welke by die van binnen wiert verwacht/ daerom men de selve verliet. Den selven dito heeft Graef Willem van een tweede Baterye doen schieten van drie Stucken van vier en twintigh pondt/ ende noch van drie van twaelf pont; sijn eerste Baterye blijvende staen.</p>	29 mei 1629
	<p>Den acht en twintighsten ende dertighsten deden die van het Fort Isabella een uytval sonder yets bysonders uyt te rechten.</p>	28 – 30 mei 1629
	<p>Den dertighsten deden die van Sint Anthonio het selve/ ende dooden een Enghelsche Luytenant ende sijn Knecht/ ende retireerden daer mede.</p>	30 mei 1629
	<p>Op den lesten Mey heeft de Heer van Brederode op de Peter [sic] Schans met twee Kamer Stucken van ses pont beginnen te schieten; ende wierden desen dach uyt andere Quartieren wel hondert ende thien schooten met halve Kanons ghedaen; waer van eenighe Borgers huysen ende des Bisschops huys beschaedight wierden; oock wasser een schoot door den Tooren van Sint Ians Kerck ghekomen.</p>	31 mei 1629
	<p>In de selve Maent Mey hebben die van de Stad oock</p>	
	<p>p. 856 R eenighe uytvallen ghedaen/ als namentlijk den twaelfden 'snachts met twee Chaloupen op het Quartier van Graef Ernst. Den vijftienden wederom op het selve quartier. Ende den achtienden met vier Chaloupen op 't Quartier van de Heer van Brederode, maer wierden t'elckens soo ontfanghen/ datse met verlies van eenige mosten te rugge keeren: Ende schoten die van de Stad altemets op het Leger/ maer deden daer mede niet veel schade.</p>	12 mei 1629 15 mei 1629 18 mei 1629
	<p>Den lesten Mey waren d'Aproches op de Schans Isabella soo verre gheavanceert/ datmen op hondert en vijftigh passen na ghekomen was aen de buyten Wercen van de selve/ en mostmen doen voorts Sapperen. d'Aproches na de kleine Schans Sint Antonio waeren noch soo verde niet gekomen.</p>	31 mei 1629
	<p>Tusschen beyde d'Aproches was een Baterye van ses Stucken besteedt/ om daer mede de verdere Aproches te avanceren. Uyt het Quartier van de Heer van Brederode, wiert oock geapprocheert naer de Peter [sic] Schans met goet succes: In de Quartieren van Graef Ernst</p>	

	<p>en Graef Willem van Nassouw, kondemen geen vorder Aproches doen/ vermits het hooge Water.</p> <p>Den eersten Juny des snachts/ hebben die van de Stadt op haer Kerck toren driemael gevuyrt/ het vuyr telckens driemael op ende neder haelende. De Franschen sijn hier op den Vyandt aengevallen/ hem uyt sijn Wercken drijvende/ bequamen veel ghereetschap van Schoppen/ Spaeden/ Deghens ende Waepenen. Die van der Vuchter-Schans sijn oock met twee hondert Man uytghevallen op de Fransche Bateria; waer over vijf of ses Man met een Capiteyn van de Waelen doot ghebleven sijn; maer sy hebben de Belegheraers uyt haer Werck niet kunnen slaen/ en sleepen veel dooden met haer in het retiren: Ende alsoo het Water begon te vallen is in het Quartier van Graef Ernst wyders begonnen t'Aprocheren/ ende aen de Hintemerwech een corps de garde ghemaect/ bevrijt sijn de tegen het Kanon/ ende met stormpaelen ingehecht: Ende wonnen de Francoysen die Linie van het Fort Isabelle, welcke onse Linie had verwart/ en bleef daer doot den Luytenant van Douchant, een vrijwillighe/ ende Mr. de Maison neufve de Vitre.</p>	1 juni 1629
	<p>Den tweeden dito hebben die van de Stadt een Boode met Brieven van Brussel lancks den Petler binnen ghekreghen; dat groote blijtschap veroorsaecte: Ende wierdt des snachts op den Tooren daer over gevuyrt. Des snachts isser in het Quartier van Graef Ernst voorts gheaprocheert/ tot aen een secker kleyn Meulen berghsken, ende daer een Corps de Garde gemaect/ waer van naerderhandt een Bateria is ghemaect van twee halve Kanons.</p>	2 juni 1629
	<p>Den derden wesende Pinxterdach/ schoot de Vicomte de Turaine de eerste ses schooten met grof Geschut van vier en twintigh pondt/ van een Bateria van ses Stucken/ ende wiert dien dach ende de volghende uyt des Princen Quartier sterck gheschooten.</p>	3 juni 1629
	<p>Den Ingenieur Perseval was met sijn Linie den sevenden Iuny ghekomen op het Contrescharp van de groote Schansse/ ende Ian van den Bosch met de sijne naer by de kleyne Schansse: Daer wierden noch twee Bateriaen ghemaect: Ende wiert bevonden dat de Prins voor dese Stadt hadde hondert ende tien Metale Stucken behalven de Mortiers.</p>	7 juni 1629
	<p>Den achtsten dito wiert ghequest Mr. de Vittenval Frans Capiteyn waer van hy gestorven is. Ende begonnen de Francoysen te schieten op het Hoornwerck van het Fort Isabella. De Prins kreegh dien dach oock tijdinge/ dat Graef Hendrick van den Bergh, die van de Spaenschen tot Veltheer verkooren was/ een groot Leger by malkanderen hadde/ ende dat hy van meeninge was daer mede in de Langhe straet te komen/</p>	8 juni 1629

<p>Van Voort</p>	<p>om de Hemersche en Bommelerwaarden sien t'invade= ren; waer op hy in tijds het noodige versorgde/ en de Heeren Staten de nieuwe lichtinge van Waertgelders recommandeerde.</p> <p>Den negenden quamen die vande Stadt met twee Chaloupen op Pinsens quartier aen/ meenende eenige</p> <p>p. 857 L</p> <p>paerden ende Arbeyders te haelen/ dat haer gemist is. Ende naedemael Graef Ernst by den Ingenieur Mat- thys van Voort wiert aengedient/ datmen met seecker groote galderye recht na de Stad konde gaen/ tusschen het Hintemer eynde, ende het Ortensche Bolwerck/ ende deselve daer op by de Prins/ Graef Ernst, ende de Gecommitteerde vande Heeren Staten naerder ghe= hoort sijnde/ wiert het selve geaprobeert/ ende ghelast in 't werck te stellen. Tot welcken eynde op den veer- thienden twee Batteryen/ elck van acht stucken bestee- t sijn/ achter met vleugels geslooten/ ende ter zijden met Corps de garde beset/ om 't voorschreve werck onder 't faveur van dien aen te vanghen: ende alsoo sulcx al door 't water moste gemaectt werden/ op eenige plaet= sen soo diep sijnde/ als tot den hals van een man/ soo heeftmen daer toe moeten employeren meenichte van duysenden Bosschen gehouwen rijs/ ende op die plaets geen Aerde te bekomen sijnde/ heeftmen het selve met stort-karren van achteren wel tot hondert en vijftigh roeden verre moeten aenhalen/ op welcken voet het ge= melte werck ghecontinueert is/ zijnde noch daer en bo= ven aen de voorsz groote galderye noch een Batterie gemaectt. Den selven des 's nachts/ sijn ses mannen gaen besichtighen het Contrescharp van het Hoorn= werck van het Fort Isabella, sonder dat die van binnen eens schooten/ ende uyt deselve is verstaen dat het was geruineert.</p> <p>Den thienden des nachts/ sijn de Trencheen van de Francoysen geavanceert/ tot aen het Contrescharp van het Hoorn-werck van 't Fort Isabelle, in het welke is ghemijnt gheworden/ maer terstont weder ghestopt. Den selven dito hebben d'Engelsche het Fort Sint Anthonio beginnen te beschieten met twee stucken van vier en twintigh pondt. Ten selven dito hebben de Francoysen het Fort Isabella beschoten/ ende een Bate= rye ghemaectt op de Contrescharp van het Hoorn- werck.</p> <p>Den derthienden dito hebben die van 't voorseyde Fort een uytval ghedaen met vier Man/ dewelcke ge= quetst hebbende een Sappeur weder te rugh sijn ghe= keert.</p> <p>Den veerthienden dito heeftmen begost inde Tren= cheen van d'Engelschen met Granaden te werpen/ met twee Mortieren op 't Fort Isabelle, ende 't Fort</p>	<p>9 juni 1629</p> <p>14 juni 1629</p> <p>10 juni 1629</p> <p>13 juni 1629</p> <p>14 juni 1629</p>
----------------------	--	--

<p>Graef Hendrick tot Turn= hout.</p>	<p>Sint Anthonio, van welcken een gevallen sijnde/ in het Fort Isabella heeft verbrandt d'Ammunitie/ ende een wonderlijcke kracht betoont. Den selven dito is de Prins met de Heeren Gecommitteerde Staten op de Bateriae gegaen/ ende heeft een Mortier (aldaer zijnde gestelt) doen lossen op de groote Schants/ die ten tweedemael soo veel operatie dede/ datmen de Schansse door 't stof ende den damp naeuw konde sien; want die viel in des Commandeurs Huys/ dat daer deur verbrande/ ende laghen daer in vier tonnen Kruyt met ontrent hondert Granaten. Den kleynen wiert van gelijcken gegroet; ende is tusschen den derthienden ende veerthienden weder driemaal op den Toorn ghevuert; tot een teycken dat twee Boden met de Brieven vande Hertoginne wel binnen waren gekomen. Men gingh in 't quartier van Graef Ernst oock dapper voort met de groot Galderye.</p> <p>Den vijftienden heeft men het opgeschutte Water van den Dommel in de buyten-gracht om 't Princen Quartier ghelaeten/ met het doorsteecken van den Dijck. Ende heeft men weder ses Granaten inde Schansen gheworpen/ waer van twee goede operatie deden. Men verstont oock dat Graef Hendrick van den Bergh den dertienden van Brussel was gescheyden/ hebbende sijn rendezvous gheordonneert tot Turnhout; en tot Breda wiert voor hem broodt ghebacken: Waer over de Prins de Heeren Staten de acceleratie vande lichtunghe vande Waertgelders seer recommandeerde/ ende datmen hem die naemen van de Capiteynen soude overschrijven/ om haer sijn patenten in tijds te senden. Den selven dito des nachts/ sijn de Belegherde de Hintemer-poort uytghevallen inde loop-graven van Graef Ernst, de wachten van dien drijvende tot aen de Bateriae/ doch mosten wederom</p> <p>p. 857 R retireren. Den selven dito hebben die van 't Fort Isabella een uytval gedaen met vijftigh of sestigh man/ gewapent met springhstocken ende Pistolen/ ende hebben de Sappeurs verjaeght/ twee doot gheslaeghen ende eenige ghequetst. Alsdoen wierden wederom twee of drie Granaten inde kleyne Schants geworpen; oock waeren d'Enghelsche doende om de Gracht voor de Contrescharp vande kleyne Schants te vullen/ dan die van binnen belette dat/ haelende het rijs daer uyt/ ende doende daer op een uytval: waer mede sy wel dertigh man doot sloeghen/ ende onder andere wiert de Capiteyn van des Princen Garde in 't hooft gheschooten/ maer boven alle hoope daer wederom van genesen. De Francen waeren mede vlijtigh doende/ stellende die nacht drie Binten van haer Galderye aen de groote Schants.</p>	<p>15 juni 1629</p> <p>13 juni 1629</p>
---	---	---

Vander Dussen. Goch. Eisinga.	<p>Den sestienden Monsieur de Candale de wacht heb= bende inde Fransche Trencheen/ tot negen uyren in der nacht/ begost te sapperen om de Galderye over te bren= ghen/ om in het Hoornwerck te logeeren. Ende kreeg de Prins tijdinge/ dat de Keyzersche mede af quamen/ tot secoers van de Spaensche/ ende al ghekomen wae= ren in het Landt van der Marck; waer over hy de Heer van der Dussen ende den Tresorier Goch aen de Heeren Staten sont/ om d'acceleratie van de Waertgelders te doen vorderen. De Heer Eisinga wiert oock na Vries= landt, Stadt ende Ommelanden ghesonden/ om te ver= soecken: dat vijf Compagnyen uyt Vrieslandt na Swol mochten ghesonden werden/ ende noch in plaetse van Waertgelders vier Compagnyen uyt Vrieslant en twee uyt Stadt en Ommelanden.</p>	16 juni 1629
	<p>Den achtienden dito bequam de Prins seeckere tij= dinge/ dat het geheele Leger van Graef Hendrick van den Bergh, den seventhienden tot oudt Turnhout ghe= komen was/ sterck vier en vijftigh Cornet Paerden/ daer by haer noch soude voeghen twaelf Cornetten uyt Breda; van het Voetvolck en was noch geen seecker= heyt. Ende hebben de Franschen een galderye begost op het midden van de vleugel van het Hoornwerck. De belegerde wierpen altemet met hantgranaten/ ende an= ders.</p>	18 juni 1629
	<p>Tusschen den achtienden en negentienden hebben de Engelschen de gracht vande kleyne Schansse meer dan de helft gevult/ ende op de kant Schanskorven ghe= bracht/ en met Aerde gevult/ tot bescherminge van de Werckluyden: daer op de belegerde den geheelen nacht dapper schooten/ vuer en handtgranaten gheworpen/ maer te vergeefs.</p>	18-19 juni 1629
	<p>Den seventienden hebben d'Engelsche een Galderye begost na de gracht vande halve mane van St. Antonio.</p>	17 juni 1629
	<p>Den twintighsten wert by schoone dage met de Gal= derye voort gevaren/ ende in de kleyne Schansse weder= om acht Granaten gheworpen/ die alles in de Lucht smeten waer sy ontrent quamen/ het volck vluchte in haer Contrescharpen/ om haer lijf te bergen; ende heb= ben de Francoysen een tweede Galderye begost aen de rechterhandt vande eerste, ende oock een Mijne begon= nen in 't Hoornwerck.</p>	20 juni 1629
	<p>Den een en twintighsten sijn wederom acht Grana= ten inde kleyne Schants geworpen/ ende oock is daer gestadig op geschoten. Sy hebben oock een Mijne be= gost inde halve Maene van het Fort Sint Antonio, en= de op de selve tijdt noch een andere Galderye begost aen de rechterhandt vande eerste. Dien nacht quam oock een Bode binnen de Stadt met Brieven/ waer by haer te kennen wiert gegeven de komste van Graef Hendrick van den Bergh, en des Keyzers Troepen.</p>	21 juni 1629
<p>Den twee en twintigsten des nachts/ sijn de Engel=</p>	22 juni 1629	

	<p>sche weder op nieu met haer Galderye voort gevaren/ dan wiert voor de derdemael van die vande Schants in brant gesteecken/ maer d'Engelschen vielen dies niet tegenstaende dapper aen/ en dreven die van binnen tot haer Contrescharpen inde gracht/ daer der veel in verdroncken. Dien selven nacht deden sy oock een Mijne springhen/ welcke op de Galderye viel aen de rechterhant/ en doode so wel de Mineurs als de Musquettiers van binnen vijftien man; sonder dat sy yedts konden winnen.</p>	
<p>Sterckte van het Spaens Leger.</p>	<p>p. 858 L Den drie en twintighsten dito vielen d'Engelschen weder dapper aen haer Galderyen/ als van gelijcke de Franschen/ die een Myne aen de groote Schants deden springhen. Den selven dito des namiddaeghs ten vier uyren/ hebben de Francoysen twee Mijnen doen springen/ die mislucten; daer na noch een ander doen springen/ dewelcke wel een goede Bresse maeckte/ maer stopte haer Galderye/ dat haer belettede te stormen: De Bresse was soodanigh datmen die van binnen konden sien van den Hoofde tot de Voeten toe.</p> <p>Den vier ende vijf en twintichsten isser weynigh anders voor gevallen/ als het ordinaris schieten van beyde zyden. Maer verstondt men dat Graef Hendrick van den Berch sijn Leger hadde gemonstert/ ende dat hy daer mede quam tot Loon op 't Sant, ende tot Spranghen ende daer ontrent/ daer hy 't selve oock eenigh gheldt gaf. Men seyde dat hy sterck was ontrent seven duysent Ruyters/ ende tusschen de twintigh ende vijf en twintigh duysent Man te voet/ met sestien Stucken Geschuts. Ten selven daege quam den Koninck van Bohemen in't Leger/ die de Prins alle de Wercken toonden/ gaende met hem oock in de Loopgraven.</p>	<p>23 juni 1629</p> <p>24-25 juni 1629</p>
<p>Spaensche tot Vlijmen.</p>	<p>Den ses en twintighsten dito isser op drie verscheyden plaetsen in't Leger brandt geweest. Den selven dach ende des daeghs daer naer was men doende met de Galderye te besteden/ die tegen het Kanon-scheut vry souden syn; waer op eyntelijck wiert gheresolveert deselve by dach-gelden te laten maken.</p> <p>Den seven en twintighsten dito hebben de Francoysen van haer derde Baterye af de Gracht van 't Contrescharp van 't Fort Isabella gepasseert/ ende geschoten met een Stuck van twaelf pondt/ van een Baterye dicht by de Galderye aen de rechterhant.</p> <p>Den selven dito quam Graef Hendrick van den Bergs Ruyterye tot Vlymen, ende heeft haer aen verscheyden plaetsen om 't Legher verthoont/ van Vlymen af tot Cromvoort toe.</p> <p>In 't Quartier van Graef Ernst was men ondertuschen dapper voortgegaen met de groote Galderye;</p>	<p>26 juni 1629</p> <p>27 juni 1629</p>

<p>Famars geschoo= ten.</p>	<p>sulcx dat men den negentienden een corps de garde, ende den acht en twintighsten noch een ander daer ghemaeckt heeft; met noch twee Bateryen/ elck van een Stuck.</p> <p>Den acht en twintighsten dito snachts vertoonden hem den Vyandt by de drie Schanssen de drie Susters genaemt/ by den Hollandtschen Dijck/ ende wierden tien of twaelf schoten met Kanon daer op gedaen/ waer op sy terstont retireerden/ ende stondt het Legher den gantschen nacht in Batalie: De Prins met den Coninck van Bohemen onthielden haer oock in de buytenwercken/ daer ontrent om het oogh op den Vyandt te houden.</p> <p>De Spaenschen hadden ingenomen het Huys te Boxtel, dat met vyf en twintigh Man beset was/ die in 't Legher quamen/ ende leyden daer sestigh Man op: Voorts hadden sy de Brugge aldaer over den Dommel leggende/ die de Prins hadde doen afbreecken/ weder doen repareren/ als mede de Brugghe tot Heeswijck, daer over sy naer Hintem konden komen.</p> <p>Den dertighsten dito hebben de Spaensche te voet ende te paert/ tot Vlymen sich in 't geboomte verborgen gehouden achter de luffer-Schans, ende eenige Rijs-wagens van 'tLeger bekomen/ met ontrent veertigh gevangen/ ende hondert Paerden: Zijn daerenboven met twee Chaloupen inden Morgenstont van Vlijmen gekomen/ nae de drie Susters ende Hollantschen Dijck/ om de diepte van 't Waeter te peylen; Waer over 't gantsche Leger in Batalie raecte: Ende verklaerden eenige Overloopers/ in 't Spaensche Leger een pondt Kaes twaelf stuyvers/ ende een kanne Biers ses stuyvers koste/ ende alles naer advenant.</p> <p>Den eerste Iuly de Colonel Louys de Lervin, Heere van Fama, hebbende de Wacht gehadt/ des avonts verlost werdende/ wierdt met een Loot in de rugghe</p>	<p>28 juni 1629</p> <p>30 juni 1629</p> <p>1 juli 1629</p>
<p>Spaen= se alar= men aen</p>	<p>p. 858 R gheschoten by de schouder in/ dat dadelijck daer uyt wiert gesneden/ doch stierf noch dien nacht daer van; ende wierdt den achtsten tot Heusden begraven by sijn Vader ende Broeder.</p> <p>Den tweeden syn de Spaenschen te Voet ende te Paerdt voor 't Quartier te Vucht geweest/ schermutserende met de Wacht/ doch naer eenighe Kanonaden trocken weder af. Des na middaghs ontrent drie uren hebben haer deselve wederom vertoont by de Susters-Schanssen, maer nae datter twaelf schueten met halve Kanons/ ende seven met langhe Velt-Stucken naer hun gedaen waren/ zijn sy wederom geretireert.</p> <p>Den derden dito snachs hebben de Spaenschen op verscheyde plaetsen valsche Alarmen gemaect/ ende op het Leger twee essentiale assauten ghedaen/ d'eene</p>	<p>2 juli 1629</p> <p>3 juli 1629</p>

<p>'t Leger</p> <p>Vereyc= ken ghe= schooten</p>	<p>op 't Quartier tot Vucht, daer sy met een groote Bra= vade ende Alarm aen quamen/ ende meenende door te breecken/ ende d'ander tusschen 't Quartier van Graef Ernst ende des Heeren van Brederode. Tot Vucht gaf de Prins last aen den Hertogh van Bouillon, die met een gros van Ruyteren op de Heyde stont/ dat wanneer de vyant eenighe Ruyters van achter de Duynen uyt sondt/ dat hy desgelijcx doen soude/ om daer mede te schermutseren: Graef Hendrick tien of twaelf Ruy= ters uyt sendende/ wierden van des Princen Ruyters ghechargheert: Graef Hendrick sondt daer op meer Ruyters uyt/ gelijk den Hertogh oock dede/ uyt sen= dende Monsieur de Maude, Fransche Ritmeester/ die met groote courage de Spaenschen chargeerde/ ende wierdt syn Paert onder hem doodt gheschoten/ uyt de Embuscade/ die de Spaensche achter een Hegge ende Boomen geleyt hadden; Den Hertogh siende dat Mon= sieur de Maude gevangen wierdt/ chargeerde selfs met sijn Ruyters/ ende dede des Vyandts Ruyters retire= ren: de welcke siende datse Maude te Voet niet konden wech brengen/ hebben hem gepistoleert; waer van den Hertogh het doode Lichaem mede nam/ ende in 't Le= ger bracht; Monsieur de Turliere bleef daer oock doot; aen de Spaensche zijde bleef daer den Ritmeester Ver= eycken met een Kanon-schoot. Daer en tusschen wiert dapper met Kanon uyt het Legher gheschoten: ende Graef Hendrick siende dat hy gheen voordeel en konde doen/ vertrock ende toogh wech. Op d'ander ghe= noemde plaets wierden de Spaenschen oock soo ont= fangen/ datse met groote disordre retireerden/ met ver= lies van veel Volcx ende Wapenen. Daer en tusschen was Graef Hendrick van den Berch met eenighe Boe= ren ook besich om den Dam van den Dommel deur te steecken: De Guides dat Boeren waeren/ brachtense langhs de Cadijck, die van Boxtel na het Leger liep; ende alsoo het klare Maneschijn was/ saeghen sy des Generaels Cicels Tenten/ die eenige daegen te vooren/ uyt oorsaecke van den brandt die in sijn Quartier was geweest/ aldaer waren op geset; De Boeren hier deur geabuseert sijnde/ meenden datse verkeert waren ende retireerden haer; dan wieter sestien gevangen.</p> <p>Dit was de tiendemaal dat sy haer avontuyr op 't Leger van de Prins hadden versocht/ ende alle nach= ten 't selve in Batalie gehouden. Desen nacht hebben die van de Stadt wederom driemaal van den Tooren gevuurt: Oock sijnder eenige van de Boeren ghevan= gen/ die de Waeteren voor de Spaenschen hadden ge= peylt ende haer daer mede meende door te brengen; waer van twee in 't Quartier van de Prins sijn opgehangen/ d'eene sijnde een Burgemeester van Boeckhoven, ende d'andere een Boer van Vucht.</p> <p>Den vijfden dito brachten eenighe van des Princen</p>	<p>5 juli 1629</p>
--	--	--------------------

<p>d'Ou= chants.</p>	<p>Ruyters veertigh schoone Paerden in 't Leger. Ende wierden eenige Granaten in de kleyne Schans geworpen; oock was men sterck doende om de Grachten van de groote Schans te vullen: d'Engelschen avanceerden oock haer wercken heel seer.</p> <p>Den sesten dito zijn de Francoysen en de Engelschen met haer Galderyen/ met beyde de Schanssen overgekomen.</p> <p>De Heeren Staten Generael veradverteert zijnde/ dat de Prins hem over al hasardeerde: hebben hem daer over desen Brief geschreven.</p> <p>p. 859 L</p> <p>Doorluchtige Hoogh-gebooren Vorst ende Heere,</p> <p>Wy hebben niet sonder groote bekommernisse verstaen, dat uwe Excellentie naer sijnen gewoone-lijcken yver, couragie ende sorghvuldigheyt, sich aen ende aen verthoont in d'Aproches, ter plaetsen daer het meeste perijckel ende gevaer is, tot visitatie ende bevorderinghe van de Wercken. Derhalven hebben wy voor den meesten dienst van het Landt hoognoodig geacht u Excellentie by desen te versoecken, ende recommandeeren: dat de selve syn Persoon wil mesnageeren, ende op de conservatie van dien letten: wel wetende hoe veel voor desen Staet daer aen is gelegen. Stellen uwe excellentie in bedencken, oft de selve niet goet en soude gelieven te vinden, de visitatie der voorsz. periculeuse Wercken te laten doen, deur een vertrouwt ende ervaeren militair Officier, die van syn bevinden levendigh ende naer de waerheydt rapport soude doen, &c. Sijnde gedateert den tweeden luly sestien hondert negen en twintigh. De Gecommitteerden der Heeren Staten by de Prins in het Legher/ hebben hem het selve van gelijcke gerecommandeert: daer by voegende alle redenen ende motiven die sy wisten daer toe te dienen. Waer op de Prins antwoorde: Dat hy haer Ho: Mog: en haer lieden, voor de goede affectie (die sy hem toedroegen) hertelijck bedanckte; Seggende daer by/ ghelijck als hy meermaels daer te vooren ghedaen hadde: Dat hy het alles op rapport van anderen niet en konde laten staen, ende sich selven oock so seer niet hasardeerden, als 'er wel geseydt wierdt.</p> <p>Den sevenden dito snachts als Monsieur d'Ouchants Luytenant Colonel van Monsieur de Chastillon de wachten commandeerde in de Trencheen van de Franschen/ vielen die van het Contrescharp van het groote Fort uyt met hondert Man/ ende wierpen haer met ghewelt aende rechterhandt in twee kleyne corps de garden, ende behielden die ontrent een uyr/ ten lesten wierdense ghekeert/ ende te rugghe ghedreven/ met elf</p>	<p>6 juli 1629</p> <p>2 juli 1629</p> <p>7 juli 1629</p>
--------------------------	--	--

<p>Keyser= sche tot secours van de Spaen= sche.</p> <p>Nobel/</p>	<p>dooden ende twee ghevangens; maer daer wiert lustich gevochten hant aen hant/ ende wast een Vaendraegher diese commandeerde/ en die oock een van de gevangens was.</p> <p>Den achtsten lieten die van de kleyne Schants een Myne op de Engelsche springen/ maer sonder schaede. Den selven dito sijn de Spaensche van Cromvoort ende de de plaetsen daer omtrent op Boxtel ghemarcheert/ alwaer sy haer op de Heyde hebben ghelogeert met haer gantsche Leger.</p> <p>Den neghenden kreegh de Prins van verscheyden plaetsen tijdinghe van datter eenighe duysenden Key= sersche in aentocht waren tot assistentie van de Spaen= sche: ende alsoo hy wel dachte dat die tegen hem of sijn Leger/ of andersints by diversie op andere plaetsen der Vereenighde Landen souden ghebruyckt werden/ soo heeft hy noodich gheacht dat dese Heeren Ghecommit= teerden by hem in 't Leger/ aen haer Ho: Mo: de Sta= ten Generael souden laten weten den grooten noot/ daer in men soude konnen komen te vallen/ by aldien men geen meerder Volck by een sach te krijghen/ ende daer mede een Leger formeerde teghen de selve. Met ver= klaringe: dat het lichten vande Waertgelders niet ge= noeghsaem was/ ende dat men by sulcken noodt gheen Volck uyt het Legher soude konnen missen: ende hielt tot twee ofte drie reysen sterck daer op aen/ datse sulcks souden gelieven te doen: Ten eynde/ dat de selve daer op soude mogen resolveeren/ soo haest mogelijk waer: op dat by faute van goede ende haestighe resolutie de Landen in gheen ongeval en geraeckte. Het welck de voorsz Heeren oock dadelijck deden/ ende sulcks oock seer serieus recommandeerden; daer by voorts voegen= de/ dat des Vyandts Legher noch op Boxtelheyde stil lagh: dat d'Aproches op beyde de Schanssen wel voort gingen/ ende dat men nu wat meer soude haesten.</p> <p>Den selven dito/ Monsieur de Candale commandee= rende de Wacht/ ende hebbende het Hoornwerck van het groote Fort doen besichtighen: waer dat niet meer</p> <p>p. 859 R als seven ofte acht Mannen in waren: nam het in/ ende logeerde daer binnen.</p> <p>Den elfden dito is begonnen een binnen-Trenchee/ van het Quartier van Pinsen, tot aen de drie Susters: als mede van des Princen Quartier/ tot aen Brede= roos Schants: ende van daer voor by het Clooster te Eyckendonck, aen het Quartier van Graef Ernst, en= de met Redouten wel voorsien tegen die van binnen.</p> <p>Den twaelfden dito hebben de boven-genoemde Ge= committeerde Heeren (ten eynde als boven) twee Hee= ren van de haren nae den Hage gesonden: namentlijck/ de Heeren Nobel ende Haersolt. Daer by aen den Raedt</p>	<p>8 juli 1629</p> <p>9 juli 1629</p> <p>11 juli 1629</p> <p>12 juli 1629</p>
---	---	---

<p>Harsolte.</p>	<p>van Staten schrijvende: dat den Vyandt op Bocxtelheyde hem begost te retrencheeren: dat hy een Brugge tot Eest ghemaect hadde over een Waterken dat in de Dommel loopt/ waer door hy in een half uyr op het Quartier van de Prins komen konde/ ende datse soo naer lagen/ datse hare Tenten konden sien.</p> <p>Den vijftienden dito wierden bestee de oude Water Molens aen de Diese te repareren/ ende daer benefens noch een en twintigh andere/ om met Paerden te maelen/ om daer mede het laeghe Landt droogh te maecten.</p> <p>De Galderye in 't Quartier van Graef Ernst is den achtsten bestee/ ende door ghebreck van aerde den veertienden begonnen; waer op die van de Stadt ghestaedigh met Kanon spelende van twee Bolwercken/ de arbeyders van dien groot belet deede. De selve overghebracht sijnde/ hebben die van binnen haer in de afsnijdinghe gheretireert: maer alsoo men ghestadigh met de Sapperinghe voort gingh langs de Borst-weer van het Hoornwerck/ hebben sy die haest moeten verlaten.</p> <p>Den selven dito/ naer het vertreck van de twee voornoemde Heeren/ hadde de Prins verstaen uyt Vrieslandt/ dat op de advijsen aldaer gekomen/ van de aankomste der Keyserschen/ die van de Stadt ende Landen haer Compagnien/ naer de Yssel ghesonden/ hadden gherevoeert: Ende dat die van Vrieslandt versochten dat haer Compagnien van gelijcke wederom mochten keeren naer Vrieslant; vindende het selve seer bedenkelijck/ dewijle ander Volck ter selver plaetse soude dienen bestelt te worden/ om een gros van een Legher te formeren/ tot defentie van alsulcken plaets daer de Keysersche soudon moghen op aen komen: Waer over de Gecommitteerden voorschreve met goet vinden vanden Prins/ de Heeren Eyssinga ende lensema hebben verzocht sulcks de Heeren Staten Generael te willen gaen voordragen/ ten eynde de selve daer op soudon mogen resolveren wat noodigh was.</p> <p>Hier en tusschen ginghen de Aproches uyt alle de Quartieren ghestaedigh voort: ende kreegh de Prins tijdinghe/ dat den Vyandt een aanslagh hadde ghehadt op het Huys te Gennip, legghende boven de Grave, dan was ghefalleert/ ende was met verlies van ettelijcke personen af gheslaeghen ende weder verdrocken.</p> <p>Den sestienden 't savonts is de groote Galderye door de gracht van het groote fort ghebracht/ aen de baren van de Faucebray/ sulckx dat de Sappeurs ende Mijneurs in het Werck wierden ghestelt; De Galderye over de Gracht van het kleyne Fort avanceerde meede hart/ door dien dat daeghs te vooren een Travers op het Contrescharp van het selve fort ghemaect/ was</p>	<p>15 juli 1629</p> <p>8 – 14 juli 1629</p>
<p>Eysinga en lensema.</p>		<p>16 juli 1629</p>

	<p>inghenomen/ het welck den overgangh van de voorsz Galderye te lichter maeckte. Men verstont uyt eenige overloopers/ datter een grooten brandt geweest was in het Logement van den Grave van den Bergh, niet sonder perijckel van zijn persoon/ ende verbranden daer inne veel van sijn Meubelen/ ja het Pavillon boven zijn hooft. Men hoorde mede meer ende meer van de aenkomste der Keysersche: insonderheyt by seeckere gheintercipieerden brief van Bremt Drost van Gelder aen de voorseyde Graef Hendrick gheschreven: houdende dat de Wagens ende Barques van zijn Quartier, die hem waren op geleyt den ses en twintigsten dito gereet soude zijn. Waer uyt te presumeren stont dat den Vyandt uyt die boven Quartieren yet notabels voor hadde/ son-</p> <p>p. 860 L derlinghe als de Keysersche daer souden zijn aenghekommen: Waer over de Prins de Heeren Gecommitteerden vraeghde: of de Heeren Staten noch geen resolutie ghenomen hadden op de lichtunghe van de versochte ses duysent Man: recommandeerende als noch sulcks heel serieuselijck.</p> <p>Den seventienden dito naer middagh/ Monsieur de Candale in de Trencheen commandeerende/ heeft tegen den wille van d'Ingenieur Perseval, gelogeert in de Faucebray van het groote Fort.</p> <p>Den selven dito wierdt een Boer gevangen/ die een Brief in de Stadt meende te brenghen van den Graef van den Bergh, aen den Gouverneur Grobbendonck, luydende als volgt:</p> <p style="text-align: center;">Mijn Heer,</p> <p>Siende dat het onmogelijck is den Vyandt in syn werken te overweldighen, met het Volck dat ick by der handt hebbe: om dat hy sonderlingen boven maten vast versterckt leydt; Soo vinde ick goet ende geraden van hier op te breecken, ende my te vervoegen by het Keysers Volck, die nu alreede in Wapenen zijn, ende in groote meenighte naer Wesel trecken, soo Ruyters als Voet-volck; hoopende soo een merckelijck stuck voor te nemen, dat den Vyandt ghedwonghen sal zijn met ons te slaen: ende dat Godt ons in dat geval de overwinninge sal doen behouden, ende de Stadt daer mede sal komen ontset te werden, midts dat ghy de selve noch voor een tijdt kondt houden: het welcke ick u midtsdesen wel heb willen bekent maken: Biddende soo wanneer ghy desen sult ontfangen hebben, dat ghy dan terstont in den nacht een groot vyer op den Toorn van St. Jans Kercke wilt maecken: het selve dickmael bewegende ende roerende, ende des anderen daeghs een grooten roock op den Toorn; waer uyt ick sal beken-</p>	<p>17 juli 1629</p> <p>16 juli 1629</p>
--	--	---

<p>Spaen= sche naer Vechel en Erp.</p>	<p>nen, dat desen Brief u behandicht is. ende wanneer dese Bode wederom met antwoordt sal vertrecken: sult ghy den volgende nacht het selvige teycken met vyer geven, ende des daegs wederom met roock eenen langen tijdt. Ondertusschen blyve ick mijn Heer u seer toegedaen ende vertrouwden Vriendt, Hendrick, Grave van den Bergh, uyt het Leger van Boxtel, den sestienden Iuly 1629.</p> <p>De Prins sondt desen Brief aen de Heeren Staten Generael/ met sijn advijs: wat ordre men teghen des Vyandts desseyne soude mogen stellen.</p> <p>Graef Hendrick van den Bergh heeft daer op des avondts ten vijf ueren de Avant-Guarde (bestaende in twee Regimenten) doen marcheeren: staende het Canon veerdigh/ om de selve te volghen: maer alsoo de Tenten noch bleven staen/ meendemen in het Princen Leger/ dat een andere Parthy opgetrocken ende ghevolgt was; maer den seventiende 's morgens is het geheele Leger voort getogen/ nemende den wegh naer Vechel ende Erp, daer het selve dien nacht logeerde; latende het Huys te Boxtel met eenigh Volck beset.</p> <p>De Prins hadt opinie dat hy het op de Graeve gemunt hadde/ hoewel dien wegh den Vyandt op Gennip, Ravesteyn, ende noch hooger konde leyden: ende sulcks was oock niet sonder bedencken/ om dat hy de Schuyten met hem nam/ die hy elders hadde doen gereedt maecten/ ende hem dienen konden/ om de Riviere te passeeren: waer over hy datelijck vijf Compagnien naer Ravesteyn sondt: Midtsgaders een naer Gennip, ende een naer Tiel, ende op andere Plaetsen ordre stelde.</p> <p>Hy hadde al te vooren Graef Wilhelm van Nassauw met twintig Compagnien in de Hemertsche ende Bommsche Weerden gesonden/ om aldaer op den Vyant te passen. Vermaenende de Gecommitteerden/ om noch eenmael de Heeren Staten Generael te vermanen als voor desen/ tot de nieuwe lichtinge.</p> <p>De Heeren Staten van Hollandt vermoedende van gelijcke: dat den Vyandt sijn desseyne op de Grave hadden/ hebben in der haest ordre gestelt/ om daer binnen te brengen duysent tonnen Meel in twee Schepen; het</p> <p>p. 860 R eerste geconvoyeert wesende met eenige Soldaten/ met een State Bode: raeckten onder wegghen vast/ ende mistemen terstont een van de Soldaten; waer door de Schipper met de Bode terstont suspitie kregghen/ van dat den selven wel naer den Vyandt moght ghelooopen zijn/ om dat daer aen te bregen; waerom zy geraden vonden hun te haesten/ ende het Schip te lichten met kleyne Schuytjes/ om soo het selve vlot te krijghen/</p>	<p>17 juli 1629</p>
--	---	---------------------

<p>Heer van Dieden.</p>	<p>het welck tot groot gheluck volbraghten: want den Vyandt geen twee uren daer naer met een deel Volcks daer verscheen/ om het selve Meel te halen: maer al te laet.</p> <p>Den seventienden als boven/ hebben de Engelschen haer Galderye teghen 't effort van die van binnen oock over gebraght/ met verlies maer van twee man; heb= bende goet gevonden de Gracht niet met Plancken ende Gebinten/ maer met simpel Rijs ende Aerde aen het eynde over te gaen/ om datse merckten dat mense met schieten weynigh beschadighden/ ende met Steenen alleen van boven meest geworpen wierdt.</p> <p>Den achtienden dito/ de Heer van Dieden (Gou= verneur van Embrick) hebbende 's nachts de Wacht: dede des morgens vroegh te drie uren een man klim= men op het groote Fort/ om te vernemen of den Vyant sterck van Volck daer in was/ ofte zwack. Die van binnen hem vernemende/ vermeynden dat een gant= sche Troup daer was/ deden datelijck haer Mijne on= der het Bolwerck springhen/ die een van de Mineurs ombraght: ende een ander soo bedolf/ dat hy langhen tijdt bedeckt bleef; doch eyndelijck uyt-gehaelt zijnde/ wederom bequam. Door het springen van dese Mijne/ is niemant van des Princen Volck beschadight: maer de passagie voor de selve geopent wesende/ heeft de Heer van Dieden daer op een Assaut met sestien Musque= tiers ghedaen: daer teghens die van binnen maer een salvo gaeven/ ende liepen soo voorts wegh uyt het Fort/ sonder dat 'er yemandt van sijn Volck bescha= dight wierdt; Ende wierdt bevonden/ dat het voor= seyde Bolwerck sulcks afgesneden was/ dat sy de reste noch wel een tijt langh souden hebben kunnen defendee= ren. Daer wierden in bevonden sestien Oxhoofden Wijns/ vier en twintigh Tonnen Bier/ Broot ende Speck/ ende veel Geweers.</p> <p>Den negentienden dito/ smorghens vroegh ten drie uren/ hebben die van het kleine Fort een Mijne laten springhen/ ende daer op het selve verlaten/ vreesende van die van buyten overvallen te werden: en retireer= den zy haer in een halve Maene/ vier hondert en vijf= tigh treden van het voorseyde Fort naer de Stadt toe: de Engelschen namen terstont het Fort in/ ende zijn die van buyten een weynigh daer na getrocken naer het Travers/ voor het selve Fort (onlanghs gemaect/) het welck die van binnen siende/ het selve mede verlae= ten hebben; sulcks dat die van de Stadt nu haer beyde Forten quijt waren.</p> <p>Naer het veroveren van beyde de Forten/ heeft de Prins d'Aproches voorts doen continueeren naer de andere Wercken by den Vyand/ tusschen de Vuchter= Poort/ ende de genomen Forten gemaect: daer van den een en twintigsten dito drie Redouten besteet wier=</p>	<p>18 juli 1629</p> <p>19 juli 1629</p> <p>21 juli 1629</p>
-------------------------	--	---

<p>Spaen= sche tot Moock.</p> <p>Passee= ren den Yssel.</p>	<p>den. Hy liet oock Batteryen op beyde de Schantsen maecken/ om daer mede op de Tenaille/ aen de Vuchter-poort/ ende de halve Mane daer buyten te spelen.</p> <p>Graef Hendrick van den Bergh sloegh by Moock een Brugge over de Mase/ daer over hy met sijn Volck is getrocken.</p> <p>Den drie en twintighsten dito/ 's morgens heeft hy Dulcken (gheweesen Gouverneur van Grol) met den Gouverneur van Lingen, Lucas Cairo, met eenighe Troupen voor uyt-gesonden/ soo Vier-roers als Paerden/ naer d'Yssel-kant toe. Dese zijn door hulpe van een Veermans Soone/ te Westervoort/ beneden Yseloort, met Sloepen (die zy mede ghebraght hadden) ende andere Schuytjens de Yssel gepasseert/ ende op de Veluwe ghekomen/ ende hebben haer daer datelijck op een bequame plaets begraeven. De tijdinghe daer van tot Aernem gekomen zijnde/ zijn een Engels ende Schots Capiteyn met eenighe Soldaten (die sy by der</p> <p>p. 861 L</p> <p>handt hadden uyt-ghelooopen/ om d'overkomste te beletten/ maer zy quamen te laet/ want den Vyandt op haer komste was al over: Dies niet tegenstaende hebben sy tegen deselve gheschermtseert/ ende is de voorsejde Engelsche Capiteyn genaemt Dablis met eenighe anderen aldaer gebleven.</p> <p>De Spaenschen hebben vorders alle moghelijck de-voir gedaen om haer daer te mainteneren/ tot dat meerder Machts by haer gekomen soude zijn: Graef Hendrick van den Berch hier van tijdinge ontfanghende/ als hy den Rhijn by Wesel was ghepasseert/ ende by hem aldaer ghekomen waeren des Keysers Troupen/ die hem tot hulpe gesonden waeren/ sondt dadelijck een deel van 't Keysers Volck/ met eenighe van sijn Soldaeten te Voet ende te Paerdt daer nae toe: Het Oorlogh-Schip van de Staeten dede eenighe scheuten op haer/ maer de Spaenschen hadden aen de overzijde twee of drie Valconetten/ daer mede sy haer over-vaert/ ontrent den Dorck beneden Yssel-oort favoriseerden/ en schoot daer mede het selve in de grondt: Dese overkomste hadde wel te beletten geweest/ soo de waarschouwinge ende ordre van de Prins van Orangien wel aengenomen ende gevolght waer geweest; maer men konde die soo haest niet aennemen noch volgen/ niet tegenstaende dat het by Prins Maurits altijd gepractiseert was geweest/ datmen ontrent Schenckeschans een Troupe Volck liet leggen/ als hy met sijn Leger in Brabant of Vlaenderen lach.</p> <p>Dit maeckte soo groote verslaghentheyte door alle de Vereenighde Nederlanden/ datmen met waerheyt wel seggen mach dat elck een daer schrickte ende beefde/ ende waerender met duysenden die den Prins van den</p>	<p>23 juli 1629</p>
---	--	---------------------

<p>Spaen= sche op de Velu= we.</p>	<p>Bosch wilden hebben/ dat hy de belegeringe diende te verlaeten/ om voor den inval van de Spaenschen ende Keyserschen/ die nu het Lant open hadden tot voor Amsterdam, te weeren.</p> <p>Den selven avondt quam de tijdinghe aen de Prins van Orangien in 't Leger voor den Bosch, van dat den Vyant op de Veluwe met twaelf duysent Man was gekomen.</p> <p>De Prins sondt daer op daedelijck den Ritmeester Randtwijck, met seven Compagnien Paerden derwaerts/ ende den Heer van Dieden met twintigh Compagnien te Voet/ om neffens 't Volck onder Graef Otto Harman van Stirum, die te vooren daer heen was gesonden/ alles daer tegens te doen wat mogelijk soude wesen; sijnde den Capiteyn ende den Ingenieur Ian van den Bosch oock mede daer heenen.</p> <p>De voorseyde Graef hadde alle naerstigheyt gedaen/ om den Vyandt uyt de Betuwe te houden: maer verstaende/ dat de selve op de Veluwe gekomen was/ soo is hy met drie en twintigh Compagnien te Voet/ ende eenighe te Paerde daer heen ghetrocken/ om de selve te slaen/ of haer ghewonnen voordeel wederom te benemen. Maer de selve achter een Rijswaert leggende/ dede groote schade/ ende konde niet uytrecten.</p> <p>De Heeren Staeten Generael ontvinghen den vyf en twintighsten July hier van oock de tijdinghe/ soo van den Cancelier ende Raeden van Gelderlandt; de Gedeputeerde Staeten van Uytrecht, als van de Ghecommitteerden in 't Legher/ waer op by resolutie verstaen is datmen daer tegen met alle vigeur ende courage soude gaen.</p>	<p>25 juli 1629</p>
<p>Schaf= fer.</p>	<p>Den vier en twintigsten dito schreven de Heeren Gecommitteerden in 't Leger/ aen die van Vrieslant ende Stadt en Landen: Dat den Vyandt daeghs te vooren met eenigh Volck op de Veluwe was ghekomen/ ende apparentelijck met sijn gheheele Macht daer op soude volghen/ ende dan sal soecken haere Provintien van de anderen te separeren/ door de occupatie van d'een of de andere plaets/ ten waere sulckx door Godts ghenade wierdt verhindert; ende versochten met eenen/ als mede den Prins op den Heer Schaffer, om hem in der haest by haer te vervoegen/ deselve de noot ende gewichtigheydt van de saecke voor te draegen/ ende beneffens de Heeren Eyssinga ende Iensema te bevorderen/ dat niet alleen de resterende Compagnien van haer repartitie/ maer oock het Volck van den Koninck van Sweden, op</p> <p>p. 861 R</p> <p>'t alderspoedighste by dage ende nacht naer Swol mochte gesonden werden/ ende dat men tot dien eynde daedelijck 't voorseyde Volck in dienst soude aennemen/ soo sulckx noch niet en waer geschiet.</p>	<p>24 juli 1629</p>

Ploos.	<p>De Prins bedacht sijnde dat den Vyandt vorder in= newaerts mochte trecken/ vondt goet den vyf en twintighsten dito/ dat de Heer Adriaen Ploos Heere van Oudegeyn ende Tienhoven, met sijne Brieven van Cre= dentie eens naer Utrecht soude gaen/ om sijn intentie haer te communiceren/ dat hy dede/ ende quam den seven en twintighsten dito wederom: Van daer wiert hy andermael daer heenen ende naer den Haege gheson= den/ om op eenige dienstige importante saecken resolu= tien te procureren/ dat hy in alder haest dede.</p>	25 juli 1629
Raes= veldt.	<p>Ende is op sijne Propositie by de Heeren Staeten Generael op den een en dertighsten dito goetgevonden: Datmen volgens d'ordre van syn Excellencie een goede aental van Volck, die jonghxst ghelicht waeren, ende noch onder de handt souden mogen aenkomen, souden doen versaemelen binnen Wtrecht, ende aldaer een Gros formeeren, omme de selve op de Veluwe, ende elders, daer den noot soude vereysschen, te employeren, ende daer mede het vorder intrecken van den Vyant te beletten: Waer op den Heere Raetsveldt, tot Enckhuysen sijnde/ aengheschreven is/ dat hy de Troupes aldaer aengekomen/ wesende een ghedeelte van de Troupes van den Overste Morgan, in alder yle naer Utrecht soude senden.</p>	27 juli 1629
Maer= schalck Valc= kenburg.	<p>Daer sijn oock eenige naer Embden gecommitteert/ om te bevorderen/ dat de Troupen van de Hoff= Marshal Valckenburgh, oock derwaerts gebracht mochten werden: Daer en boven sijn vyf duysent Soldaten uyt de Guarnisoenen gelicht/ en oock derwaerts ghesonden/ ende wierden die Guarnisoenen met gelijk getal van Borgers gecomplateert/ uyt de respective Steden van Hollant.</p>	31 juli 1629
Leger by Uytrecht	<p>Oock is op verscheyde plaetsen veel Volcx op nieuws geleydt/ in voeghen dat binnen korten tijdt tot Utrecht geformeert is geweest/ een Gros van derthien oft veertien duysent Man/ waer over by den Prins het commandement ghegeven is aen den Heere van Brederode.</p>	
Huygens	<p>Den selven vyf en twintighsten schreven de Gecommitteerden by sijn Excellentie/ aen haer Ho: Mog: datse dien Morghen met groot leedtwesen verstaen hadden/ uyt het Rapport van de Heer Huyghens, die van Aernhem aldaer haestelijck over ghekomen was/ om alle de gelegentheydt van daer boven te kennen te geven/ ende dat ons volck den Vyant niet hadde kunnen repou= seren/ sulcx dat sy de plaets gehouden had/ ende apparent was/ dat hy met sijn geheel Legher d'Yssel soude passeren/ ende wel licht d'een of d'ander plaets aantasten; ende alsoo sy wisten dat de Steden op d'Yssel legghende/ op dit onverwacht accident niet ghedacht hebbende/ van alles onversien waren/ sonderling van Vivres/ daer door sy groot perijckel soude komen te loopen: soo hadden sy naer communicatie met sijn Ex=</p>	25 juli 1629

<p>Kien.</p>	<p>cellentie goedt gevonden directelijck van daer te senden/ om geen tijdt te verliesen/ naer Amsterdam den Com= mis Kien om aldaer te koopen voor de voorsz Steden een quantiteyt van twee hondert dertich lasten Rogge. Ende van deselve te senden naer Swol, Campen, De= venter, Zutphen ende Doesburgh, elck veertigh Last/ ende naer Hasselt twintich ende Hattum tien Last/ by aldien haer Ho: Mog: op 't gheproponeerde van den Raedtsheer Climmer daer op geen ander ordre ghestelt hadden: Schrijvende dat de Prins noch dien nacht Graef Ernst nae Aernhem met acht Compagnien Peerden ende vyf en vijftigh Compagnien te Voet ghe= sonden hadde: Versoeckende wyders datse vry Leger tot Aernhem wilde doen publiceren; oock datmen van 't kleyne Fort af met de Aproches ghecome was in de Gracht van de eerste daer aen komende halve Mane; Datmen in 't Quartier van Graef Ernst soo veel voort= gingh als men konde: Datmen in de Quartieren van Graef Willem ende Pinsen oock hadde begonnen te Aprocheeren; dan dat het te besorghen stondt dat men voor eenigen tijdt daer mede souden moeten ophouden/ door de swackheyte van 't Volck.</p> <p>p. 862 L</p> <p>Daer wiert by een van de Heeren in 't particulier ge= schreven/ van dato den ses en twintighsten Julij dat Graef Ernst van Nassau t'samen by een hadde hon= dert en vijf en dertigh Compagnien te Voet, met het meerendeel van de Cavallerye, ende dat hy ongelimi= teerde last hadde, om te doen alles wat hem mogelijk en doenlijck soude syn, tot dienst der Landen, ende af= breuck des Vyandts.</p> <p>Den vyf en twintigsten voorschreven/ als de Spaen= schen haer Brugghe tot Westervoort over d'Yssel be= gonnen te slaen/ soo deden die van de Staten een retren= chement aen Yssel-oort maecken/ sonden tien Vaende= len binnen Doesburg, boven de drie die daer noch la= ghen/ ende bestelden rondtom de Granen in te haelen; ende om dat de Spaensche soo sterck waren/ so en kon= den sy tegen deselve niet retrencheren.</p> <p>Den selven dito wiert ordre gegeven/ dat d'Engel= schen ende Franschen by beurten de Approches souden continueren na de Stadt.</p>	<p>26 juli 1629</p> <p>25 juli 1629</p>
<p>Haute= rive.</p>	<p>Den ses en twintighsten des snachts/ als den Serge= ant Majoor van Monsieur de Hauterive de Wacht commandeerde in sijn plaetse/ na dat hy de Gracht van de halve Maene met Bies-bruggen hadde doen passe= ren/ ende hebbende een Mijne doen maecken in het Rempart van dien/ soo verlieten die van binnen het selve ende retireerden haer in een Tenaille na de Stadt toe.</p> <p>Desen dach passeerde Graef Hendrick van den Berg</p>	<p>26 juli 1629</p>

<p>George Hays.</p>	<p>tot Ysselburgh, ende verliep veel van sijn Volck door honger. De Prins heeft oock ordre gegeven/ om van 't Volck by de Westindische Compagnie gelicht twaelf hondert Man te gebruycken/ gelijk oock vier hondert en veertigh Maetroosen van d'Oostindische Compagnie: Ende waeren den twee en twintighsten dito in't Leger voor den Bosch gekomen sesthien nieuwe Schotse Compagnien/ onder den Colonel George Hey ghelicht/ sterck een duysent acht hondert ses en tachtigh Koppen/ die voor vyf Maenden aenghenomen waeren.</p> <p>Ontrent desen tijdt heeft de Prins een geintercipieerden Brief van den Gouverneur Grobbendonck aen Graef Hendrick van den Bergh geschreven/ in handen ghekreghen/ ende noch eenen aen de Ertshertoginne/ beyde van eenen inhoudt wesende/ in dato den ses en twintighsten Julij. Klagende daer in dat den Vyandt haer op ses plaetsen aentastede/ ende op de sevende door de Weyden haer oock dreyghde aen te tasten: Dat die veel Molens gestelt hadden om 't Water uyt te malen: Dat hy drie retrenchementen had aen de Antwerpsche Poort/ waer van het verste verlooren gingh: Dat syn Soldaten seer verminderden; seggende wijders: Dat des Vyandts Legher aen Volck seer vermindert was/ door 't vertrecken van veel Compagnien/ ende dat daer door de Stadt nu licht was t'ontsetten: Versoeckende daer op dat men alle noodighe remedien by der handt wilde nemen om sulckx in 't werck te stellen. Onderstondt.</p> <p>Na dato ben ick gedwongen geweest/ het verste Retrenchement te verlaten.</p>	<p>22 juli 1629</p>
<p>Eissinga/ Iensema.</p>	<p>De Heeren Eyssinga ende Iensema, die uyt gesonden waeren/ om waer 't moghelijk met het Sweedtsche Volck t'accorderen/ en dat voor eenige Maenden/ sijn met den Heer Diederick van Valckenburgh daer over gheaccordeert; Welck Accoort/ al hoe wel wat hardt ende beswaerlijck van de Heeren Staeten Ghenerael is geaprobeert: ende wiert dat Volck oock naer Utrecht ghesonden: Graef Ernst alle de Steden op d'Yssel met Guarnisoen beset hebbende/ hadde nu noch negentigh Compagnien te Voet ende dertich Cornetten Paerden by den anderen.</p>	<p>26 juli 1629</p>
<p>Graef Ernst tot Aernem.</p>	<p>Tot Aernhem was groote verslagentheyt/ eer Graef Ernst daer quam/ want de Spaenschen quamen dicht voor de Stadt/ alles afbrandende: Daer was sonderlingh geen Gheschut op de Wallen; verscheyde van de principaelste Borgers vluchteden uyt de Stadt; waer deur d'anderen seer gediscourageert wierden: sulcx dat daer deur wel een groote disordre soude ontstaen hebben/ soo daerinne in tijdts niet voorsien en ware geworden:</p> <p>p. 862 R</p>	

<p>Grenu geschoo=ten.</p>	<p>guldens: gevende daer op haer beraedt acht dagen/ om daer op te antwoorden; hy verseeckerde sijn Brugge met veel Trencheen/ Geschut/ als anders.</p> <p>De Heeren Staeten van Uytrecht, hadden op 't schrijven van den Prins den Heer van Ameronghen naer Reenen en Wageningen gesonden/ om te sien of men met het openen van seeckere Sluys den Vyandt den pas in 't Landt van Uytrecht en Amersfoort soude kunnen beletten: De selve heeft daer op uyt Reenen ge=antwoord/ dat Graef Ernst daer geschreven had/ dat de Vyant aen 't marcheren was op de Veluwe, haer ver=manende op haer hoede te zijn; dat hy voorts dede wat hy konde in de Grebbe, maer dat het hem aen Volck ghebrack om die Plaets te defenderen/ daerom hy een Compagnie of twee aldaer versocht ghesonden te wer=den/ daer mede hy het Werck soude laeten defenderen/ ende dan in de Stadt, die gansch onversien was van Volck/ doen retireren; anders was het geschapen dat die souden werden geabandonneert.</p> <p>Den acht en twintighsten dito hebben die van den Bosch met Chaloupen verscheyde Ghevanghenen in de Stadt gebracht: ende is den jonghen Prins van Dene=marcken in 't Leger ghekomen/ om hem daer een wyle t'onthouden.</p> <p>De Heer Paulus Grenu Gouverneur van Isendijck, wierdt van achteren met een Musquet kogel doodelijk</p> <p>p. 863 L gewont/ hoe wel dat hy noch te Paert nae sijn loge=ment reed: want niet tegenstaende de Kogel voor was uytgesneden/ is hy met groote pijn ende smerte wey=nig daeghen daer nae ghestorven. Hy was een goedt Soldaet/ die binnen Oostende de Ho: Mog: Heeren Staeten acht en twintigh Maenden hadde gedient/ ende sijn Compagnie twee mael daer uyt gebracht met thien ende elf Man: Hy bediende in 't Legher 't Ghenerael=schap van de Artillerye by d'indispositie van de Heer van Loqueren, ende hadde in veele nachten niet uyt sijn kleederen geweest.</p> <p>Den dertighsten dito snachts liet Graef Hendrick van den Bergh al sijn Volck dat noch op de andere zijde van de Yssel was/ over de Brugghe marcheren/ ende heeft oock twaelf halve Kartouwen met Ponten doen overhaelen; Daer naer nae liet hy sijn Brugghe dae=telijck af-breecken/ om die weder op een ander te leg=ghen.</p> <p>Den lesten Julij nae de middagh wierden drie goede Compagnien naer Zutphen gesonden/ also het Guar=nisoen daer seer swack was/ met ordre soo sy daer bin=nen niet en konden komen/ datse dan nae Deventer sou=den gaen/ benefens een Ingenieur.</p> <p>Men verstondt oock datter seven Keyzersche Regi=</p>	<p>28 juli 1629</p> <p>30 juli 1629</p> <p>31 juli 1629</p>
---------------------------	---	---

<p>Spaen= sche tot Dieren.</p>	<p>menten tot Hengel ende 't Zelem in 't Graeffschap Zutphen logeerden.</p> <p>Men heeft oock een gheintercipieerden Brief van Graef Hendrick van den Berg bekomen/ mentie maeckende van dat hy met alle sijn Volck/ ende de Grave Montecuculi op de Veluwe was/ ende dat hy het ooghe hadde op Doesburg, Deventer ende Uytrecht, ende met een ander Leger op Embden ende Groeningen; ende met een ander Leger den Bosch meende t'ontsetten: Seggende nu in eenen seer korten tijdt een eynde van de Oorloghe te sullen maecken; want sy meenden alsdan het gheheele Landt te overrompelen ende te vermeersteren.</p> <p>De Belegherden van den Bosch sijn ten selven daghe met Schuyten ende Sloepen op het Quartier van Pinsen uyt ghekomen/ maer gherepoucheert: des naer middaghs zijne met drie Schuyten ende vijftigh mannen wederom uytgekomen/ maer voeren als vooren.</p> <p>Den eersten Augusti hebben de Ho: Mo: Heeren Staten Generael een Biddach in gestelt/ over alle de Vereenigde Nederlanden/ ten eynde om Godt Almachtigh yverigh te bidden/ hare wapenen tegenwoordig te willen segenen/ en de Vereenigde Nederlanden vorder ghelieve te beschermen.</p> <p>Graef Hendrick van den Bergh legerde hem ontrent Dieren, tusschen Zutphen ende Deventer: ende deede sijn Brugge wederom slaen ontrent Spanckeren teghen het hooge.</p> <p>De Heeren Raede van Staete schreven aen haer Ho: Mog: de Heeren Staten Generael: In dato den tweden Augusty/ de selve onder andere vermanende tot het lichten van ses mael hondert duysent guldens/ om gheemployeert te sullen werden/ tot de betalinghe ende onderhoudinge van het nieuw gelicht ende aengenomen Krijghsvolck/ en hoe noodich dat sulcx ten eersten diende te geschieden.</p> <p>Men kreeg oock tijdinge dat de Spaense en Keyserse met twaelf Stucken de Veluwe nederwaerts waren getrocken: dat sy haer Brugge op Waegens hadden ge-laeden om op een ander te leggen. Daer op Graef Ernst na Doesburg sont drie Compagnien soldaten/ acht duysent ponden Kruydt/ vijfthien duysent ponden Lonten/ met noch eenigh ghelt dat al te saemen daer wel binnen quam.</p> <p>De Ritmeester Staeckenbroeck kreegh een en veertigh Man van de Spaenschen op de Veluwe gevangen/ daer uyt men verstondt datter groote dierte in haer Leger was/ en dat daer deur veel volcks verliep.</p> <p>Den derden Augusty wiert voor den Bosch de Biesbrugge aen de Tenaille over gebracht.</p> <p>Den vierden dito Monsieur Douchant commanderende de Approches/ dede op de middach een Mijne</p>	<p>1 augustus 1629</p> <p>2 augustus 1629</p> <p>3 augustus 1629</p> <p>4 augustus 1629</p>
--	---	---

	<p>springen in de Tenaille: den Prince daer tegenwoordigh sijnde/ stormde hondert Man door de Bresse/ meest</p> <p>p. 863 R Volontarissen/ maer wierden lustigh gerepouseert/ en= de bleven daer veel personen van qualiteyt: M. Exmine, en Mr. Gentillot wiert sodanigh gequest/ dat hy twee dagen daer na stierf. Dien selven dagh wierden weder twee andere Mijnen begost.</p> <p>Den sesden dito dedemen de twee voorsz Mijnen springen/ waer van d'eene niet en geluckte/ en d'andere spronck soo danig dat men daer in niet en konde logeren/ sulckx dat d'Engelsche daer mede een vergeefsche assaut op deden.</p> <p>Den selven dach heeft de Heer Pinsen dicht onder de Stadt/ een Bateriae uyt het Water op gemaect/ ende wierden daegs daer na eenige Granaten in de Stadt geworpen.</p> <p>Den selven dito quam Monsieur de Candale op de Wacht in de Trencheen/ en incommodeerde seer sterck die van binnen met een Sapperinge/ die hy dede maken aen de rechterhandt van de Tenaille, en daer na dede hy een corps de garde maken/ om de Belegerden van ter sijde te beschieten, ende 's anderdaeghs dede hy menichte van Granaden werpen.</p> <p>De Spaensche leyde haer Brugghe als ghesecht/ te Spanckeren over de Yssel, ende maecte daer een steckade voor/ met een groote Schans/ met een groot en kleyn Hoornwerck aen beyde de sijden/ en aen het eynde van de Brugghe maecte sy een Retrenchement met acht kleyne punten: waer in dat gequartiert werde/ het Volck dat Dulken commandeerde/ en versach alles wel met Cannon. Daer na deden sy seven Vanen Crabaten daer over komen/ die op de Veluwe veel quaets deden met branden en blaken/ dat veel met de doot bekochten/ alsoo de Staetsche met kleyne partyen daer dapper achter waren.</p> <p>De Spaenschen scheenen een ooghe op de Betuwe te houden/ om daer in te breecken/ ende van die sijde den Bosch te ontsetten: maer en saghen daer gheen kans toe/ de wijle de Betuwe met vier en veertigh Compagnien te Voet ende veel Ruyteren beset was. De selve was soo van de Boeren als Soldaten gheretrencheert/ van Schenckeschans af tot tegen over Waegheninghen, ende met Volck beset: Daer en boven lach noch tot Aernhem een taemelijck Gros soo te voet als te paerde: Den Admirael Dorp hadde daer oock eenige Sloepen gebracht/ daer van datter vyf tusschen de voorseyde Schans ende Aernhem, ende vier van daer af tot Waegheninghen om die te bewaken: Op de Wael was mede gelijcke ordre: daer toe lagen langs den Rhijn en Wael hier en daer oock eenige oorlog sche=</p>	<p>6 augustus 1629</p>
--	--	------------------------

	<p>pen/ om te waecken ende den Vyandt alle toevoer te be- letten: De Brugge die voor Aernhem hadde gelegen/ wiert voor Schenckeschans gheleydt/ om daer over te beter aldaer op de Convoyen te passen/ die van Weesel naer de Spaenschen op de Veeluwe gin= ghen.</p> <p>Den sevenden dito snachts/ als de nieuwe Mijne onder de Tenaille ghereet was om te doen springhen/ als Graef Maurits de Wacht commandeerden/ soo verlieten die van de Stadt de selve/ ende wiert daer voorts een Batterye van ghemaect van acht Stuc= ken/ om daer mede op de Stadtsmueren ende Stad te speelen.</p> <p>Dese Tenaille was een sterck Werck/ opgemaect van groote Boomen in malkanderen ghevlochten/ soo datmen daer onder met seer groote moeyte hadde moe= ten Mijneren.</p> <p>Den achtsten dito/ quam een Soldaet overgelopen uyt de Stadt/ verklaerende datter weynigh Bus-poe= der meer in de Stadt overigh was/ ende veel Volcks gheschooten: oock dat de Granaten een groote schrick onder de Burghers maeckten/ ende veel schade deden. Den Gouverneur Grobbendonck siende den Vyandt van buyten soo naderen/ liet de Burgerye vergaderen/ haer voorhoudende van de Vuchterschen Dijck/ bin= nen de Stadt af te graeven/ ende de Huysen aldaer ter neder te werpen/ daer deselve gheheel onwilligh toe waeren.</p> <p>Eenige dagen daer na dede hy ende de Magistraet de</p> <p>p. 864 L Burghers wederom vergaederen/ haer voorslaende Commissarissen te kiezen/ soo uyt de Geestelijckheydt/ Krijghsraedt/ als Borgerye/ om t'ordonneren wat= men soude maecken ende afbreecken/ tot beschermin= ghe van de Stadt; ende de Burgers dat weygerende/ versochten sy schriftelijcke Acte/ datse het af graeven van den Vuchterschen Dijck weygerden/ sonder meer/ uyt vreesse van commotie.</p> <p>Den thienden dito/ des nachts schreven de Gecom= mitteerden uyt het Legher/ aen haer Ho: Mog: onder anderen: Datmen met de Sappe gekomen was aen de Gracht van de halve Maene/ die de Belegerde noch overigh hadden van alle haer buyten Wercken aen die zijde: datmen de selve meenden te laeten leggen aen de slincker handt/ om te logeren ter rechter sijde na een van de Bol-wercken der Stadt; Ende dat het selve so verre was gheluckt/ datmen noch eenige Schans kor= ven tot op de Gracht van de Stadt mede gestelt hadde: ende datse groote provisie van Rijs deden/ om de zijden van de Approches naer de Stadt schoot vry te maec= ken.</p>	<p>7 augustus 1629</p> <p>8 augustus 1629</p> <p>10 augustus 1629</p>
--	--	---

<p>Monte= cuculi.</p>	<p>Des snachts bequam de Prins drie Brieven uyt den Bosch gheschreven: die van den Gouverneur aen de Infante hielden/ onder anderen den soberen staet van de Stadt/ hoe na den Vyant was/ ende soo in weynigh dagen niet eenigh Quartier desselfs wert op gheslagen/ dat de Stadt sal verloren gaen: met ootmoedige beede daer op te letten/ ende haer soo het moghelijck is te salveren.</p> <p>Den tweeden Brief was gheschreven by den Bischof van den Bosch, den Abt van Berne ende den Deken/ mede aen deselfde Infante. Inhoudende genoechsaem het selfde/ ende datse het ghewelt des Vyants niet meer en konden wederstaen/ midts het gebreck van veel behoeften/ haer smekende daer in te doen versien met aler spoet.</p> <p>Den derden Brief was van de schepenen ende den Raedt van den Bosch aen de voornoemde Infante. Inhoudende onder anderen haer bede/ dat het haer liefde het secours te doen vorderen sonder langer uytstel/ ende datse sonder dien sijn verloren.</p> <p>Ondertusschen Graef Hendrick van den Bergh als Generael Velt Heer op de Veluwe, bekomen hebbende syn Convoy van Wesel, verdeelde hem in drie Partyen: de eene bestaende in vijf Regimenten Voet volck/ sterck tusschen elf ende twaelf duysent man/ ende dertigh Cornet Paerden met thien of elf Stucken Gheschuts/ onder het commandement van Ernst Grave van Montecuculy: De tweede Parthye daer over dat commandeerde de Grave van Salasart ende Dulken, was sterck ontrent thien duysent Man/ soo te Voet als te Paert/ ende hadde by haer neghen Stucken Gheschuts: De derde Parthye is ghebleven tot bewaeringhe van de Brugge.</p> <p>De tweede Parthy is op ordre van den Grave van den Bergh getrocken naer Hattum, in meninghe sijnde de selve Stadt/ als weynich ghefortificeert te vermeersteren.</p> <p>Op de overkomste der Spaensche op de Veluwe, soo waren de Regeerders van Amersfoort seer beducht/ dat het haer gelden soude/ door de zwackheyt van dien eenighe van haer Poorten geen Valbrugghen hebbende/ de Wallen seer onsterck/ de Mueren op veel plaetsen over hanghende/ ende op houte ende ysere Anckers rustende/ sonder flanckeringe/ ende by merckelijcke vacken om ghestort/ ende ongherepaereert legghende: zijnde de Cingelen beneden de Wallen geappropriert tot Hoven: Waer over de selve Regeerders grote alteratie onder haer Burgherye bevindende/ gecommitteert hebben Pieter de Goyer ende Adriaen Westrenen, om te gaen na Utrecht by d'Heeren Gedeputeerde Staten aldaer/ om de gelegentheyt van haer Stadt te kennen te gheven/ ende assistentie te versoec-</p>	
---------------------------	--	--

ken.

De selve versochten twaelf of veertien Compagnien soldaten met eenigh Geschut en Ammunitie van oorloge/ daer mede sy verklaerden geresolveert te zijn het uyterste te wagen en uyt te staen.

p. 864 R

Sy versochten daer by datter twee Compagnien gesonden moghten werden op het huys ter Eem: Waer op geresolveert wiert datmen haer soude geven Credentie brieven aen den Prins om het selfde by hem te versoeken.

De vorseide twee personen beducht zijnde/ dat haer het selve by de Prins geweygert soude werden/ als sy die wel wisten dat geen Volck meer missen kost/ resolveerden eerst na Amsterdam te gaen/ en daer by provisie eenig Volck te versoeken/ tegen een subijten overval: Op welck versoeck de Ed: Mog: Heeren aldaer datelijck derwaerts ghesonden hebben het Vendel van Capiteyn de Vries, waer van te vooren vijftigh Man naer Elburgh gesonden waren. Waer op wederom na Amersfoort vertreckende/ zijn op nieuws Gecommitteert de Burgermeester van Dam, ende den voorsz de Goyer, om naer den Prins te gaen ten eynde voorsz. Maer wat groote instantien ende beloften sy deden/ soen konden sy niets verwerven: maer wierden aen de Staten van Uyrecht [sic] gerenvoyeert; schrijvende daer over aen de Staten van Hollandt, dat hy gheen Volck uyt het Legher kon missen: eensdeels om dat den Vyandt vergaderinge maecte by Herentals, ongetwijfelt omme yets op sijn Legher te attenteeren; anderdeels dat hy het selve tot de Approches van doen hadt: Hy vermaende daerom de Heeren Staten van Uytrecht sorghe te draegen/ de Stadt van Amersfoort wel te besetten met Krijghs-volck voor een Surprinse. De voorsz Gecommitteerden daer mede henen gaende/ kregghen noch ter instantie van de Heeren Gecommitteerden Staten van Uytrecht een van de West-Indische Compagnie van Amsterdam, die daer naer weder van daer vertrock. Ende op het naerder versoeck ende recommandatie van de Prins/ zijn de Heeren Overlander ende Baersdorp Gecommitteert geworden/ om te gaen aen Grift by Rheenen, ten eynde als hier vooren verhaelt: aldaer ter plaetse veel personen verston den dat men den Vyandt daer wel konden steuyten. Daer zijn oock ghesonden gheweest twee Ingenieurs: als Capiteyn van den Bosch ende van Tye, die (van den Rhijn af tot aen de Zee) de gheleghentheydt van de Landen ende Passagien gevisiteert hebbende/ refereerden dat het heel noodigh was ende wel te doen: oock soodanigh in korten tijdt/ dat men daer niet veel quaets van den Vyandt en hadde te verwachten/ by aldien

<p>Amers= foort.</p>	<p>maer veel Volcks van Huys-luyden als anders te wege gebragt konde werden: maer het selve heeft geen effect genomen/ door dien de resolutie te laet wierdt ghe= nomen.</p> <p>Middelertijt is goet gevonden langhs de Vecht van de Hinderdam af/ ende den Vaertschen Rhijn tot de Vaert toe/ eenighe Wercken van Fortificatie ende Re= trenchementen/ tot defentie van het Neder-Sticht ende Hollandt te maecken.</p> <p>Maer die van Amersfoort sustineerden daer teghen/ dat van haer Stadt nae de Grebbe behoorde gemaect te werden/ ende dat dat Werck bequamelijcker ende dienstelijcker soude zijn; seer te onvreden zijnde dat sy lieden buyten de ghemeene Wercken tot defentie af= ghesneden ofte uyt-gheslooten wierden/ ende noch daer en boven van Volck ende andere dinghen onversien bleven.</p> <p>Protesteerende de voorsz van Dam gheneghen te zijn het uytterste te willen waeghen/ met het opsetten van Goedt ende Bloedt: maer haer oock onschuldigh te houden van al 't geene men aldaer naer constitutie van tijdt ende saecken/ uyt hoogh-dringhende noodt souden mogen doen.</p> <p>Eyndelijck zijn noch binnen Amersfoort ghekomen drie Sweedtsche ende twee Duytsche ofte Sweedtsche Compagnien: waer van twee hondert man gesonden wierden op de Schansse te Woudenburgh, die oock ge= repareert soude werden: de Vaene Ruyteren van de Ridtmeester Thomas Chiese quam daer mede binnen. Ende de voorsz twee hondert man verlaetende haer Schans/ quamen al te mael wederom binnen Amers= foort; ende over al het Volck (daer binnen leggende) commandeerde de Capiteyn Tertulianus van Dorp.</p> <p>p. 865 L</p> <p>Den Commandeur ende Krijghs-raedt binnen Amersfoort, vonden by haer resolutie van den laetsten July goedt/ tot noodighe defentie van de Stadt/ dat eenighe saecken gheeffectueert dienden te werden: En= de sonden daer van de Coppe aen de Regheerders der Stadt.</p> <p>Den eersten Augusti ouden stijl sijn seeckere Gecom= mitteerden van de Staeten van Hollandt ende Utrecht daer binnen ghekomen/ versoeckende: nae dien de Stadt niet te defenderen was/ dat het Koorn ende de Goederen daer binnen wesende/ naer Amsterdam mochte ghebracht werden/ op dat den Vyandt het selfde tot naerdeel van den Lande niet en soude ghe= bruycken.</p> <p>Ende of wel die van de Stad in het eerste groote swa= righeydt daer in maeckte/ ende wederom insisteerden op haer voorighe versoeck/ soo stonden sy dat eynte=</p>	<p>11 augustus 1629</p>
--------------------------	--	-------------------------

woort gegeven/ vermeldende: also dat het een saecke was van seer groote gewichte/ datse daer op vergaderden ende met de Krijghs-Raedt delibereren en metten eersten antwoorden souden.

Middelertijt gingh den Vyandt al voort en quam tot op de Grachten aen de Berchs zijde/ ende selfs in een Huys staende aen de Hameye van de Uytrechtsche Poort: van waer sy van de Soldaten der Stadt weder uytgedreven wierden. Die 't voorsz huys daer na verbranden/

p. 865 R

met een Runt-Molen/ en een Schuyr vol Run: waer van de schade wel veerthien duysent gulden bedroech. Evenwel bleven sy noch dicht op de Grachten/ die van binnen seer disordelijck daer op schietende: sulcx dat het Kruyt dien Avont wel ghemindert was tot ontrent op seven of acht en dertich hondert pont. De Buytenwal tusschen de Uytrechtsche ende Coppel-Poort/ was met Burgers beset/ die gheheel ongherepareert was/ sulcx datmen daer wel met Paerden tegen op konde rijden/ behalven datter oock een groot Rack/ eenige Roeden langh gantsch geen Wal en was: daer de Burgers maer een borst-weeringh van Cruy-waghens en anders gemaect hadden. Daer en boven konde oock den Vyandt de Gracht aen de Berchs-zijde ghenoechsaem droogh doen loopen/ en daer door de voorseyde Buytenwal licht vermeesteren/ ende alsoo onder de Mueren zijnde/ van die van binnen niet hebben kunnen beschaecht werden. Alwaer oock eenige Roeden geen Aerde tegen lach.

De Borghers bestonden in drie Compagnien/ die Nacht en Dach in de Wapenen waren geweest/ sedert den Vyandt op de Veluwe ghekomen was. Waeren wel ghecourageert om den Vyandt te resisteren/ soo sy behoorlijck Garnisoen en ander nootdruft hadden ghehad; daer waeren in de Stad maer vier Metale stucks/ waer van het eene geborsten was: sy en hadden oock niet een Constapel daer binnen. Den Vyant was op sommige plaetsen heel dicht onder de Wal.

Den Commandeur en de Officieren gevraegt zijnde of de Stadt te houden was: dewelcke/ alle de defecten geconsidereert hebbende verklaerden/ Neen, ja wilden haer dat gheen vier en twintigh uyren/ noch selfs dien nacht niet verseecken: den Commandeur Dorp daer na andermael ghevraecht zijnde/ ofmen dan de Stadt soo soude overgeven/ seyde daer op Ja; want (seyde hy) ghy hebt oude verrotte Muyren/ die met Anckers ghehitst zijn/ daer en is gheen middel om de Stadt te houden: waer op by de volle Magistraet en sesthien van de voornaemste Burghers gheresolveert is sulcx te doen. Gevende daer van Acte aen het Garnisoen/ in dato den derden Augusty ouden stijl.

13 Augustus 1629

	<p>Den vierden Augusty ouden stijl/ heeft de voor= noemde Graef te derden reyse een Trompetter aen den Commandeur alleen gesonden/ vragende: dat alsoo hy nu niet meer met de Stadt te doen en hadde/ of hy desel= ve wilde overgeven of niet.</p> <p>Ten selven dage heeft de Magistraet gecommiteert Meester Willem van Dam Burghemeester/ om als Gijsselaer van wegen de Stadt in 't Leger te gaen/ en al= daer met de Graef het Accoordt te maken volghens zijn instructie: by de welcke ghevoecht is Thomas Chiese van wegen het Garnisoen. Daer tegen zijn daer bin= nen aengekomen den Heer van Werckendam met noch een ander. Ende is eyntelijck het Accoordt besloten/ tus= schen de voorschreve Graef in den name en van weggen de Conincklijkcke Majesteydt van Spangien/ ende de Infante ter eender/ ende de voorsz Van Dam ter andere zijde/ in manieren als volcht.</p> <p style="text-align: center;">I</p> <p>Dat niemant, Geestelijck of Wereltlijck, van wat Re= ligie hy sy, aen goedt ofte bloet beschaedicht sal worden.</p> <p style="text-align: center;">II</p> <p>Dat een yegelijck vry staen sal, te mogen blijven ofte vertrecken uytter Stadt, ter plaetsen daer het hem sal believen, ende een half laer respijt hebben om hem dies te beraden.</p> <p style="text-align: center;">III</p> <p>Dat de gene die uytter Stadt vertrecken willen, sullen een laer langh tijdt hebben, om haer goederen in ende buyten de Iurisdicte deser Stede te verkoopen, ende andersints daer van te disponeeren, niet teghenstaende hy woonachtigh sy in de Geunieerde Provintien, ende dat het hem dies niet teghenstaende vry sal staen 't syner be= lieven middelertijt tot Amersfoort ofte daer ontrent, het sy alleen ofte met zijn Familie te komen, ende weder vertrecken sonder eenich beletsel ofte veranderinghe, mits dat hy zijn name sal doen aengeven aende Gouver=</p> <p>p. 866 L</p> <p>neur van de Stadt drie ofte vier dagen te voren, in welck hy sonder consent te verwachten sal mogen in komen.</p> <p style="text-align: center;">IV</p> <p>Dat niemant die in bedieninge zijn gheweest, sullen geaccuseert worden van eenige hare voorgaende Actien, tenderende de Regieringe.</p> <p style="text-align: center;">V</p> <p>Dat vryheyte van Conscientie ende Oeffeninge van de Gereformeerde Religie in een publicque Kerke sal werden vergunt, en dienvolgens, dat niemant ter sake van Religie sal worden gemolesteert.</p> <p style="text-align: center;">VI</p> <p>Dat alle Contracten by de Regierdeers ghemaect, in</p>	14 Augustus 1629
--	--	------------------

waerde blijven sullen.

VII

Dat alle personen in dese Stadt gevlucht, ofte te voren gekomen wesende, met haer goet ofte Vee, van wat qualiteyt die zijn, in dit Accoort mede sullen begrepen wesen, als oock Commandeurs, Officieren, Soldaten, haere Vrouwen en kinderen van het Garnisoen hier voren in de Stadt gelegen hebbende, met hare goederen.

VIII

Dat de Stadt niet meer sal beswaert worden met Garnisoen dan van duysent mannen, van 't beste gedisciplineerde volck, 't welck geen overlast aen de Burghers sal doen, en alles buyten kosten en lasten van de Gemeente, en op haer eygen Service.

IX

Dat de scheepen hier leggende, mede sullen moghen uytvaren met haer goet en Burgers, die oock tot dien eynde noch andere schepen sullen mogen senden gins ende weder, tot verbrenginge van het goet.

X

Ende dat hy tot behoefte van de Burghers sal doen bestellen soo veele Wagens als van noode sullen sijn, met behoorlijk Convoy tot Amsterdam ofte Uytrecht toe.

XI

Dat syn Ghenade desen avont sal zijn meester van de Poorten met de sleutels, mits datter gene Soldaten in de Stadt sullen mogen komen voor morgen avont.

XII

Dat alle Privilegien, Coustumen ende herkomsten, sullen blijven, sonder dat die in 't minste ghevioleert sullen worden.

XIII

Dat alle de Boecken, Registers, Lant-Rechten, Raet en Jurisdictione, Costumen, Domeynen, en andere inkomsten, sullen blijven by de Officiers daer sy by zijn, midts overgevingen van dadelijcke specificatie en aenwijsinghe der selver, om die selve te geven die zijne Majesteyt daer toe committeeren zal.

XIV

Dat van dit alles is de Intentie van zijn Excellentie van den Berge, als Generael van de Armade van zijne Majesteyt van Spangien, gelijk als zijn Genade hier van de Ratificatie sal bevorderen.

XV

De Huysluyden in de Jurisdictione van Amersfoort en daer ontrent leggende Dorpen wonende, sullen hebben Sauvegarde, om met haer goederen ende Vee by haer huysen vry en ongemolesteert te mogen komen en blijven, mits haer stellende onder de ghehoorsaemheyte van zijne Majesteyt.

Was onderteyckent

<p>Amers= foort over.</p>	<p style="text-align: right;">Ernst Grave van Montecuculi.</p> <p>De Burgemeester hier mede op het Raedt huys ko= mende/ en merckende datter bye enige zwaricheyt ge= maeckt wiert op het elfde Artijckel/ inhoudende dat zijn Genade noch dien Avont soude wesen Meester van de Poorten en Sleutelen/ dewijl het laet op den Avont viel/ en dat daer deur wel eenige confusie of zwaricheyt mochte onstaen/ soo is hy wederom na buyten gegaen/ om den Graef sulcks te kennen te geven: en wiert Iohan Carremans Hopman van de Burgerye daer neffens ge= sonden; dan hebben niet anders konnen verkrijgen / dan</p> <p>p. 866 R datter geen Volck binnen komen soude dan alleen maer in de Poort. De voorsz Carremans weder binnen ko= mende/ is hem een groote trouw Volck van den Vyant gevolght/ die tot de Portier seyde/ datse de Poorte ope= nen souden ofte souden het selfs doen/ en soo quamen sy dien Avont in de Stad tegen het Accoort/ te weten vijf= tien hondert man.</p> <p>Des anderendaeghs is het Staeten Garnisoen daer uyt getrocken/ en na Uytrecht geconvoyeert: daer mede zijn veel Burgers oock uyt getrocken; en wert het Ac= coort gepubliceert.</p> <p>Des selven daeghs wiert by Publicatie de Burgers belast haer geweer op 't Stadts-Huys te brengen/ dat by vele maer half gedaen wiert/ behoudende haer Sijdt gheweer/ het welcke sy 's anderendaeghs op een tweede Gebodt oock boven brachten.</p> <p>De Burgers die met haer Goederen wilden vertrec= ken/ dwongmen daer van een Pas-cedul te nemen/ ende daer voren te betalen tien en twaelf Rijcksaelders.</p> <p>Dit overgaen of innemen van Amersfoort maecte door alle de Vereenighde Nederlanden op 't nieu weder= om so grooten schrick ende verbaestheyt/ dat de meeste menichte meende dat het heele Landt verloren was/ en souden veel Luyden van Uytrecht na Hollandt gevluht hebben/ soo daer soo veel Krijgs-volck niet en had gele= gen: en speelden de Paus gesinden daer dapper onder/ om de gemeente kleynmoedich te maken.</p> <p>De Heeren Staten Generael hoorende wat groote moetwillicheden van Branden/ Blaecken/ Roovinge ende Plonderinghen/ dat het Volck van Graef Hen= drick van den Berg over al en bysonderlijck in 't Graef= schap Zutphen bedreven/ oock tegen die genen die onder Sauvegarde van haer Hoogheyt en onder Contributie saten/ hebben daer over aen hem geschreven: dat sulcks was tegen het publijck Accoort: dat sy wel licht daer uyt oorsaecke soude scheppen, om tot zijnder tijdt van ghe= lijcke te laten doen, ende dat sy by continuatie van dien</p>	<p>15 augustus 1629</p>
-----------------------------------	---	-------------------------

van sin waren by Retorsie tegen zyn particuliere goederen te laten procederen.

De Grave van Montecuculi binnen Amersfoort met sijn Suite gekomen zijnde/ begeerde dat de Magistraet het Garnisoen soude Biletteren/ en op alles ordre stellen: dat de selfde weygerde/ sustinerende dat sy nu van haren Eedt ontslagen waren/ en sulcks niet en konden doen; en dat hy daerom een nieuwe Magistraet moste stellen: de Graef nam dat niet wel/ konde dien dach daer toe niet resolveeren/ wilde eerste reeckeninge hebben en weten wat gelt in voorraet was; hem wiert ver=toont dat de Magistraet dat niet ghehouden was/ dan wildet voor dien dach niet verstaen. Hy toonde noch andersints zyn misnoeghen teghen de selve/ om datse hem met eenich present niet en hadden verwillekomt/ sulcks dat men vreesde dat hy oorsaecke socht tot een Plonderinghe.

Ten selven dage hebben de Krijgs Oversten een groote quantiteyt broots versocht meer als te becomen was/ sulckx dat de Magistraet dede om roepen/ dat elck huysgesin een broot op het Stadthuys most brengen tot spij= singe van het Krijghsvolck.

De Graef noch sijnde op het Stadthuys Comman= deerde de Magistraet datse alle daeghen twaelf duysent Brooden van ses pont soude bestellen. Waer op de selve alle de Backers dede vergaderen/ een yver afvraghende hoe veel sy backen konden/ hebbende Meel tot haer contentement: Men bevondt datse te saemen een weynigh meer als drie duysent brooden konden backen/ soo voor de borghers als soldaten: De Graef was daer mede niet te vreeden/ wilde het hebben/ dat geen kleyne be= nautheyt causeerde: daer wiert oock geen ordre gestelt aen de Meulens om de Backers haer Kooren daer te brengen en haer af te voeren; even wel riepmen het moe= ter zijn.

Den sestienden is de Graef weder in de Stadt geko= men/ afdanckende de Magistraten maecte een nieuwe.

Den selven dito is hy na het huys ter Eems getoghen en nam dat in.

Op den wegh ghelijck oock op de Veluwe ende om Amersfoort heeft zyn Volck/ de Dorpen geplondert/ de

p. 867 L

Huysluyden ghevanghen/ gheslaghen/ gestooten/ gelt afgheperst ende andere Barbarische wreetheyt ghe= pleecht: als van sommige over spijckers te doen gaen/ sommige op te hanghen om veel te doen belooven: sy hebben oock eenighe ghedoodt ende eenige Neusen ende Ooren afghesneden. Haer quartieren saeten vol ghe= vangens/ diemen nauwelijcks te eten gaf/ ende als de Pastoor daer voor sprack/ so gaf hem den Graef tot antwoord: dat hy hem met sijn Brevier soude bemoeyen.

16 augustus 1629

<p>Sy roofde al het Vee waer dat sy het konde krijghen: ende vernielde het Coren/ het branden vergaten sy oock niet: Het Dorp Heversum waer veel Volck woonden dat meest Rooms gesint was/ daer heeft men de Kerck met veel huysen afghebrandt: gelijk sy oock deden op andere plaetsen.</p> <p>Naer het stellen van de nieuwe Magistraet begeerde de Graef datmen zijn volck soude billeteren tot vijftien hondert toe, en dertig Officieren; waer op hem geseyt wiert dat sulcks was teghen de ghedaene belofte/ ende teghen het Accoort/ ende dat den Graef van den Berch dat niet aengenaem soude zijn; hem vragende naer zijn Patent van soo veel volcks. De Graef antwoorde in toorne daer op: Mijn Patent leyt daer op de Merckt en aende Poorten/ sult ghy my naer mijn Patent vrae=ghen: tastende so naer sijn Rapier; hy hadde seyde hy metten Graef van den Bergh niet te schaften. Sy wa=ren Keysers Soldaten; hy wist wat hy doen most: be=geerende daerom datmen zijn Soldaeten alle onder hel=pen soudent/ of hy soude maken datse onder quaemen: sulcks datmen den heelen nacht by na daer mede besigh was.</p>	
<p>Den seventienden wasmen met de uyt deelinghe der Billetten besich/ die somtijds verandert mosten wer=den/ en ging daer mede toe/ ghelijckmen wel dencken kan/ alsoo men soo veel Volck quaelijck konde onder brenghen/ soo dat veel van de ghemene Burgers vier, vijf of ses personen most Logeren/ en spraken die niet als van essen en fressen/ stotende en slaende de Burgers die dat weygerden; en watmen klaegde daer was geen gehoor.</p> <p>Ten selven daghe is de generael Quartiermeester op het Raedthuys gekomen/ eysschende met groote her=digheyt en dreyghementen broot voor het Legher: De Magistraet soeckende alle onheyl voor te komen/ heb=ben alle de Backers ontboden en de selve belast den hee=len nacht te backen: maer daer quam een Proviantmee=ster van Graef Hendrick die broot versorgde/ beloven=de het Coorn te betalen/ maer is niet gheschiet/ gelijk oock het boort aen het Leger en het Garnisoen geleverd mede niet en is betaelt.</p>	<p>17 augustus 1629</p>
<p>Den achtienden, de Magistraet siende d'eene zwae=richeyt voor ende d'andere na/ en geen apparentie van remedie/ vonden goet by de Graef in 't Leger eenighen te senden/ om de selve met eenige gheschencken daer toe te brengen/ dat die wat beter ordre stelde: dat soo veel te weegh bracht dat die beloofde 'sanderdaegs in de Stadt te komen/ om nader daer van te spreken.</p> <p>Inder nacht quamen daer eenighe Gecommitteerde van Graef Hendrick van den Bergh, als oock met haer Pater Tempel, belovende de Capitulatie te onder=houden: dit gaf wel eenighe verquickinge/ maer daer</p>	<p>18 augustus 1629</p>

<p>volghden niet op: de voorseyde Paeter deede des Son=daegs den neghentienden in onser Vrouwen Kerck So=lemnelen dienst op de Roomsche wijze/ ende Predickte daer in presentie van den Grave: daer nae wierden de klachten vernieuwt/ dan bleef als vooren; en vertrock de selve wederom na het Leger.</p> <p>Daer naer wiert aen Pater Tempel alle de zwaeric=heden verthoont/ ende hoemen met haer teghen het Ac=coort handelden/ tot disreputatie van den Coninck: hy nam de klachten aen/ beloovende alles goets by Graef Hendrick te doen/ ja die te bewegen daer te komen/ en vertrock daer soo mede wech.</p> <p>Wy sullen hier by voegen het notabelste van 't gene by verscheyden personen uyt des Vyants Leger was gheschreven: waer van de Originele brieven by den Com=mandeur Hessels tot Emrick bekomen/ aen de Prins van Orangien zijn gesonden. Als namentlijck:</p> <p>p. 867 R</p> <p>Uyt dese Neutrale Landen hebben wy geen Vivres te verwachten, mits de extraordinaire neersticheyt, die den Vyant alle dagen doet, breeckende de Brouketels, ende met Vuyr en Swaert dreyghende den gene die ons het minste bystant doen. Hier is so weynich Krijtsch-amunitie dat Graef Hendrick klaeght soo veel niet te hebben, dat hy acht daghen soude kunnen schieten, soo hy eenige Stadt wilde Belegeren; daer voor dit laer geen apparentie en is. Indien men op de Vivres niet en voorsiet, vreesse ick dat ons eenige onsalighe toeval ons gantsch confuys sal maecken: Ende om te voorkomen so veel andere inconvenienten, behoordemen van deser ure af een goede quantiteyt Krijghs-munitie tot Wesel te doen brengen: Dit Leger alhier, en 't volck 't welck de Prince van Barbanson voert, sijn t'samen sterck twintigh duysent Soldaten te Voet, ende vier duysent effective Paerden. De Keyzersche syn sterck thien duysent Man te Voet ende drie duysent effective Paerden: Aengaende het Secours van den Bosch, soude ick Diesdorf met vyf duysent Voet-knechten ende vier duysent Paerden de Royale Forten ende de Passagie op d'Yssel laten bewaren, ende met de reste van 't Volck soude ick my legeren by den Bosch, de helft te Vliemen logerende, ende d'ander helft te Hintem, en houden alsoo des Vyandts Legher dach en nacht in Allarm, en soude dat in sulcker voegen matteren, dat wy middels genoegh soude hebben om de Mase te passer, ende op Bommelerweert te geraecken, waer deur de Stadt ontset soude sijn: want sy konnent niet alles bewaren. Amersfoort ende Hattum te willen voor ons houden, dat is onmogelijck: wy moeten den pas over d'Yssel bewaren ende den Bosch oock ontsetten: Soo haer Hoogheyte den Grave niet meer en perst om de Stadt t'ontsetten, houde ick die voor verlooren: De diversie die</p>	<p>19 augustus 1629</p>
---	-------------------------

	<p>wy doen is niet bestant om't Beleg van den Bosch te doen opbreken: u versekerende dat al maecten wy ons Meester van geheel Hollandt ende verlooren den Bosch, wy onse reputatie door de geheele Werelt sullen verliezen; en dat des Coninghs Leghers in kleynachtinghe komen soudon: Dus d'Estrada schreef uyt Brussel: dat in Holland twee Capiteynen waren, de Vaders Philips ende Hopolitus om van een Pais ofte Treves met de Staten te handelen.</p> <p>Den 20. Augusty versocht Montecuculy datmen zijn Volck verleggen en daer over nieuwe Biletten maeken soudon/ de soldaten van een Compagnie by en omtrent den anderen leggende/ om te beter daer deur haer personagie te spelen. Waer toe sy die van de Stadt genoeghsaem dwongen tot bezwaernis van de Burgery.</p> <p>Hier over en om veel andere zwaricheden wierdender wederom eenige van de Stad by de Graef met een vereeringhe van gelt ghesonden/ met belofte van hem daer na de vordere penninghen te bestellen: met ootmoedige bede/ dat hy doch op alles goede ordre soude gelieven te stellen: de Grave nam de gifte aen en dede groote beloften: in 't Leger was tijdinge van te sullen op breecken/ maer waer henen wistmen niet: in de Stadt komende/ was daer tijdinge dat de Stadt Wesel by verrassinghe van de Staten was inghenomen/ dat een groote verslagentheynt ondert Krijsch Volck veroorsaecte: in 't eerste wildemen dat niet geloven maer daer na wel.</p> <p>Op den selfden dito hebben de Heeren Staten Generael by Placcaet verboden alle Commertie ende correspondentie met die van Amersfoort, 't welcke niet gepubliceert wiert/ also de tijdinge quam dat den Vyant Amersfoort wederom verlaten hadde.</p> <p>So haest Amersfoort inghenomen was/ wierde met der haest twee Compagnien te voet binnen Naerden gesonden/ ende oock Volck binnen Wyck; voorts oock op alle andere saecken goede ordre ghestelt/ om des Vyants vordere desseyen en inval te beletten.</p> <p>Den een en twintigsten schreef Graef Hendrick van den Bergh aen die van Amersfoort: Dat hy verstaen hadde haerlieder swaricheyt. Dat hy daer meende te komen, om daer in te versien, maer dat hy door de inneminghe van Wesel daer in belet was: Maer soude Graef Ian van Nassauw tot dien eynde daer senden, die op alles soude letten, dat de Articulen onderhouden wierden: Maer daer is niet op gevolcht.</p> <p>p. 868 L</p> <p>Ten selven dage hebben sommighe uyt mede lijden en liefde verscheyde ghevangen/ die in drie en vier daegen niet ghegheten en hadden/ ghelost en vry gekocht: en hebben die daer over groote swaricheyt gehadt/ door de onbeleeftheynt van de Capiteynen/ om datse soo in der</p>	<p>20 augustus 1629</p> <p>21 augustus 1629</p>
--	--	---

	<p>haest de beloofde penninghen niet op en brachten: ende mocht dien dach noch volgende nacht niemant vertrecken. Den Gouverneur heeft zijn Bagagie oock mede wech ghesonden/ voorts door vreesse zijn Loghement verandert. Men most hem dagelijks een groote somme gelts geven: en is desen dach Rambroeck verbrant/ daer den Graef Montecuculi Logeerde.</p> <p>Des anderendaeghs hebben de Foriers de Billetten weder verandert willen hebben/ dat de Magistraet voor dien dach afkocht: Maer ten lesten heeftmense moeten believen/ tot groote Confusie onder de Borgers. En begon Wijn, Bier, Zout, Kaes, Abberdaen, Stock-Vis, als veel andere dingen in de Stadt te ontbreken. Den drie en twintighsten sijnder veel Burghers met Pas Cedels vertrocken.</p> <p>Den vier en twintigsten smorgens begonnen te mompelen van te vertrecken ende de Stadt te verlaeten. De Pastoor is daer over by den Gouverneur gegaen/ om hem te bidden dat de Gemeynte in 't uyt trecken niet beschadicht mochte werden: dat hem wiert beloofd: ontrent seven uyren is de Magistraet aengeseyt/ datse ten negen uyren hun veertich Wagens met Peerden soude doen versorghen/ om de siecken te voeren: dit wiert de Schouten van Gelderlant en 't Sticht op gheleyt/ ende voltrocken: dies niet tegenstaende heeftmen alle Paerden uyt de Hoven/ Stallen ende waermense wist te bekomen/ gerooft: daer waren twee Compagnien Harquebusiers met een Compagnie Crabaten uyt het Legher te Lunteren binnen gekomen: men heeft de Magistraet doen aenseggen/ dat soo sy de Plonderingh wilde verhoeden/ datmen den Gouverneur een vereeringe most geven: dat men oock most opsoecken al 't Meel dat in de stadt was/ oock ettelijcke Vaten Wijns/ om mede te nemen: het welck geschiede aengaende het Meel; van Wijn deedemen soo veel te krijgen was; op het gelt leydemen met eenige Heeren en de sestienen Raedt/ om alle onheyl voor te komen/ wesende de Stadt in het uytterste gevaer/ en datter noch drie ofte vier Vanen Crabaten in ghekomen waren: (dat een Barbarisch ende godloos volck is) sulcx datmen voor een generale Plonderinge/ Massacre en Brant bevreest was. Om al het welcke voor te komen men voor best oordeelden een somme gelts op te brengen/ hoe wel die qualijck te bekomen was.</p> <p>Middelertijt begonden de Crabaten hier en daer inde huysen te vallen ende die te Plonderen. Daer wierden twee uyt de Magistraet aen den Gouverneur gesonden/ die hem een somme gelts toegeseyt hebben/ hem bidden de met schreyende oogen voor de gemeynte: hy beloofde alle neersticheyt te sullen doen: maer de selve hem willende stellen tegen de Crabaten/ brack sijn been. Hier na op den middach/ begon oock het Garnisoen/ bestaen=</p>	<p>22 augustus 1629</p> <p>23 augustus 1629</p> <p>24 augustus 1629</p>
--	--	---

de meest van Godloose menschen/ haer eyghen Loghementen aen te tasten/ ende in andere huysen te vallen/ Kisten ende Kassen met ghewelt open te slaen: sommighe dwonghen de borghers haer Kleederen uyt te trecken: De Huyslieden die daer binnen gevluucht waren? wierden van al het hare berooft: het gheschrey ende het ghekerm wiert over al ghehoort. De Crabaten ende Soldaten liepen door de Stadt ghelijck oft het al vyant gheweest waer. Men sont wederom aen den Gouverneur/ die de Capiteyns belaste het plonderen te beletten; waer van eenighe haer debvoir wel deden: Den Gouverneur na het ontfangen van zijn beloofde giften/ begaf hem buyten de Stad: hier door vielen de soldaten weder aen het Plonderen; slaende ende stootende de Borghers sonder onderscheyt: De klachten quaemen daer van aen de Magistraet/ maer konden het niet remedieren: sommighe van haer selfs niet vry gaende. De Geestelijcke personen noch de Gods huysen gingen niet vry: Vrouwen kracht gheschiedender niet: de schaed van de Plonderinge beliep ontrent tseventich duysent guldens; aen Capiteynen ende Officiers was ver-

p. 868 R

eert seven duysent drie hondert vijf en tachtig gulden, en aen 't Krijchvolck geleverd voor drie duysent vijfhondert twee en sestigh gulden/ soo Broot als anders.

De Soldaten uytgetrocken sijnde/ hebben twee Gecommitteerden/ die aen de Camp poort stonden de Sleutelen wederom ontfangen/ en op het Stadthuys gebracht: in 't overlanghen wiert haer gheseyt datse de Stadt voor den Koninck wel souden bewaeren/ en dat sy die in noodd soude komen onsetzen.

De Poorten geslooten zijnde/ is de oude en de nieuwe Magistraet op 't Raethuys ghekomen/ om t'samen te beramen wat hun te doen stont/ ende is goet gevonden haer wederom te stellen onder de ghehoorsaemheydt der Heeren Staten/ en schreven daer over aen de Heeren Staten van Uytrecht als volght.

Edele Mogende Heeren.

Dewijle op huyden naer de middagh het Keyserliche Guarnisoen dese stad inde naem des Coninglijcke Majesteyts van Hispannien hebbende verheert: daer uyt is vertogen, sonder eenighe besettinghe te laeten, ende dat onse Burgerye (zijnde gedisarmeert geweest van het voorsz Guarnisoen) derhalven niet suffisant is dese Stadt te bewaren voor eenige hostile invasie, de welcke weder voorghenomen souden moghen werden.

Soo is midtsdesen het vrundt en dienstigh versoeck, soo van de voorgaende Magistraet, voor soo veel niet

uytgeweecten zijn, als de welcke geduerende dese troubles verkooren is geweest: midtsgaders van de geheele Gemeente: Dat u Ed: Mog: met advijs ende communicatie van sijn Genade van Brederoode, believen ordre te stellen op het spoedighste: dat dese Stadt met eenighe besettinghe van Guarnisoen voor nieuwe hostile invasions, met toedoen ende behulp der geblevene Burgerye magh werden verseeckert: alsoo noch eenige Keyserische Troupes tot Lunteren ende daer ontrent legghende zijn. Ende dese tot gheenen anderen fijne dienende, bidden Godt. Edele,&c. Uyt Amersfoort desen veertienden Augusti ouden stijl, sestien hondert negen en twintig.

Onderstont, U Ed: Mog: goede Vrienden d'Oude ende Nieuwe Magistraet: Midtsgaders, de Gemeente der Stadt Amersfoort. In den name van de selfde,
Geteyckent Johan Hamel.

De Borgers wierden daer naer haer geweer wederom ghelevert: Den Vyandt hadde de drie Metaele Stucken mede genomen met al de Ammunitie van oorloge/ oock eenigh gheweer van de Burgers/ ghelijck mede al het Loodt dat ghedestineert was om de Kerck te decken en het Raedt Huys. Daer werde geseyt dat den vyandt vertrocken synde wel een uyre of langer ghereet stont/ om wederom te keeren en een generale plondering of Rantsoeninge door mede neminge vande principaelste Burgeren te doen/ dat Graef Ian van Nassou op hielt.

De soldaten op het Huys te Eems leggende verlieten oock het selfde.

Op de middach quam binnen Amersfoort een Regiment Sweetsche soldaten/ sterck twaelf hondert Man/ komende daer mede de Heer Berck, Gecommitteert by de Heeren Staeten Generael.

Ende alsoo de Contschappen alle daer op liepen dat Graef Hendrick van den Bergh met al des Konincks en Keyzers macht de Stad Wesel wederom wilde Belegeren/ soo wierden de revieren tot den thienden September gesloten.

Op den middach is de oude ende nieuwe Magistraet op zware pene belast te vergaederen/ en wiert haer aengeseyt datse naer Utrecht soude werden ghevoert/ om aldaer ghehoort ende gheexamineert te werden: men liet niemandt toe eens naer Huys te gaen: teghen den avondt sijn sy op ses Waeghens gheset/ elck met vier Musquettiers ende twee Ruyters ter sijden rijdende: buyten de poort komende hebben de Soldaten haer verlaten en sijn sy met de Ruyters alleen tot Wtrecht gebracht; daer binnenkoomende/ wiedzense van sommi-

p. 869 L

ghe met schelt woorden verwelkomt/ en sijn voort na

24 augustus 1629

<p>Veran= deringh van haer Ho: Mo: tot Uyt= recht.</p>	<p>'t stadhuys geleyt/ en aldaer in een kamer by malkande= ren bewaert eermen haer heeft geexamineert. De Bur= gemeesteren Willem van Hardenvelt ende Mr. Willem van Dam, mitsgaders Pieter de Goyer out Burgemee= ster en doen ter tijt Schepen/ waren eenige dage te voren uyt Amersfoort vertrocken na Amsterdam, en sonder in de Stad te komen/ vermits 't groot rumoer van 't ghe= meene volck/ sijn in een ander schip over gegaen ende te Uytrecht gekomen in de Herberge genaemt het Poortje, van daer sy wierden ghehaelt/ door de Schout van der Goude als Fiscael in dese sake verkoren/ en in de Stads gevanckenis gebracht: den Raet van Staten had last haer te doen examineren/ als oock den Commandeur en Krijsch Capiteynen en Officieren/ deur wiens last en ordre de overgevinge geschiet was.</p> <p>Als de Heeren Staten Generael verstonden het inne= men van Amersfoort, hebben sy goet ghevonden haer Collegie en dat van den Raet van Staten tot Uytrecht te leggen/ om te nader by der hant te sijn/ om prompte= lick op alle voorvallende saecken en zwaricheden ordre te stellen: nemende also op den vijftienden Augusty aldaer haer sessie. Sy sonden den Oversten Morgan na de Stad Naerden om die te beschermen.</p> <p>De Prins stelden daer na tot Amersfoort een nieuwe Magistraet op den dertighsten. Eer dat wy tot het ver= hael van de inneminghe van Wesel komen/ sullen wy verhalen wat het Leger onder de Grave van Salasar, en den Oversten Dulcken op de Veluwe heeft bedreven.</p> <p>Graef Hendrick van den Bergh, schreef te selven tij= de aen die van Amersfoort oock een Brief van gelijcken inhoud aen de Stad van Haerderwijck.</p> <p>Daer op de selve geantwoort heeft: Dat sy niet gesint waren haer Stad hem over te leveren, maer de selve voor de Heeren StatenGenerael en syn Excellentie te uyer= ste te houden ende bewaren.</p> <p>De voorsz Raedt schreven het selve over aen Graef Ernst, daer neffens Cope sendende van 't een en 't ander. Versoeckende daer by noch eenige Compagnien solda= ten te hebben, mitsgaders een goet Commandeur en In= genieur, om te beter haer te kunnen defenderen.</p> <p>Op dit schrijven is aldaer ghesonden de Compagnien van de Vries, en van Reynier Golsteyn om daer te com= manderen.</p> <p>Den veertienden schreven die van Elburg aende Bur= gemeesteren van Enckhuysen ofte Hoorn, daer de schip= per eerst aenkomen soude/ dat sy niet alleen door kont= schap/ maer oock door het continueel schieten van grof Geschut en musquetten vernomen hadden/ dat Hattum van den Vyandt hart aenghetast wiert: versoeckende alsoo sy maer een Compagnie binnen hadden/ met meer Volck voorsien te werden/ oock eenighe lichte stucken Geschuts/ met vijftich Musquetten en hondert vijftigh</p>	<p>25 Augustus 1629</p> <p>30 augustus 1629</p>
--	--	---

len op setten: en op dat die daer binnen zijnde/ te meer= der mochten geanimeert werden/ soo hebben de Magi= straets personen haer vermenght onder de diensten ende wachten van haer Burghers en krijghs Luyden/ die haer oock Couragieuslijck betoonden; vermanende de selve hoe wel sy weynig/ maer even voor die kleyne plaets genoeg waren/ dat sy maken souden dat haer vro= micheyte en dapperheyte by de Heeren Staten Generael en sijn Excellentie en alle Liefhebbers des Vaderlants in eere mochte gehouden werden/ en also achtervolgens het loffelijck excempel haerder voor ouderen/ daer van den seer geleerden history schrijver Lambertus Hortensius van Montfoort in sijn Historie van de Uytrechtsche oorloge en geschiedenis in sijn seste boeck verhaelt.

En op dat sy sodanige genomen resolutie des te beter mochten in 't werck stellen/ so hebben sy terstont bedacht geweest oock soodanighe middelen/ als sy om haer selfs mitsgaders om hare goede Nabuyren en Bontgenooten voor haer Vyanden over al te preserveren/ noodich wa= ren achtende: Sy hebben oock haer Nabuyr Steden ge= waerschout, van mede op haer hoeden te zyn en aen de Steden van Herderwijck, Elburgh en Campen geschreven, wat sy van Graef Ernst hadden verstaen, en dat sy wel gemoet en gheresolveert waeren, haer Stadt tot den lesten toe te bewaren; datse haer tot dien eynde in postuyr stelden, om den Vyant het hooft te bieden, verhopende de selve met een mannelijcke Couragie te repouseren.

Voorts hebben sy elck haer last gegeven/ eenighe om Garnisoen en KrijgsVolck by de Magistraet van Swol te solliciteeren/ die naer meenichvuldighe Instantien eyntelijck Capiteyn Sintler een Compagnie hebben= de van drie hondert Schotten met hondert en veer= tigh ghecommandeerde Musquettiers boven de Vrie= sche Compagnie van hondert vier en seventigh kop= pen/ daer binnen sonden/ eenige gingen om Bier/ Broot/ Koren en Vivres daer binnen te halen: eenige om Peck/ Teer/ Manden/ Schoppen/ Piecken/ Schans= korven ende alle Ammunitie van Oorloge/ eenighe om de Borstweeringhen ende Fortificatie van de Stadt/ benefens d'Ingenieurs aldaer ghesonden te helpen be= vorderen/ ende de Stadt deur het opwerpen van een Tenaille voor de Houverse, een halve Mane voor de Dorp, en een aerde Reduyt voor de Dijck Poorte, so veel eenichsints doenelijck was in defentie te doen brengen. Sy hebben oock haere mede Raedts Hendrick Schras= sert inder haeste na Amsterdam gesonden met eenige ou= de brieven van recommandatie van sijn Excellentie/ versoekende haer hulp ende assistentie.

De Magistraet de importantie van het selve conside= rerende/ hebben deselve niet alleen eenighe stucken Ca= non/ hondert Musquetten/ voorts Polver en Cano= niers volgens sijn versoek laten volgen/ maer daer en

p. 870 L

boven noch meenichte van Koghels/ Lonten/ en alle andere Amunitie van Oorloge/ tot een gheheel Schip vol toe/ 't welck daer binnen quam even te vooren dat den Vyandt sich daer voor campeerde/ sulckx dat dit een van de Principaelste oorsaecke was van haer behoude= nisse/ ende dat des Vyandts aenslagh gheen effect en nam.

De Magistraet van de Stadt ordonneerde oock dat een yegelijck sijn Lust-hoff/ Boomgaert/ voorts Huy= sen en Bergen/ rontom de Stadt staende/ soude doen afhouden/ afbreecken en t'Huys halen: daer toe de Borgers haer goetwillig toonden: doch als de Vyant subijtelijck aenquam/ soo en heeftmen gheen tijds ge= noech ghehad/ om het selve alles in't werck te stellen. Sulckx dat de Krijtsch-raedt resolveerden alle de Huy= sen en Bergen met Cooren in de Nieuwe Stadt staende af te branden: dat oock wiert ghedaen tot groote scha= de van de Eyghenaers van dien/ doch tot Conservatie van de Stadt/ en was sulckx seer vreesselijck om aen te sien.

De Grave van Salasar, met den Overste Dulcken naer Hattum treckende/ heeft den Heer van Ysendoorn, by hem gevangen zijnde/ over de ghelegentheyte van de Stadt Hattum gheexamineert; vraeghende hem onder andere/ of die van Hattum de couragie wel sou= den hebben/ om haer teghen soo machtigen Leger/ als hy daer by hem hadde/ in postuer van defentie te stellen: daer op de voorsz Isendoorn antwoorde; dat hy meende jae: ten waere sy t'eenemael degenerereerden. Soo zijn sy seyde de Graef van Salasar alle om hals: doch hy bevont in weynich uyren daer na het contrarie van dien. Want als hy den derthienden Augusty des nae middaghs ontrent vier uyren met sijn gheheel Le= gher sterck ontrent tien duysent man soo te Voedt als te Paert/ met menichte van overdeckte Waeghens ende Karren komende aen marcheeren/ soo deden die van de Stadt verscheyde grove Stucken op hun lossen: waer deur de Ruyterye/ hebbende de Avantgarde/ terstont ter zijde uytweeck/ met verlies van eenige die daer doot bleven: ende het Voet-volck campeerde sich achter den langen Berg/ om vry van het canon te zijn: maer konden sich door het furieus schieten van die van bin= nen duyrende tot in den duysteren nacht toe/ nauwelijcx scheutvry verbergen.

De Magistraet hebbende datelijck ordre gestelt/ soo op de Bressen als brant/ die daer binnen door de mee= nichte van onghedorst Coorn en Hoy/ geschoten mocht= te werden: lastende de burgerye alle de af ghehouwen Willighen in de Stadt te haelen/ om ter noot de Bres= sen daer mede te vullen/ ende dat een yegelijck drie

13 augustus 1629

Lanteernen ende twee Emmeren waters voor de deur/
voorts Leeren-emmers mosten ghereedt stellen: ende
wiert by elcke Put een Brouw ketel vol waters geput/
met ettelijcke Leeren-emmers gereet gheset/ ende vol
Waters geput: de Vrouwen wierden mede belast om
waeter en alle andere behoeften aen te brengghen/ ende
eenighe duysenden Pick-kransen te maecken: daer
toe sy seer willich waren: de huysluyden daer binnen
ghevluucht/ werden aengheseydt/ dat sy beneffens de
Burgherye sich tot het blusschen van den Brandt sou=
den ghereedt houden: De Jufferen ende Kinderen
wierden toe ghelaeten uyt de Stadt te moghen vertrec=
ken.

Teghen den Avondt deede de Graeve alle de Passa=
gie rontom de Stadt besetten: ende Approcheeren op
de Advenuen sonder meer. Den veerthienden quae=
men den Ysselstroom af twee Turf ponten met vijf
hondert Musquettiers bemandt/ om den Uytlegggher
van Hattum te overvallen/ of ten minsten van daer te
drijven: maer de selve/ gheassisteert met ettelijcke
honderden Musquettiers van Swol, gaf dapper vuer:
ende die van Hattum siende dat eenigh Volck soo te
Voet als Paert van de principaelste Armee onder
haer Canon quamen marcheeren/ om de Turf-ponten
te seconderen/ resolveerden seeckere Brugghe in Brant
te steecken/ die de selve mosten passeren/ ende dat door
eenighe ghecommandeerde Soldaten ende Burgers/
ende daer deur de Musquettiers van de Ponten alle

p. 870 R

secours af te snijden: dat niet wel gheluckte/ door dien
men de selve niet en kon soo ras in brandt krijghen of
den Vyandt quam op haer aen: evenwel wierden de
Ponten veroverd/ ende den Vyandt daer uyt verdre=
ven.

Des Middaeghs quamen eenighe honderden Vier=
roers onder het gheboomte/ menende de halve Mane
voor de Dorp-poorte met een surprinse te vermeesteren/
dan wierden door het continueel schieten van die van de
Stadt/ en 't lossen van haer Canon gerepouseert: des
Avonts dede den Grave alle preparatie maken om te
stormen/ het Geschut en Mortiers planten/ het Krijsch=
volck achter het gheboomte approceren/ ende eenighe
van de Buyten-wachten van die van binnen/ (die haer
Stadt rontomme hadden beset/ en met een sonderlin=
ghe couragie en lust den gantschen nacht van ooghen=
blick tot ooghenblick een assaut verwachtende/ in con=
tinueel allarm) overvallen en ghevanckelijck nemen.
Waer by onder anderen mede was een seecker Schots
Edelman/ ghenamt N. Grun: dewelcke by den
Grave gebracht zijnde/ op alle de ghelegentheydt van
de Stadt scherpelijck gheexamineert wierdt: ende on=

14 augustus 1629

der andere ghevraecht zijnde/ hoe veel volckx daer effens te vooren ontrent thien of elf uyren 's avonts/ was inghekomen: daer op hy/ om den Graef te abuseeren seyde/ in plaets van tachtigh deur de Burghemeester Greve inghebracht/ datter seshondert Musquettiers binnen ghekomen waren: ende de Grave tot hem seggende/ dat hy geluckigh was/ dat hy zijn ghevangen was geworden: want ick seyde hy/ de Stadt van Hattum met geweld aentasten en vermeesteren sal; daer op Grun wederom seyde/ dat zijn Genade sich daer in soude abuseren; seggende vorder/ ende ick achte my t'eenemaal ongeluckig/ dat ik die eere niet mag hebben/ om de couragie van die van binnen by te wonen/ en met hulp van deselve eenige van de uwe den beck te breken: waer op die Grave toornich wiert/ ende hem dreychde te doen hangen. De andere gevangens en zijn kondschappers gheexamineert hebbende/ en verstaende dat daer een Schip vol Canons en amunitie van Oorloge van Amsterdam binnen was ghekomen; dat alle de Muyren wel waren beset/ ende die van binnen wel gheresolveert Lijf/ Goet ende Bloet te hasarderen: en totten uyttersten Man toe te houden/ en niet achtende dat hy by naer op de Grachte was ghekomen: siende daer by dat sy by Dach en Nacht geduyrighlijck arbeyden/ en uytvielen en seer furieux van hare Wallen en Thoornen schooten/ en dat die rontom met vlieghende Vaendels verciert waren: soo heeft hy den moet verlooren ghegeven/ ende buyten alle hoope en apparentie van voordeel te sullen doen/ met schande zijn volck/ dat alreede op de voet van de Gracht om een assaut te doen ghereet lach/ doen retireren; achterlatende veel Dooden/ Gequetsten en gevangens/ als oock de voorsz twee geroofde Turf-ponten.

Den sesthienden dito/ trock de voornoemde Grave met de Ruyterye na Oldenbroeck, brandende aldaer de Kercke/ met het meestendeel van het selve Ampt/ en quaemen ontrent den Avondt wederom voor Hattum, alwaer die van binnen haer even couragieus thoonden: de Grave siende dat hy gheen voordeel met entreprinse en konde doen/ dan alleen een deel Volcx onnoodich verpillen/ zijnde zijn Leger niet voorsien om eenige Belegeringe te doen/ is hy eyntelijck met zijn meeste Leger vertrocken: waer op die van binnen seer heftigh van haer Wallen en Toornen schooten. De Graef trock opwaerts naer Heerde, ende van daer na Appeldoren: alwaer sijn volck schrickelijck Brandt-stichtede/ ende eenighen tijdt stil ghelegen hebbende/ ende Graef Hendrick van den Bergh, die eenighe honderden van Waghens met Vivres/ voorts eenigh Gheschut en alderhande Ammunitie van Oorloghe by hem had/ gheconvoyeert tot Veesen; die selfs de Schans by de Graef van Salasart daer inne ghenomen/ proviandeer=

16 augustus 1629

de: niet van meeninge zijnde/ soo het scheen/ Hattum so te verlaten; maer de Schanssen en forten daer ront= om leggende eerst van alles te voorsien/ als haer Packhuysen/ om daer uyt zijn Leger te spijsen/ en daer naer

p. 871 L

't selve aen te tasten met Keyserlijcke en Conincklijcke macht te gelijk.

Op den sesthienden hebben de Heeren Staten Generael/ van het ghepasseerde tot Hattum noch geen kennisse hebbende/ en daer voor beducht zijnde/ aen de Provincie van Vrieslant, en Stadt en Landen geschreven/ ende op de selve versocht/ datse drie of vier Compagnien van de Sweetsche lichtinghe boven de gheene, daerom zijn Excellentie te vooren hadde geschreven, in de Stadt Kampen in alder yle wilde stueren, op dat die Stadt buyten gevaer gehouden mochte werden: desgelijcks versochten de selve aen de Stadt van Amsterdam, datse daer oock noch een Compagnie Soldaeten soude willen senden.

Ten selven dage hebben de Gedeputeerde vanden Hove des Vorstendoms Geldre en 't Graefschap Zutphen aen de Heeren Staten Generael versocht: dat sy de Stadt van Wijck te Duerstede gunstelijck in consideratie willen nemen, en sodanich met volck van oorloge besetten, datse voor eenen subijten harden aenloop mocht versekert zijn: dat oock eenige Retrenchementen of afsnijdinge voor de Uytrechtsche Poort aldaer mocht gemaect werden: als mede een afsnijdinghe van den Dijck van boven Amerongen af komende. Stellende de selve mede in bedencken, of niet ten hooghste noodich was, een Retrenchement gemaect te werden op het Veer tegen over de selve Stadt, aen de Betusche zijde, om ingheval van noodt met Musquetten de syde van de Stadt op het Waeter responderende, van dier syde te defenderen en te seconderen met Canon en Musquetten.

Versoeckende daer by als ten hooghsten noodich: datse den Rhijnstroom aen de Betusche zijde, van Wijck nederwaerts af tot aen de Vaert of Vyanen, met Volck van oorloge willen voorsien, of ten minsten de principaelste Advenuen, of sulcke plaetsen daer den Vyant met weynich moeyten syne Chaloupen soude kunnen te water setten, en in der haeste zijn Volck overbrengen. Daer neffens vertonden dat alle de Troupen die voor en naer tot Aernhem ghekomen waren, gheemployeert waren tot besettinge van de Steden op d'Yssel gelegen, en van Wageningen en Rheenen: dat daer van mede beset was, de Waelstroom opwaerts tot aen Schenckenschans, en wederom van daer den Rhijn nederwaerts tot de Stadt van Wijck toe: en dat daerom uyt de selve geen Compagnien soudon kunnen gelicht werden, dan met het uysterste gevaer van eenighe plaetsen te ontblooten, waer door de Betuwe geinvadeert soude kon-

16 augustus 1629

<p>Wesel gesurpre= neert.</p> <p>De Heer van Die= den.</p>	<p>nen werden: te meer dat verscheyde Compagnien boven aen de stroom alreede wijt van den anderen laghen. Waer toe haer moveerde, soo sy seyden, dat de Edele Heeren van den Hove voorsekerlijck bericht waren, dat den Vyandt principalijck het ooge hadden om met ghewelt den Rhijn te passeren, en sich Meester te maken van de Betuwe.</p> <p>Hier en tusschen bleef de Grave van Salasar noch tot Apeldoorn, Veesen, Verwyse, Helde en ontrent de Brugge legghen: en't scheen of hy daer een Magasijn wilde maken: 't welck de Magistraet tot Hattum verstaende/ hebben op nieuw wederom alle goede ordre gestelt/ om den Vyant/ soo hy wederom mocht komen/ alle teghenweer te doen: en is te verwonderen met wat vlijdt/ Couragie en yver de Vrouwen aldaer doende zijn geweest; om meenighte van Peck-kranssen te maken/ en den vyandt by aldien die haer aenboort quam/ daer mede te Kroonen.</p> <p>Terwijle nu de saecken soo stonden/ en dat de Spaenschen haer Troupen allenskens deden nedersacken/ en haer aenstelden als of sy 't alles wilde afbranden/ en met ghewelt afloopen/ oock dat sy een groot Exploit voor handen hadden: Graef Jan van Nassau met duysent Paerden oock by haer gekomen zijnde/ so is seer subijtelijck de tijdinge gekomen van 't verlies der Stadt Wesel: Die met verrassinghe door de Heeren Staten Gheenerael was ingenomen: dit heeft niet alleen haer vorderen aenslagh op Hattum te niet gemaect/ maer oock alle haer vordere desseyden.</p> <p>En maecte dese tijdinge de Spaensche seer verbaest/ ghelijck oock de Keyzerschen die haer principaelste Bagage en Schat daer binnen hadden gelaten/ doen sy van daer na de Veluwe trocken.</p> <p>Hoe dese inneminghe is toeghegaen/ sal ick in 't korte seggen: De Heer Otto van Gendt, Heer tot Dieden heeft twee Jaren herwaerts/ dat hy Gouverneur binnen Emrick is gheweest/ de Stadt van Wesel by surprinse soecken te emportereren: daer toe Hendrick van Meschede, Substituyt Majoor aldaer/ ende Anthony Tendel Luytenant onder Capiteyn Ian Hessel en seckere andere secrete personen ghebruyckende/ eyntelijck als de Prins van Orangien den Bosch gingh beleggen/ is oock Pieter Muller gebruyckt een Ingeboren Burger binnen Wesel, die zijn Broeder en Swager daer binnen hadde/ seggende dat die hem oock souden assisteren: en also verscheyde middelen by de voorseyde Heer van Dieden tot dien eynden wierden voorgenomen/ zijn de selve by de Prins altijt gedilajeert: tot dat eyntelijck gebeurde/ dat de Spaensche Gouverneur aldaer Francisco</p>	
--	---	--

	<p>Lozano sekere stenen Toren heeft doen af breken/ staende aen de Wal tussche de Deensche ende de Bruynsche Poort/ den Roelinckswertstooren genaemt/ in plaetse van de welcke hy begon te leggen een nieu Bollewerck: waer aen slappelijck wiert gewrocht.</p> <p>De Heer van Dieden in het Legher voor den Bosch sijnde/ wiert gecommandeert met eenige Troupen na de Betuwe te gaen/ om de overkomste der Spaensche aldaer te beletten. Alwaer de voorsz Pieter Muller by hem ghekomen is/ hem seggende dattet nieu Bolwerck ongemaect en open bleef leggen: waer op hy wederom een reys of twee te rugge ghesonden is/ om alles pertinentelijck te besien: dat hy gedaen heeft; verhaelende op zijn wederkomste alle gheleghenthey/ oock van de wachten.</p> <p>De Heer van Dieden, niet willende yets dien aengaende aenvangen/ sonder speciael bevel van zijn Excellentie/ Communiqueerde sulcx aen twee gecommiteerde Heeren tot Aernhem, versoeckende dat deselve daer over by hem in 't Legher wilden gaen/ en consent versoecken: dat sy deden: daer op maecte hy zijn overslagh/ waermen het Volck daer toe noodich soude bekomen: konnende de Prins geen Volck daer toe uyt het Leger missen: daerom nam hy 't selve uyt de Troupen die in de Betuwe onder zijn Cammando stonde: ende voorts uyt d'omleggende Garnisoenen:</p> <p>Den seventhienden Augusti vertrock hy met zijn volck uyt de Betuwe, en quam 's avonts aen Schencken-schans, met hem nemende eenighe Capiteynen en Luytenants/ ende ontrent twee hondert Man te voet/ die sonder Roers waren/ en aldaer met halve Piecken gearmeert wierden: blijvende aldaer tot 's anderdaegs 'smiddaechs: 't welck noodich was/ om bedeckter des nachts te marcheeren: sich voegende by enige Troupen komende uyt de Garnisoenen van Nimmeghen, Grave, Gennip en Ravensteyn.</p> <p>Den achtien den 's middaeghs marcheerde hy over den Rhijn, en trock langs Emrick en Rhees: nemende van daer oock mede de soldaten/ die daer toe oock gecommandeert waren: als oock de Cavallerye/ zijnde acht Cornetten/ daer over den Colonel Quadt van Wichrait commandeerde/ met ordre datse over een uyr of twee volgen soudent/ en dat tot sekere plaets toe/ en daer nader ordre verwachten.</p> <p>Dese Troupen des avondts boven het Dorp van Millingen komende/ wierden sy in vijf deelen verdeelt/ elck van hondert en vijftigh Man/ elck by een Capiteyn gecommandeert: daer by zijnde een Avant-Garde van Pont-gasten/ Matroosen/ ende uyt-ghelesen Soldaten/ sterck ontrent t'negentigh mannen/ gecommandeert by den Luytenant Tendel, om by den eersten inval de Pallesaden te breeken/ en de Poorten te</p>	<p>17 augustus 1629</p> <p>18 augustus 1629</p>
--	--	---

openen voor de Ruyterye.

'sNachts door dien het seer doncker was/ zijn de Troupen eenige reysen van een ghedwaelt/ waer door veel tijds verlooren wiert; sulcks dat het vier uyren 'smorgens was als sy aen de Stadt quamen.

Den Majoor Hendrick Mescheden, den Luytenant Tendel, en de voorsz Pont-gasten en Soldaten zijn eerst aengevallen/ de Palessaden/ staende boven op de Wal

p. 872 L

aen de Borst-weeringhe/ wegh-breeckende: maer die moesten retireeren/ alsoo die van binnen daer een Corps de Garde hadden/ en goede resistentie deden. Maer de selve gesecondeert zijnde van de andere Troupen/ heb= bense wegh geslagen/ en daer op invallende in de Deem= sche Poorte/ aldaer oock de corps de garde overval= lende; ende bleef de Luytenant van Capiteyn Lauyck daer doot; een ander Troup gingh naer de Bruynsche Poort/ de Corps de Garde daer mede overvallende; al= waer een Capiteyn van 't Guarnisoen bleef/ zijnde een Spangiaert.

De Heer van Dieden, aen de Wallen ordre gegeven hebbende/ is met eenig volck in de stadt gegaen; onder= tusschen wierden de Poorten geopent/ en quam de Ruy= terye binnen.

De Colonel Quad by den Heer van Dieden komende/ wiert versocht by hem te blijven/ gaende te saemen soo dwers door de stadt/ na den Steen-wegh/ dat de Voor= stadt is: ende komende aen de steene Poort/ vonden al= daer den Spaenschen Gouverneur/ sich aldaer houden= de met eenighe Soldaten/ die hy gechargeert heeft; en wierdt den Gouverneur aldaer ghevangen/ en eenige doot geslagen.

Van daer voorts na den Rhijn-poort marcheerende/ is daer oock eenighe resistentie geschiet: maer gaeven eyndelijck haer gevangen.

In de stadt wierdt aen de twee Middel-poorten resi= stentie gedaen/ alwaer twee Capiteynen (zijnde Span= giaerts) doot bleven.

Ende was de stadt een weynigh na vijf ueren t'ee= mael veroverd: ende alsoo de tijdinghe quam dat de Spaensche van buyten secours kregghen/ soo trockmen de Val-brugge van de Deemsche Poort op: maer wiert bevonden dat/ dat het Volck was van den Comman= deur van Brevoort, Wolf Mislich, zijnde ontrent ses hondert man/ uyt de omleggende Guarnisoenen ghe= licht: dewelcke ter bestemder tijdt ontrent de stadt heb= bende gewacht/ ende niet vernemende de aenkomste van den Heer van Dieden, ende den dagh aenbreeckende/ een kleyn half uertje waren afgewecken: maer het Alarm hoorende/ na de stadt quamen.

De Soldaeten op de twee buyten-Forten leggende/

hebben die van het kleyne (op de Lippe geleghen) 't selve verlaten/ en zijn te samen gewecken op het groote/ dat opgeeycht wiert: sy versochten met haer Geweer af te trecken: ende als daer op verwacht wierdt de ordre van de Heer van Dieden, is den Colonel Quad, met den Commandeur Wolf, met eenige weynighe Soldaeten daer gekomen/ de welcke haer sulcks weygerden; ende wierdt daer op uyt de stadt eenige Canon-schooten op haer gedaen: waer op sy haer gevangen gaven.

Den Capiteyn (die op het Schip van Oorloge voor de stadt lagh/ heeft het selve in de grondt gheboort; de Brugh-Gasten hebben een Vack van de Schip-brugge (die over den Rhijn lagh) afgeworpen/ ende zijn soo ontlucht.

Van des Heeren van Diedens Volck zijnder doot gebleven een Luytenant met achtien Soldaeten: van die van het Guarnisoen drie Capiteynen/ met hondert ende acht Soldaten.

De gevangenen waeren den Gouverneur Francisco Lozano, drie Ridtmeesters/ veertien Capiteynen te Voet/ eenige laghe Officieren/ ende ontrent derthien hondert Soldaten: het Guarnisoen was sterck gheweest ses Compagnien te Voet/ sonder eenighe Ruyterye. Daer neffens zijn daer verovert veertien Vaendelen/ twee en dertigh Stucken Geschuts/ met veel Amunitien van Oorlogh van alle soorte: Midtsgaeters by de drie duysent Malderen Koorn.

Den beuyt die de Soldaeten daer kregghen was seer groot: want alhoewel haer alleen maer prijs ghegeven wierden/ alle de Huysen aen des Koninghs Volck verhuert en bewoont: soo zijn daer en boven alle de Winkels (aen de Merckt staende) gheplondert/ met noch veel anderen/ ende alle de Kloosters: de Keyzerschen ende de Spaenschen die op de Veluwe waren/ hadden al haer Bagagie daer leggen.

De Heer van Dieden liet op den negentienden dito/

p. 872 R

met een expresse dit aen den Prins voor den Bosch in het Leger weten. ende wat blijdschap dit daer ende alomme door alle Vereenighde Landen maecte/ is met gheen tongen uyt te sprecken; ghelijck oock de verslaghentheydt der Spaenschen/ geconsidereert de gelegentheydt van die tijdt.

De Heeren Staeten Generael schreven daer op een generale Biddagh ende Danck-segginge uyt/ door alle de Vereenighde Nederlanden/ ende der selver Geassocieerden; met ghebodt: dat men alomme oock teycken van blijdschap soude maecten: soo met Canon (daer sulcks ghebruyckelijck was) als andersints. Het welck oock soo gebeurde: gelijk men sulcks oock dede in het Leger voor den Bosch.

19 augustus 1629

<p>Block.</p>	<p>Hier op sondt de Prins naer Wesel drie Canoniers/ met den Ingenieur Block: met Acte aen Schencken-Schans, Emmerick ende Rees, van soodaenige Materialen van Schoppen/ Spaeden/ Korde-Wagens/ ende dierghelijcke te lichten/ als hy noodigh soude vinden: Oock thien Compagnien/ om de plaetsen van Emmerick ende Rhees te vullen/ ende de andere binnen Wesel te brenghen. Den Ontfangher Ommeren wierdt daer oock heenen gesonden/ om op het stuck van Vivres aldaer ordre te stellen.</p> <p>Tot welcken eynde mede op den drie en twintighsten dito eenige Gedeputeerden derwaerts wierden ghesonden: besonderlijck dewijle sy verstonden/ dat de Grave van den Bergh ende Yssenburgh op de tijdinge van 't verlies van Wesel, met twee groote Machten derwaerts aen togen. De selve besteede daer eenige nieuwe Wercken van fortificatie: sonden het gecommandeert volck weder nae haer Guarnisoen: ende maeckten dat daer negen en twintigh Compagnien te Voet/ ende twee te Paerde binnen quamen: daer by waren de Burgers alle nachten oock op de Wacht/ vreesende voor een Surprinse, om dat de Grachten op veel plaetsen droogh lagen/ de Poorten onsterck/ ende de Wercken seer vervallen laeghen: die men al dede repareren/ boven eenige nieuwe Wercken/ die sy besteeden: het welcke ontrent twintigh duysent guldens heeft ghekost. De Burghers ende Inwoonders thoonden hun seer tot de Staetsche zijde gheneghen te zijn: maer hielden haer voor eerst noch wat binnen.</p> <p>De Burghers van Wesel (die den aenslagh hadden helpen beleyden) zijn elcks toegeleydt duysent guldens/ ende een Medailje: ende elck een Pensioen van ses hondert gulden 's jaerlijcks.</p> <p>Dit innemen van Wesel heeft de Spaenschen seer perplex gemaect/ ende de selve in soodanigen postuer gestelt/ dat die niet en wisten watse aenvanghen souden: want alle haer voorghenomen desseyne waeren daer mede uyt: men kreegh tijdinghe datter noch meer Volcks van de Keysersche af quamen/ en alreede in het Landt van den Bergh waeren/ maer sonder gelt: sy wisten oock niet hoe men dat van Vivres soude voorzien: De roep gingh wel datse met ghewelt of Wesel souden aentasten/ oft in de Betuwe in-breecken/ tot ontset van den Bosch, wesende dat haer principaelste intentie: maer niet konnende eenigh Beleggh voor Wesel maecken/ door ghebreck van toe-voer van Vicuailje/ ende dat de Stadt soo sterck Gefortificeert/ en met Volck ende alle Ammunitie versien was/ bleef dat achter.</p> <p>Van ghelijcke was de Betuwe van boven tot beneden over al soo beset ende voorsien/ dat de Spaenschen niet en wisten waer sy het beginnen soudent/ om deur te</p>	<p>23 augustus 1629</p>
---------------	---	-------------------------

	<p>breecken: Oock verliep haer Volck seer/ deur ghebreck van Vivres: sy trocken dan herwaerts ende derwaerts/ om de Staeten te abuseeren/ om daer door eenighe ghelegentheydt te vinden/ tot ontset van den Bosch.</p> <p>De Prins van Orangien (die nu voor den Bosch seer Approcheerden) kreegh wisse tijdinge: dat de Spaenschen van meeninge waren haer Leger in twee te deelen: het eene daer van te laten op de Veluwe, ende daer ontrent/ ende het ander in Brabant tegen het Legher van de Staten te gebruycken: waer op de Prins aen de Heeren Staten schreef: datse soudent willen overleggen/</p> <p>p. 873 L</p> <p>hoe veel Compagnien men hem in sulcken geval uyt het Guarnisoen van Uytrecht soude konnen laeten volgen: het welcke hy niet doen soude als by noodt; Hy verstont oock dat de Spaenschen een aenslagh op de Clundert ende Willemstadt hadden/ ende versocht daerom dat de Staten datelijck hondert man derwaerts soude senden/ gelijk geschiet was.</p> <p>Den ses en twintighsten dito/ wierdt aen de Heeren Staeten tot Uytrecht gheschreven: dat de Keyzersche Troupen noch tot Lunteren ende Bernevelt lagen/ ende daer ontrent rontomme alles af-brandende: voornamentlijck in de Rheenensche Veenen: sy hadden haer verthoont voor Wageningen, ende aldaer eenige Berghen ende Bouw-huysen (den Heer Eck van Arselo toekomende) in brandt ghesteecken: maer sijn principael Huys Arselo, hebben sy niet konnen bekomen/ door de defentie die men daer uyt dede; Hy commandeerde binnen Wageningen. En niet tegenstaende de Spaenschen ende de Keyzerschen op de Veluwe soo sterck waren: soo en hebben sy de Dorpen op gheen contributie konnen brengen: die sulcks hoogelijck verboden was.</p> <p>Den Oversten Ferens is ontrent dese tijdt met drie duysent goede Soldaten in dienst van de Heeren Staeten Generael getreden.</p> <p>Die van Vrieslandt Stadt ende Landen hebben noch drie duysent man aenghenomen. Noch handelde de Heeren Staten met den Oversten Solck, om twee duysent man te Voet met den eersten te senden.</p>	
Eck van Aersloo.	<p>Olphert Barentsz. wierdt Gecommitteert om naer Amsterdam te gaen/ om aldaer provisie van Kooren voor het Leger te doen maelen/ ende naer het Legher te senden.</p> <p>Den ses en twintighsten Augusti kreeghmen tijdinge dat Graef Hendrick van den Bergh, met geweld hadde ghetracht in de Betuwe te breecken: waer over eenighe Compagnie daer na toe wierden gesonden: waer mede sijn voornemen gesteuyt bleef. Ten selven dage waren uyt de Betuwe ghemarcheert sestien Compagnien te</p>	26 augustus 1629
Olphert Barentsz.		26 Augustus 1629

<p>Voet/ ende acht te Paerde: Graef Hendrick was met zijn Krijghs-Volck oock over de Brugge gemarcheert/ nemende sijn weg naer beneden langs d'Yssele. Graef Jan van Nassau met het Keyzers-Volck in ende ontrent Amersfoort gekomen/ heeft ghelegghen by den Empel-Brugghe onder Zutphen. Die van Lochum moesten voor het Leger van Graef Hendrick van den Bergh op brenghen twee hondert malder Meel: ghelijck andere plaetsen naer advenant oock moesten doen: en wierdt onder den Keyzerschen grooten honger geleden.</p> <p>Den acht en twintigsten dito/ wierdt aen de Heeren Staten geschreven: dat Graef Hendrick van den Berg wederom op de Veluwe was ghekomen/ ende voort gingh met de Fortificatie van de Bruggen aldaer/ en dat men daer twee Royaele Forten maeckten: sijn des= seyn al houdende om den Bosch te ontsetten. Daerom hy noch een tocht daer heenen meende te doen/ ende op twee plaetsen eenen geduerigen alarm maecken/ ende het Leger soo te matteeren/ dat hy daer en tusschen op een ander een hoop Volck in de Stadt konde brenghen. Maer de Prins was over al op sijn hoeden/ ende ging niet te min met sijn Approches sterck voort.</p> <p>De geruchten liepen oock dat de Graeve van Yssenburgh wederom naer den Rhijn was met drie en tnegentigh Compagnien te Voet/ ende vijf en dertig Cornetten Paerden/ met acht Stucken Gheschuts: als mede den Graeve van Montecuculi, laetende drie duysent man aen de brugghe: de welcke siende dat Graef Hendrick van den Bergh de Scheeps-Brugghe van de Veluwe met hem nam; liet hem weten: datse van gelijkken mede wilde volgen/ ende d'Yssele verlaeten; waeromme de selve Brugghe wederom naer d'Yssele wierdt ghevoert. d'Advijzen hielden dat Graef Hendrick met sijn Volck den dertighsten Augusti was ghekomen tot Silvolde, ende voor sijn persoon op sijn huys tot Ulft, dat noch al den wegh naer Emmerick was.</p> <p>Den laetsten dito is gerelateert/ dat het Volck van de Grave van Yssenburgh opwaerts marcheerde/ sterck vijf en dertigh Cornetten Paerden: maer sommige van acht en twintigh ende dertigh man/ dat het Voet-</p> <p>p. 873 R volck was drie en tnegentigh Compagnien/ maer quajlijck drie duysent man sterck: hebbende vijf en twintig ofte dertigh Vaendelen by malkanderen/ doende het Volck in Troupen loopen/ om niet ghetelt te werden. Dat Graef Hendrick van den Bergh den dertighsten dito van Hummel was op-ghebroocken met hondert en ses Compagnien te voet/ verdeelt in acht Regimenten/ sterck vier duysent drie hondert twintigh man/ en dertien Cornetten Paerden: te samen sterck vier hondert vijftigh Ruyters. Datter by gheweest zijn twee</p>	<p>28 augustus 1629</p> <p>30 augustus 1629</p> <p>31 augustus 1629</p>
--	---

<p>Korte beschrijving van de Spaense Veldtocht voorgevallen in den Jare 1629. [=vertaling van Court Recit]</p>	<p>duysent Waeghenen/ ende eenige Karren: daer onder hondert vijftien met krancken: dat hy mede genomen hadde achthien groote ende vier kleyne Stucken: ende de Grave van Yssenburgh acht Stucken. Sulcks dat men daer uyt calculeerde/ datter niet meer als ses op de Veluwe waren gebleven: Den meesten roep ging datse naer Brabandt wilden.</p> <p>Den negen en twintighsten dito des nachts/ was Graef Hendrick van den Berg, Graef Ian van Nassau, ende Montecuculi by d'Yssel-Brugge wederom by den anderen.</p> <p>De Heeren Staten meenden den negen en twintighsten Burick (tegen over Wesel) te vermeesteren: maer misluckten voor die tijdt.</p> <p>Graef Hendrick van den Bergh quam door dit trecken ende zwermen in groote opspraeck by de Spaenschen: soo onder het ghemeene volck/ als de grooten: als mede door het verlies van Wesel, ende het verlaten van Amersfoort; sulcks dat men vreesde voor een generale mutinatie: De Spaensche-ghesinden ende andere/ (die hem de eer misgunde van het generael commandement/ ende altijdt daer teghen waeren geweest) spraecten nu van hem seer qualijck/ legghende alle de schult op hem. Andere verdedighden hem wederom: Daer wierden Pasquillen ende fameuse Libellen teghen hem uytgestrooyt: andere leyden de schult op de Gouverneur van Wesel, sustineerende dat door het verlies van die Stadt alles verlooren was gegaen.</p> <p>Graef Hendrick van den Berghe wel wetende/ dat hy veel benijders hadde/ ende dat den gemeene man meest oordeelt naer de uytkomste der saecken: heeft goet gevonden in het korte te doen beschrijven het ghepasseerde van sijn Veldt-Legher voor dit jaer/ tot Justificatie van sijn Actien/ ende wederlegginghe van de lasteringen/ daer mede dat men hem beschuldighde.</p> <p>Den Graeve van den Bergh, Generael van des Coninghs Leger, den dertien luny 's avondts ten ses ueren, sijn oorlof genomende hebbende van hare Hoogheydt tot Brussel, ende aldaer ontfangende syn laetste beveelen, om te gaen naer het Legher, om daer mede te marcheeren naer 's Hertogenbosch, ende proeve te doen van het selve te ontsetten, gingh hem daer by voeghen tot Lichtaert, ende daer mede by voegende het Voet-volck van Lyere, ende logeerde nae by Turnhout op het Veldt; doende met de selfde gelegentheydt Convoy van geldt, tot betalinghe van het Leger geordonneert.</p> <p>Den drie en twintighsten werde een generale Monsteringe gedaen van het geheelen Leger, en werde sterck bevonden ontrent dertigh duysent vechtende mannen, ende wel versien van alle behoeften ende noodtlijckheden: soo van Geschut, Vivres, ende genoeghsame meenighte</p>	<p>29 augustus 1629</p> <p>13 juni 1629</p> <p>23 juni 1629</p>
--	--	---

van Ammunitie, tot alsulcken Leger, soo heerlijk ge-
fourneert, van noode zijnde; behalven een genoegh-
same meenigte van Ammunitie, om eenighe Belege-
ringe by de handt te nemen, ofte eenige aenvallen ofte
slagh te doen, daer lanckheydt van tijdt toe van noode
soude zijn. Naer dat de Monsteringen gedaen was, ge-
schiede de betalinge, ende werde ordre gegeven om te
marcheeren recht op naer de Sprangh, sonder tijdt te ver-
liesen. Alwaer op den ses en twintighsten oock aengheko-
men zijn de Troupen van Breda. Den seven en twintigh-
sten vertrock het Legher, ende quam tot Haren, alwaer
men heeft ghetracteert van diversche manieren tot het
secours, oock controversse slagen, om dat men niet ge-
logeert en hadde tot Druynen, gelijk als de ordre gege-
ven was, om voorts tot Vlymen plaetse te begripen:
d'Eene sustineerde het voordeel van dit hier, ende de

p. 874 L

andere de gelegentheydt van dit daer. Maer alsoo de
Heere Graef Hendrick, die met advijs van veelen susti-
neerde Haren te wesen de beste gelegentheydt, hadde
verandert de eerste ordre op Druynen, ende resolveerde
niet te veranderen van sijn plaetse, ende van daer een
proeve te doen naer bequaemheydt diemen hem daer
voorstelde. Ordonneerde tot dien eynde den Colonel
ofte Maistre del Campo (soo sy aen de Spaensche zijde ghe-
noemt werden) Disdorf genaemt, om een aenval te doen
met drie duysent Mannen uytgelesen Volck, ende eenige
Petardiers van den Grave van Hoorne, toe-gherust met
Granaden: ende om die te beschermen, gingh Graef
Hendrick in persoon met den meesten hoop van het Le-
ger. Den voorsz Maistre del Campo marcheerende deur
het waeter naer Vucht, alwaer het Quartier was van den
Prince van Orangien, om te kunnen passeeren deur het
water, in het gesichte van den Prince van Orangien, en
te breecken ofte te slaen de parthye die haer meest hin-
derlijck soude zijn: ten eynde om het kleyne Fort te
bekomen, hetwelcke die van 's Hertogenbosch noch in-
hielden: Maer alsoo deur luttel advijs drie dagen passeer-
den sonder yet te doen, en dat ondertusschen de Spyen
van d'eene zijnde, als d'andere liepen (d'onse de Co-
ningsche) om de Wegen te bekennen, ende sommi-
ghe om haer te begeven binnen de Stadt, om aen den
Heer Grobbendonck te adviseeren van het desseyen van den
Prince van Orangien, van welcke eenige gevangen zijn
geworden van den Vyand (de Statische) soo dat niet een
in de Stadt konde komen. Van de andere zijde die van
den Prince van Orangien bespieden in onsen (Conings)
Leger, om te verhooren het vertreck van ons Legher.
In somma komende ten effecte, de Vyand (Prince van
Orangien) bevondt sich in volkomene geregelde defensie,
ende hadde den weg afghesneden in verscheyden dee-

26 juni 1629
27 juni 1629

len; in voeghen dat in plaetse van drie voet waeters (soo men seyde het diepste te zijn) is bevonden, dat komende naer by het Quartier van Vucht, naer dat sy deur het water gemarcheert hadden, van thien ueren des avondts tot drie ueren in den morgen, de diepte meerder als een mans lenghte te wesen; ende is soo het Leger, deur de voorsz af-snijdinghen, als deur een Dijck, de welke deur onwetenheydt van den Raedt deur-gesneden was, op hoope van het water te doen vallen, heeft ter contrarie de Dijcken gebroocken, die het waeter plaghten te houden, alsoo dat het meer als drie voeten was gehoogt: waer door is bevonden deur desen wegh niet te kunnen aenkomen. Den selfden Heere Disdorf, met advijs van de andere Capiteynen, die hem volghden, (alreede deur den dagh overvallen) is gedwongen geweest te vertrecken, onder de genade van den Prince van Orangien, diese al hadde kunnen af-snijden ende slaen. Maer hy haeste hem seer om te bekomen de passagie, van dewelcke hy was verwitticht, die hy doch niet en meende te bekomen, maer hieltse onseecker: Ende de Heere Graef Hendrick siende den dagh soo hoogh, ende dat hy niet langer konde blijven in het gesichte van des Vyands Retrenchementen, de welke hy op hoope van diversie hadde aengevallen, den gantschen nacht geduerende, met veel schermutsingen ende andere veynsinghen in sulcks noodigh, om de macht die haer tegen stont te verkeerren; doch hem vindende seer gequelt ende ghe-discommodeert deur meenighte van Canonades, die hy niet konde beletten, resolveerde (denckende dat alles wel was geluckt, noch hoorende geen tijdinge contrarie) om te vertrecken in syn Quartier, in het welke hy alleen hadde ghelaeten twee ofte drie duysent mannen; ende ten selven stonde Monsieur Vereycken, Capiteyn van een Compagnie Curassiers, die voor datmael hadde de Avantgarde, gesonden zijnde (gesecondeert daer nae van den Baron de Silly) om te doen retireeren eenighe nombre Ruyters, die op de schermutsinge waeren met den Vyandt, gesecondeert met drie Troupen van haere Ruyteren, die hy seer couragieuselijck te rugge dreef, tot tweemaal toe, den sijnen daer van ontlastende, kreegh last om te doen blasen den af-tocht ende te marcheeren; het welke doende, wilde met af-trecken sijn Volck stellen in goede ordre, settende het hoofd aen de zijde naer den Vyandt, om een volkomen af-tocht te doen

p. 874 R

met sijn geheele Compagnie, alwaer hy worde geraect van een Canon-schoot, die hem het hoofd wegh-nam, tot groot herten-leedt van het gantsche Leger, en groot interest van den dienst des Konings, die daer verloor een van de vailjantste, yverighste ende den aldervoor-sichtigsten Soldaet van sijn Leger. Boven hem waren

oock noch gebleven alleenelijck eenighe Ruyters, met vijfthien ofte twintigh Soldaten te Voet, ende den Vyant verloor een Francoys Capiteyn te Paerde, een man van qualiteyt, geheeten de heere Move, ende eenige Soldaten. Als nu het Leger hem hadde geretireert, gheelijck als geseyd is, een yegelijck was verwondert te sien den voorsz Disdorf wederom te zijn ghekomen, sonder eenigh mensche verlooren te hebben, ende principaelijck de Heere Graef Hendrick, de welcke naer dat hy hadde den af-tocht geordonneert, verstaen heeft dat hy geluckelijck gepasseert was. Naer dat een yegelijck na sijn Logijs was gegaen, heeftmen beginnen te raedt-slagen op nieuwe Advijsen, ende sien ofmen den slagh op een andermael soude kunnen hervatten; nochtans niet tegenstaende alle andere redenen ter contrarie, is ordre gegeven aen den Heer Grobbendonck, om hem te doen uytkomen met sulcke meenighte van Chaloupen als hy moghte, ende hem laten vinden ter plaetse noodigh zijnde; oock om te doen een teecken van den ontfangh deser tijdinge, het welcke niet en geluckte; soo dat alle dese handelinghe ter selver tijdt in advijs quam, van het gheene daer noch te doen stonde. De Heere Graef Hendrick advijs vragende den geenen die het meest aengingh, hebben niet seeckers kunnen besluyten. Den Baron de Beauvoys, Colonel of Maistro del Campo, (naerhandt gestorven door sieckte in het Legher by Ringelbergh) nam vooren te gaen ter plaetse, om te sien watter geschieden moghte, ende vertrock den derden luly met drie duysent Mannen, om te komen ter plaetse daer de Chaloupen verwacht werden, om daer mede te doen overbrengen soo veel Volcks, als mogelijck soude zijn, onder den vleughel van het Legher van mijn Heere Graef Hendrick van den Bergh, die persoonlijck met een goet deel van het Legher by alle middelen sulcks favoriseerde, behalven het behulp, 't welck hem soude doen den Grave van Salazar: Maer die van den Bosch niet komende (want sy niet geadverteert waeren, soo men meende) ende het desseyen gantsch onmogelijck bevonden zijnde, sonder dese correspondentie, verging den gantschen dagh sonder gevecht, ende genoegsaem sonder alarm: alsoo dat alle dingen van deser zijde ghevonden worden sonder hoope van eenigh goet succes. Het Leger is vertrocken naer Boxtel, alwaer Graef Hendrick, vol begeert om sijn Majesteyt te doen desen dienst, en de eere te verkrijgen, die hy verwachte, was dagh ende nacht in het werck: hoorde en ghebruyckte alle soorte van persoonen, die hy tot sulcks bequaem achte: oock deur Spyen (aen de welcke hy gheen gelt en spaerde) aen persoonen aen hem getrou, van welcke hy vertroude te sullen trecken een goet advijs ende raedt, om deur de sorge van sijne meenighvuldige vergaderinghen van sijne Colonels ende Luyden van den Krijgs-Rade, haer

3 juli 1629

bequaem te maecken tot sijn voornemen, ende haere ghevoelen te hooren: Boven dien en falgeerde hy niet nacht ende dagh te Paerde te sitten, het sy om op alles te letten, ofte Sorge te dragen op de Quartieren van sijn Legher, om die wel te verseeckeren: heeft ondertusschen doen innemen het Kasteel van Boxtel, het welcke overgegeven zijnde sonder schoot daer op te verwachten, ordonneerde hy terstont tot maeckinge van Ovens voor Broodt ende Munitie, het welcke daer bleef tot groot gerijf van het Leger; dewijl dat die secours duerde, ende men nieuwe middelen socht om de Stadt te secoureeren. Tot welcke saecke gheen voor-gevers ofte Raedts-luyden (ghelijck het ghemeenlijck gheschiet) en manqueerden, die haer advijs daer toe voorwenden, om het ontset te doen deur Swemmers, waer over notitie gedaen is van alle Swemmers van het Legher, ende eyndelijck dit voornemen gevonden zijnde, ydel ende sonder fundament, is de saecke blijven hangen: maer men heeft beraedtslaeght van de Veluwe, ende zijn ghelijckelijck vertrocken. Eenige Troupen onder het be-

p. 875 L

leydt van den Heere N. Luytenant Colonel van Foucar, geaccompagneert van de Capiteyn Pleuren, ende den Luytenant van de Curassiers van de Graeve van Hornes, met sijn Volck, ende eenige Wagenen met Ammunitie ende Wercken van Oorloge, om sich te voegen by Lucas Cayro, die haer verwachte op geene zijde des Rhijns. Ten eynde sy soude moghen d'Yssel passeeren, om in het Eylandt van de Veluwe te komen; ende de Vedor Generael vertrock met dese selve Troupen: soo om haer te doen ghelooven, dat sy alleenlijck waren toegerust tot sijn Convoy, als sonder pretext te komen in de bequaemste plaatse, om te komen tot Bruyssel, daer hy van noode was, om te helpen in de ordre van Penninghen te fourneeren, tot continuatie van het onderhoud van het Leger: van daer hy de selve Troupen den wegh voorts dede nemen, met sommige Commissarisen, die gingen ontrent Rhijnberck: over de Reviere van den Rhijn, by het Volck: het welck de selve Lucas Cayro by een hadde, tot het voorgeseyde effect. Ondertusschen passeerde den tijt tot Boxtel tot den seventienden des selven maents luly, alwaer elck sijn tijdt-verdrijf soeckende, spraccken na haer verstant, van de oorsaecken die het secours hadden belet. De meesten hoop ende parthye beschuldighden mijn Heere Graef Hendrick, dat hy die faute gedaen hadde, om dat hy niet en hadde behouden sijn eerste resolutie, van recht te gaen logeeren, terstont sonder vertreck tot Vlymen, alwaer de Vyandt sich gefortificeert hadde, maer en waren de Wercken noch niet voltrocken, noch in state om te konnen beletten, of men hadde lichtelijck een Fort konnen winnen op den

17 juli 1629

Ommeloop, genaemt Groenendael, ende konnen setten op den Weert tot Hedickhuysen, vijf ofte ses Stucken Geschuts, om te beletten die Vivres, die in des Vyandts Leger komen deur de Mase van de zijde af, alwaer men (naer haer seggen) soude hebben konnen doen maecken een Brugge, om te kommen in Bommelerweert, ende van daer te komen op de Wael; het welcke van Vlymen alle wel soude hebben geseceureert geworden, ende geholpen van alle behoeften in allen gelegtheden: soo deur den ouden wegh de Bossche-sloot, als de Vlymens-veen, ende deur de Dijck van Vlymen, ende soo te komen ontrent Crevekeur, niet teghenstaende de drie Oorloghs-Schepen op de Diese leggende, de welcke soude konnen belet worden met weder te keeren in de Mase; ende dat daer en tegen den Vyandt alsoo aengetast zijnde, insonderheyt van de zijde van Cromvoort ende de halve Galge, zijnen Legher niet soude konnen geseceureert worden, dan alleenelijck deur den Hollandtschen Dijck, onlangs gemaect van Rijs: ofte hy soude moeten sijnen wegh nemen onder het Geschut van 's Hertogenbosch. Alle dese redenen schijnen te hebben eenigh fundament, om te worpen het quaet op den geenen die sy meenden te hebben misdaen: Maer uyt desen is te mercken, dat mijn Heere Graef Hendrick, is vertrocken van Bruyssel, aengesien de bereydinge van sijne toerustinghe, niet alleen om te gaen ontsetten 's Hertogenbosch, maer naer gedaen hebbende, zijn uytterste macht om te volbrengen zijne Voyagie op de Veluwe; ende dat haer Hoogheydt, siende dat den Prince van Orangie doe als gelaten was in rust, den tijdt van ses weecken, om hem te Fortificeeren, en voorsien van alle behoeften tot zijn Belegh: Hielt voor onmoghelijck de Stadt te seceureeren ofte te ontsetten, deur het wagen van haer Legher, met eenen geheelen Velt-slagh: Maer sy dachte dat het eenigste middel was de Stadt te ontsetten, deur eenige gevoegelijcke diversie des Vyandts: van de welcke dese wierdt geoordeelt te wesen eene die minst faelgeeren kost, ende van sulcken importantie, dat deur dien middel den Prince van Orangien soude gedwongen zijn om te laeten zijne proye die hy nae-jaeghde, (van welcke uytkomst hem tot den uyt-eynde toe onsecker was) om te gaen bewaeren het gheene hem van te vooren alreede toequam, ende het welck men hem konde afnemen met meerder voordeel van den Coningh, ende meerder schade voor hem, als alle het proffijnt het welck hy verwachtte van sijne Belegeringe. Het welcke ontwijffelijck soude gheschiet hebben, ten ware om eenige redenen, de welcke hier naer sullen verhaelt werden, hem niet meer hadden in de

p. 875 R

wegh geweest: Soo dat het genoeg was, dat mijn Heere Graef Hendrick zijn uytterste vermogen dede, om dese

plaetse te secouereen, sonder nochtans eenighe onmogelijckheydt by der handt te nemen: het welcke de andere middelen soude hebben te niet ghemaect, ende particulierlijck dese: daeromme het logeeren tot Druenen ende Vlymen, gelegen zijnde recht tusschen de Stadt van Heusden, ende het Retrenchement des Beleghs, was gantsch contrarie om de Stadt op die maniere te ontsetten. Want genomen het Fort van Groenendael hadde geweest by geweld ingenomen, ende dat men Canon geplant hadde op de Maese, om te beletten de Victualie, soude ons genootsaect hebben van daer eenighe vastigheydt te maecken, ende den Vyandt van hem te defendeeren, die hem onghetwijffelt soude gelogeert hebben recht teghen ons over, ende daer hem die van de Compagnie niet soude kunnen gheweert hebben, ende dat voor thien stucken, die wy aldaer hadden mogen setten, hy soude daer hebben kunnen stellen twintigh met betere gelegentheydt. Met gelijkke redenen de Brugge, om te passeeren in de Bommelerweert, soude gevonden hebben de selve tegenwerpinghe, als oock den weg tot de Waele, ende dat om aen te vallen van de zijde van Cromvoort naer de halve Galge: men moeste passeeren deur de Bosscher-sloot, hetwelck niet konde geschiedene sonder groote swarigheyt, ende dat men daer nae het hoofd soude bieden tegens Crevekeur, ende passeeren over een ontallicke meenigte afgesneden Aerde ende Moerassen, alwaer de Oorlogh-Schepen des Vyandts op de Reviere de Diese leggende, niet soude geslapen nochte vergeeten hebben den kop te breecken, die daer meenden plaetse te nemen: maer van daer te jaeghen ter plaetse daer sy moghten blijven, onder het faveur van de Schants van Crevekeur, alwaer nootwendigh van doen soude zijn geweest het gantsche Leger, Ammunitie ende Artillerye, daer mede het voorsien was: de welcke met voorsichtigheyt niet moghte uytghedeelt werden, tot dat werck alleen, ende sonder proffijt om die te bewaeren: alsoo dat het noodigh was te trecken tot divertie voorsz. Boven dien dat de uytkomst der Oorloghen gemeenelijck ordinaris zijn twijffelachtigh, ende dat niet jegenstaende eenige avantagie, die wy daer souden moghen hebben: Niet te min het hoofd van desen Legher considereerende wel dat hy te doen hadde met een Legher van den Vyandt, sterck ende machtigh Getrencheert aen sijn rechter zijde, en een Stadt aen sijn slincker zijde, de welcke plaetse konde geven tot duysent middelen, om sijn Legher te incommodeeren: hebbende voor hem het Eylant van Bommelerweert, het fort van Crevekeur ter zijden, ende in somma het gantsche Landt tegen: soo dat sonder beletsel dese aenval niet soude hebben kunnen geschieden, sonder het geheele te veel te hazardeeren, ende hem selven te stellen in perijckel van culpabel te zijn van Reprochée. Soo dat het wel staet te dis-

	<p>puteeren, oft de Legeringe tot Haren ende Boxtel op de doenelijckheydt van de voorgeslaegene saecken niet apparenter was als de andere, het welcke meer voor onmoghelijck soude kunnen ghehouden worden, als dese twijffelachtigh.</p> <p>Ondertusschen dat die tijdt soo passeerde tot Boxtel, ende dat de Vyand vast acht nam op onse contentantien: soo maecte Lucas Cayro sich gereed met groote neerstigheydt, om te volbrengghen het gheene hem was belast: Ende de Heere Graef Hendrick, die de ordre wiste die hem daer toe gegeven was, niet vergeetende sijne ordinaire diligentie. Ende aengesien hy niets en konde yets aldaer vorderen, naer het oordeel van alle de Colonelen ende luyden van den Krijghs-Rade, de welcke het voor onmogelijck hielden, de Stadt op die Maniere te ontsetten, maer te volgen het exempel van Hanibal, de welcke gesocht hebbende door alle middelen Capua (belegert door de Romeynen) te ontsetten, tegens de welcke hy Oorlogh voerde, ende niet konnende komen tot zijn voornemen, is met zijn gantsche Leger getrocken op een mijl ende half naer Roomen, om alsoo de Romeynen door verschrickinghe te dwingen van daer te doen vertrecken haren Leger, gelijk geschiede. Tot Welcken insicht is hy met sijn Leger van Boxtel vertrocken den se-</p> <p>p. 876 L</p> <p>ventienden luly, om sich te vinden op de passagie, soo wel de gelegentheydt van den tijdt waernemende, als het van noode gedaen was: ende quam ten selven dage logeeren tot Vechel, den achtenden in het Dorp op Zeeland, den negentienden op het Veldt, een uere gaens van de Stadt Grave, op het Dorp genaemt de Wyl: Hy ordonneerde de Prince van Barbanzon, om hem langs de Mase een wijle tijdt te onthouden met ses suysent man, om den Vyandt te houden in twijffel van sijn voornemen, ende daer naer hem te begeven ter plaetse daer hy soude moghen tegenstandt doen, het geene den Prince van Orangien, op nieuws soude willen attenteeren, alles achtervolgende de ordre hem van Hare Hoogheydt ghegeven.</p> <p>Ondertusschen heeft men gearbeydt aen de Brugghe om de Mase te passeeren ontrent Moock, alwaer wy gebleven zijn den twintighsten, ende den twee en twintighsten gekomen, ende gelogeert op het Veldt, ontrent Craenenburgh: ende den selven nacht heeft den Graeve van Ysenburg alarm gemaect voor Nimmegen, ende wy quamen den drie en twintigsten ontrent het Klooster Marienboom, alwaer in den nacht alsulcken extraordinaris onweder op quam, het welck ontrent een uere duerde, dat het scheen de Werelt soude hebben vergaen. Aldaer heeft de Heere Graef Hendrick tijdinghe bekomen van het succes van de passagie, het welck hem uytter-</p>	<p>17 juli 1629</p> <p>18 juli 1629</p> <p>19 juli 1629</p> <p>20 – 22 juli 1629</p> <p>23 juli 1629</p>
--	---	--

	<p>maten goet genoeg gaf, alsoo hy verklaerde aen den geenen die hy dit advijs mede deylde. Ende continuerende sijnen yver: soo passeerde hy den selven dagh den vier en twintighsten de Stadt Zanthen, ende ten deele den Rhijn over de Brugge, die gheleydt was tusschen Burick ende Wesel, met sijn gantsche Leger ende toebehooren van dien, ende gingh logeeren in een Dorp aen gheen zijde de reviere, ghe-naemt Minckel, een uere van het Casteel Ringelsbergh, alwaer gepasseert was de Grave van Hennyn, die (om den wegh te openen) ghesonden was met een parthye Voet-volcks, om den Rhijn te traverseeren: van waer hy sijn wegh genomen heeft den vijf en twintighsten op Boeckholt: het geheele gros Wesel gepasseert zijnde, ende ter zijden Boeckholt gelaten hebbende, gingh logeeren op het Veldt, van waer wy des avondts vertrocken, ende bleven den gantschen nacht op de been, tot in den morgenstondt, tusschen drie ende vier ueren, doe begonsten wy te marcheeren: wederom keerende by het Volck dat te Boeckholdt lagh, door dien bevonden worde, dat dit gheraedtsaemer was, als het geene wy hadden begonnen te doen. Den ses en twintighsten waren wy na by het Dorp genaemt te Borgh, ende den seven entwintighsten op den Dijk van d'Yssel, dicht by Zevenaer, ende een mijle van den wegh die op den drie en twintighsten was ingenomen by Lucas Cayro, ende ten naesten by gesterckt zijnde om eenige defensie te kunnen doen: alwaer hy hem seer vromelijck heeft gequeten, tot dat hy daer werde ghequetst: ghelijck oock de Heere Starets, Luytenant van Colonel van Foucar, den Luytenant van wijlen de Heere Vereycken, Jan van Weerd, tegenwoordigh Capiteyn, die sijnen tijdt waernemende in dit ghevecht, aentasten een gros van de Ruyterye des Vyandts, ontrent tusschen twee ofte drie hondert Paerden, met vijftigh Paerden die gepasseert waeren, ende heeftse verslaegen. Ende het gantsche Voet-volck van de Vyandt verschrickt zijnde van de resistentie die haer ontmoetende, ende van dat gevecht teghens de Ruyterye, is vertrocken in groote disordre, met verlies van een merckelijcke parthye Volcks. Ende de Heere Graef Hendrick heeft hem bevonden op den acht en twintighsten over Aernhem ende Doesburgh, ghe-naemt zijnde de selve plaetsen in eygener naem Tunck, naer by Lanten, een Dorp gelegen op d'Yssel, op de andere zijde van het water, tegen over Wester-voorde, alwaer hy de Brugge ghereedt gemaect hebbende tot de passagie, is de Avandt-Guarde gepasseert den dertighsten in de Veluwe, ende den een en dertighsten volghde den Hinder-tocht, waerom hy de selve Brugghe af-brack, om de selve te brenghen ontrent een half uere van de Stadt Doesburgh, beneden een Dorp genaemt Dieren, alwaer hy hem vond met alle sijn Leger, ende legerde hem den tweeden Augusti onder den blaewen Hemel: voort-treckende tot recht over</p>	<p>24 juli 1629</p> <p>25 juli 1629</p> <p>26 juli 1629</p> <p>27 juli 1629</p> <p>28 juli 1629</p> <p>30 juli 1629 31 juli 1629</p> <p>2 augustus 1629</p>
--	--	---

	<p>p. 876 R daer de Brugghe herleydt was, hebbende van te vooren ingekregen het Huys te Middachten, ende den eersten der selver maendt trock hy persoonelijck naer een Fort op de Reviere streckende naer Deventer, een halve mijle van de selve Brugge, seer bequamelijck gelegen. Ende niet tegenstaende het selve fort seer goet was, ende ordentelijck gesterckt in het vierkant, met een seer welgevoeghde Contrescharpe, heeft sich overgegeven, sonneen schoot te schieten, anders niet begeerende dan te sien den persoon van den Grave, dewelcke op die tijd daer meester van is gheworden, ende heeft'er Guarnisoen in geleydt.</p> <p>Hebbende dan Grave Hendrick (gelijck geseyt is, den tweeden) sijn Logement in het selve Dorp van Dieren, in het ghesichte van de Stadt van Doesburgh genomen, alwaer hy sijn Leger ordonneerde soo het behoorde; doe werden voort gehaelt veele ontallijcke dinghen, ende begonden veele te murmureeren op den handel van den Leydtsman des Leghers, die dicht passeerde by de Stadt Aernhem, om te sien of men die soude kunnen innemen: Waer deur Rhees ende Emmerick moghten onbequaem gemaect worden voor den Vyandt, ende de passagien van dit Eylandt verseeckert, om terstont daer naer de troupen te doen marcheeren naer de Steden Wageningen ende Rheenen, licht om in te nemen, gelegen twee ofte drie mijlen beneden de Stadt van Aernhem, op een Arm van den Rhijn, die haer scheyt van de Reviere de Waele, aen de punct van Schencken-Schans, aldernaest gelegen het Eylandt de Betuwe, in het welcke hy hadde kunnen komen, hadde hy genomen de boven-geschreven Logementen, die nu achtergelaten zijn, tot seer groot naerdeel des diensts van den Coningh, als zijnde den eenigen middel om te ontsetten die van 's Hertogenbosch, ende daer te passeeren in het Eylandt van Bommerweert. d'Ander sustineerden dat men behoorde Doesburgh te beleggen, Deventer ofte Zutphen; in plaetse van dat men nu niet sonderlinghs en doet, om de Vyandt te ruyneeren: Dat oock het weynigh Volck datter was (principalijck binnen de Stadt Doesburg) de verbaestheyt van de Burgerye, ende het ghebreck van Ammunitie, ons de selve soude hebben doen winnen in weynigh dagen, ende dat daer aen gelegen was de gantsche behoudnisse van dese Conqueste, tot welcke sake de uytstellinghe van den tijdt niet anders konde strecken dan tot groot achterdeel: veele andere concludeerden tot branden ende rooven: hielden voorseecker, dat deur dit branden ende rooven, men in het Landt soo seer soude krijten voor de Staten van Hollandt, om geholpen te wesen, datse niet soudon kunnen laten den Prince van Orangien te rugge te ontbieden, ende doen verlaeten het</p>	1 augustus 1629
--	---	-----------------

Beleg, daerom men doende was: de andere die verder wilden sien, ende met dieper redenen seyden: men moste gaen aentasten de Steden, gelegen aen de Zuyder-Zee, ende beginnen van Amersfoort ende Harderwijck, ende van daer naer Naerden ende Uytrecht, ende dat daer deur Amsterdam soude gebraght wordene in sulcken verschrieken: datse genade souden versoecken, om dat deur Harderwijck, ende het water, komende uyt de Zuyder-Zee tot Amersfoort, men konde secours bekomen, ende Communicatie houden met die van Duynkercken, ende waret van noode (om te maecken dit voornemen volkomen) te hebben over d'Yssel, ende aengelegghen plaetse, een passagie naer Vrieslandt: waer deur groote dingen soude konnen gheschieden, soo wel om de Vivres van die plaetsen komende, als om daer oock een voet te hebben. Ende daeromme moste men aentasten de Stadt Hattem (ende die innemen) om alsoo te komen tot het Hooft van dit groot werck. Voorwaer bequaem om te doen een wonderlijck gedruysch, om een notabele Kerck te vervullen: Maer om dit in practijcke te stellen, is men onderworpen veele gebreecken, ende onmogelikheden, die hier na geseydt sullen worden.

De Heere Grave Hendrick, (doende gelijck Alexander Antiochenus, Pirus Coningh van Epiroten, ende veele andere Doorluchtige Mannen, dewelcke hoorende onrecht van haer spreekken, verdroegen de sommige met sachtmoedighedyt, de andere deur consideratie) adviseerde daer en tusschen van de saecken die hem dochten

p. 877 L

noodighste te zijn, ende bysonder om te voorkomen het gebreck van Vivres, ende den honger, die hy sach in sijn Leger, 't sedert den negenden ofte thienden dagh van sijne komste in dit Quartier: oock soo groot, dat het niet meer en mochte wesen: denckende oock om het gerief van sijn passagie, tot het welcke 't Fort hier vooren genoemt, seer wel te passe quam: recht tegen welck over hy dede maecken een Brugghe van houten Balcken: maer by faute van gelegentheydt, (soo is te gelooven) veel te leegh om te dienen by tijde van hoog-water, ende om de Brugghe te verseeckeren, dede sijne Fortificatie van dit Fort vergrooten, waer by was gelogeert de Heere Tourlandt, Luytenant Colonel van de Prince van Chimay (Hoogloffelijker Memorie) die storf van de Loop-sieckte in het Leger by Deutecom, in de maendt van Augusto, nalatende een seer groote bedroeftheydt over den gantschen Leger) ende aen d'andere zijde dede hy maecken een Trenchement, daer hy oock logeerden den Maistre del Campo Disdorf met eenige Troupen, hoewel de wateren komende tot haere volkomene hooghte, hy daer niet konde gedueren om de leegte der plaetse genomen, deur noodtsaeckelijckheydt van de gelegentheydt op den

Oever van de Reviere, onderworpen alle jaerlijksche inundatie des waters, dewelcke behoorde (soo de gelegtheydt sulcks hadde geweest om te doen) geheyd te zijn, ten eynde sy vry soudē mogen gheweest hebben van de accidenten, die nu niet en konden geremedieert werden sonder dat middel: niet te min en was'er ghemaeckt voor de Vivres een kleyne sterckte, raeckende het voorsz Retrenchement: maer veel hooger ende buyten perijckel van de overloop des waeters. Gelijk oock binnen in het Landt was hy oock geheel sorghvuldigh, om te doen setten seeckere meenigten van Wintmolens ende Ros-molens, conform het advijs van d'Ingenieurs, dewelcke (om de waerheydt te segghen) niet wel en waren ervaren in die konste, gelijk aen 't werck bleeck, hoewel de quantiteyt van de kleyne die verdeelt waren onder de Ruyters ende haer: ondertusschen dienden den tijdt dat sy Kooren vonden, ende het Ammunitie-broodt dede hy partinent uytdeelen, elck wat: daer inne de Grave van Jentilli (die doen ter tijdt was Generael van de Vivres) hem seer wel queet in sijn devoir. De eerste acht ofte thien dagen, alsoo de saecken noch alles niet wel gheschickt en waeren, ende de Convoyen noch niet gingen, ende het Broodt ontbrack, soo bleef het Leger geheel ontbloot, van Broodt alsoo wel als van alle andere dingen, het welcke hy daer naer hier zijnde, met goede ordre bequam. De Grave van Hornes, boven alle het geene boven verhaelt is, was gecommandeert te dienen onder het bevel van Graef Hendrick van den Bergh, en alsoo hy sterck van Volck, Equipagie ende Vivres was, suffisant om d'een of d'ander Entreprinse te doen, importuneerde hy Graef Hendrick seer, om eenighen dienst te mogen doen, ende tot yetwes geemployeert te werden: daer toe voor den dagh brengende den Interesse van des Coninghs dienst, ende oock sijne particuliere, alsoose sijn eere betrefte. Ondertusschen quam aen den Grave van Montecuculi met veertien duysent Man te Voet, ende tusschen de twee ende drie duysent Paerden, die eenige dagen noch over d'Yssel niet en quamen; maer bleven gelogeert ter sijden de Reviere, recht tegen over de Schipbrugge, treckende voorts ontrent Doesburgh, de welcke geïnformeert zijnde van de Voorslag des desseyns, hier te vooren geroert, drongh seer hart sonder ophouden, om daer toe gebruyckt te worden, ende te nemen sijnen wegh na de Zuyder-zee, naer dat hy alvooren gepresenteert hadde, met geweld ende openbaere macht, met sijn Volck alleen de Stadt van Doesburgh te overvallen: midts daer vooren te ghenieten de Pilleringe ende proffijt van den Beuyt; soo dat de Heere Graef Hendrick, beslommert met soo veele Propositionen, en siende dat sijn Affairen anders gingen dan hy wel begeerde, heeft den voorsz Grave Montecuculi met het Volck in sijnen dienst zijnde, met eenige Stucken Geschuts hem mede geven, onder

	<p>het beleydt van Sr. de Heze, een van de Luytenants van de Artillerye des Conings ende sijne Staten, van herwaerts over toegelaten, om te trecken in het Landt, en te marcheeren recht op Amersfoort, gelijk hy dede: aen de an-</p> <p>p. 877 R dere zijde heeft hy ghesonden den Graeve van Salazar, met de Spaensche ende Walsche Troupen, ende eenige stucken Geschuts, onder het beleyt van Pascuael de Arenas, oock Luytenant van d'Artillerye, om te soecken de stadt Hattem in te nemen, tot sulcken eynde als boven gesejdt is; niet te min geresolveert zijnde, voorsagh hy veel ongelegentheden (al hoewel hy oordeelde op een ander maniere beter gedaen te wesen) dewelcke so van d'eene ofte d'andere zijde soude kunnen wedervaren, waer van het succes hier na gesejt sal werden.</p> <p>Ten desen tijde quam daer mede aen Graef Jan van Nassauw, op den seventienden Augusti, met ontrent acht oft thien duysent Man van des Keysers Troupen, met hem brengende Patente, om te Commandeeren als Generael vanden Keyser over de selve Troupen, het welcke heeft gegeven een weynigh jaelousie: maer nochtans altydts met groote discretie ende eerbiedinge, sonder dat men konde seggen, dat van wegen de Heere Grave Hendrick, noch van den sijnen heeft gebleecken de minste saecke, die praeydutie soude doen tot den dienst daer d'een oft d'ander in geobligeert was; den achtienden verreyde de Heere Grave Hendrick, om te besichtighen wat men in het Landt dede, tot executie van die desseyne, ende nemende sijnen weg na de zijde vanden Grave van Salazar, ende weder-keerende langhs d'Yssel, passeerende naer by Deventer, worde aengegrepen van een uytval van drie oft vier hondert Mannen, den negentienden des avondts, alwaer hy sich in perijckel stelde met dienstelijcke couragie, als een simpel Soldaet soude kunnen doen; alwaer hy soo wel gesecondeert werde, datse desen uytval geslaeghen hebben, blijvende veele dooden op de plaetse, ende was dit selve gevecht soo heet, dat den selven avondt twijffelachtige tijdinge in het Legher quam: dat Graef Hendrick doodt oft gevanghen was, ende des naermiddaeghs ontrent vier ueren waren de tijdingen gekomen van het innemen van Wesel. Maer Godt wilde dat van dese twee quade tijdingen maer eene waer was, dewelcke niet te min bestandt genoegh was, om in het Leger te gheven een groote verslagentheydt, ende in der daedt een mes was, het welck af-sneedt den draet van alderhande middelen, om te volbrengen met proffijt alle voor-bedochte desseyne, ten dienst van den Coningh, ende tot afbreuck van den Vyandt, dewelcke hier deur getrocken waren uyt alle schrick ende verbaestheydt, daer mede sy deur desen intocht in de Veluwe benaeuwten waren, ende noch meer soudent becommert geweest hebben, soo de</p>	<p>17 augustus 1629</p> <p>18 augustus 1629</p> <p>19 augustus 1629</p>
--	--	---

saecten gegaen hadden gheweest op een aensienlijcker voet.

Waeromme (soo my dunckt) alle de boven-geschreven pointen genomen nae hare ordre, ende beginnende van het eerste: als te beleggen Aernhem, het was onmogelijck sonder te doen een merckelijcke faute, deur oorsaecke dat het Canon niet en konde komen deur den wegh, alreede inghenomen, dan onder de genaede van den Vyandt, die in diversche plaetsen konde af-snijden den wegh naer sijn goet-duncken, ende met alle soorten van avantagie: boven dien waeren sy ghenootsaect te komen ontrent Sevenaer op den Dijck, onder de genade van de Musquetten, ende het Geschut van den Vyandt, het welck bewaert was met het uytbreyden van haer Retrenchementen, ghelijck als by de experientie het selve naderhandt heeft doen blijcken, als wy daer passeerden, ende daer menschen ende Paerden werden doodt geslagen. Ende noch is te bemercken, dat Graef Ernst van Nassauw daer was gekomen met vijf duysent Mannen, ende alreede begonste hem (soo binnen sijn Retrenchementen, als daer buyten) aen te stellen, dat dese plaetse niet en was te verwinnen dan met een Beleggh, ende waginge des geheelen Legers, 't welck op een ander plaetse oock te doen hadde, soo tot haerder als des Landts conservatie, ten eynde van diversie, het welck men pretendeerde, en consequentelijck soude daer veel minder apparentie geweest zijn, om te passeeren naer Wageninghe ende Rheenen.

Belangende het tweede point: het is waer dat Doesburg was seer weynig voorsien van Volck ende Ammunitie, ende dat de Burgerye in een groote verschrickinge waeren: gelijck als oock de steden hier boven ghenoeemt,

p. 878 L

Maer hier aen is te sien, dat tot dit werck men tijdt van doen hadde, die in dese gelegentheydt merckelijck verliep, ja met duysent accidenten, daer men niet op soude gedacht hebben: boven dien most het Leger geretrenchteert hebben geweest ende gelegert, gelijck een Belegginge vereyscht: ende het Canon most oock bequaemelijck gestelt westen, 't sy om ons te defendeeren, ofte om een formeele Bateria te schieten, tot het welcke veel Ammunitie van Oorloghe van doen was, waer van het Leger so schaers voorsien was, dat de Musquettiers, daer in begrepen d'Artillerye, gheen drie weecken ofte een maent soude hebben kunnen voorsien syn geweest, en het Leger soude soo gebleven hebben, ontbloomt van alle middelen van defensie, tot schande van de geene die het selve soude commandeeren, ende groot achterdeel van den dienst des Conings. Ende boven als is te bemercken, dat de Brugge moeste bewaert worden seecker ende vry, om de Poorten te openen, om uyt ende in de Veluwe te

mogen trecken, daer toe hy dan moste in dien tijdt volherden in sijn werck, ende daer toe ghebruycken een groot deel van sijn Leger, ende alle de gereede pennin-ghen niet suffisant zijnde om d'een ofte d'andere te vol-
doen, die nootwendigh moesten versorgt zijn by esgualie portien: deur dien dat Graef Ernst van Nassauw, daer by de handt zijnde, niet anders en soude gesocht hebben als te secouereen die Belegerde plaetsen, ende sich te herstellen in gerustige possessie van dit Eylandt, het welck alleen te doen was van sich meester te maecken van de passagie der Reviere, ende soude het lichtelijck hebben kunnen doen tegen een Leger dus geempescheert zijnde, met acht ofte thien duysent Mannene, die hy konde by den anderen brengen, sonder genootsaect te zijn uyt 't Leger te lichten voor 's Hertogenbosch. Ick segge, als de nootwendighe behoeften aldaer hadden ontbroocken: gelijk sonder twijffel soude geschiet hebben, noch geen middelen by der handt hebbende, om te vervallen de onkosten van een Beleggh, principalijck soo als dit soude moeten wesen; dat meer is, de behoeften ofte gebreck van Vivres, ende het gelt ('t welck aen het Voet-volck ontbrack) waren eenen wegh om alles te brengen tot een onverwinlijcken val. Maer waer deur dese gebreeckelijckheden zijn toegekomen, en weet ick niet, noch en gaet my oock niet aen, om daer af te sprecken: ende ick en twijffel niet oft alle de Werelt weet het, wie oorsaecke zijn geweest van dese soo schandelijcke faute.

Op het derde, 't is seer qualijck te ghelooven dat dese diversie soude hebben kunnen geschieden deur brandtstichterijde ende roovinghe, ghelijck seer wel konde bemercken Graef Hendrick van den Berge, die sulcks wel soude belet hebben, soo hy soo punctueelijck gehoorsaemt ware geweest, gelijk sijn last ende autoriteyt wel ver-eychte. Want oock den Vyandt niet en konde alsoo genootdruckt worden, om op te breecken van sijn Belegeringe voor 's Hertogenbosch, door sulck een roovinghe, die in een ofte twee jaren tijdt konde gebetert ende gerepareert worden; daerom het spreek-woort waer is, het welck seydt: Dat een geruyneert Landt veel beter is, dan een verlooren Landt.

Men moeste in alle manieren doen blijcken te willen voor altijdts bewaren het geene men verkregen heeft, ende arbeyden altoos ten besten, het welck niet kan geschieden met branden ende rooven; want het gheene men bewaren wil, sal men altijdt soecken geheel te conserveeren, ende het gheene men bevindt niet te kunnen bewaert werden, ordinairlijck daer geen andere remedie toe ghebruyckt werde, dan de extremitteyt van het verderf, waer toe men deur Krijgs-insichten kan gedrongen worden, om de handt moede te maecken aen 't geweld. Agasilus om Phanabasis uyt Phrigie te verdrijven, verdurf het gantsche Landt, hem benemende de gelegentheyt

om daer te mogen blijven; maer sijne Conquesten van Asia, die hy wilde bewaren, dat dede hy met soetigheydt ende sonder bloedt-stortinghe noch bannissement, jae selfs niet tot eene van de Officiers van het Landt die dat versocht. Alsoo dan om wel te doen in dese actie, zijn van noode twee principale dingen: Eerstelijck, het getuygenisse van een groote goedertierentheydt tegens de Inwoonders van het Landt van allerleye soorte van qua-

p. 878 R

lité, ende een liberale toelatinge van alle den geenen die in haer Domicilie wilden blijven, datse dat seeckerlijck moghten doen, ghelijck Graef Hendrick verklaerde daer toe gantsch begeerigh te zijn, op dat deur desen wegh den Vyandt niet moghte hoopen eenighe verlossinghe, maer ter contrarie indien wy furieuselijck gebrant hadden, het welcke naer gewoonte niet langher kan dueren als de moedigheyt ofte het desseyn dat toelaet: dat oock het Leger niet en hadde konnen krijgen eenigh secours van vivres, ende andere ontbreckende noodtlijckheden, het welck niet was te bekomen, alsoo het vluchtende Volck met hen neemt het geene hem behulpelijck is, ende niet achter en laet dan dingen die hem onnut zijn, ende niet wegh kan voeren.

Ten tweeden, dat veynsende te willen ontladen het Lant van groote overlast, moeste binnen houden alleen de Troupen daer toe noodigh, tot bewaringhe van de passagie, houdende de reste buyten ende by der handt, arbeydende neerstelijck tot verseeckertheydt der wegen, sonder verder te trecken, om de Vivres ende andere behoeften met bescheydenheydt te krijgen, ende soo veel het doenlijck was van den bodem des Vyandts daer ontrent, die hem kosten schaede doen in sulcks, als mede die van Wesel, daer de stapel van alle nootwendige dinghen was, ten behoeve van het Legher, ende daer de Conqueste konde bewaert worden: Ende dat ten eynde de Prince van Orangien opgeweckt zijnde deur dese maniere van procedeeren, (dewelcke hem voor die tijd meer te vreesen dan te remedieeren stont) de Heere Staten van Hollandt van dit Land, waer deur haer ruijne soude mogen toekomen metter tijdt, ende is niet te gelooven, dat om een machtigh Leger (dat verde is te slaen) soude gelight hebben, om te voorkomen het quaet, 't welck al evenwel dan niet geheel gerepareert soude wesen. Hier in staet oock te remarqueeren, dat het sonder reden was hem te dringen, om te verlaten zijn Beleggh, om hem te setten tegens soo grooten geweld, het welck hy wel konnende gheloooven hem onmogelijck te wesen om te boven te brengen in consideratie, dat van twee quaden men hem voor het quaetste moet wachten, ende gelooven dat in alle manieren 's Hertogenbosch overwonnen, ende de Veluwe verlooren, veel beter is te verlaeten

't geene in het eynde verkrijgelyck is, dat te loopen tot een daer niet aen te komen is: gedenckende aen Agesilaus, die naer sijn gekregen quetsuere in den slag die hy gewan tegens die van Theben ende Argiens, hy viel in een groote sieckte, tot groot achterdeel van de Lacedemonianen. De Thebanen wederom couragie nemende, hebben ghesonden Epimanundas in Liconie, om dat te verdueren, met soo groot geweld, dat Agesilaus niet en dorste trecken van Sparta, om hem het hoofd te bieden, als hem gevoelende te swack. Met de selve reden is het wel contrarie te willen sijnen Vyandt locken uyt een plaetse daer men hem kan hebben, (veynsende hem te vreesen) ofte denckende hem van daer te locken, hem latende sien een macht die deur de zijne niet konde geslagen worden, ende capabel om hem vreesen aen te jagen, gelijk als overal op de Veluwe te sien is; soo heeft hem oock dese groote meenigte van Krijghs-volck genoodicht te blijven daer hy was gelogeert ghelijck Agesilaus, om te blijven in Sparta. De maniere van doen in dit Eylant, dede hem klaerlijck sien, dat dit quaet veele te heftigh was om te mogen dueren, ende dat den tijdt ende patientie alleenlijck remedie konde zijn, sonder dat van noode was eenigh groot geweld. Maer dit alles is van soo grooten effecte niet geweest, om dat hy de voorgaende maximen gevolgt heeft, het welck hy anders niet en soude gedaen hebben.

Ten vierden, het is waer, dat alles was wel gediscoureert, soo de uytkomst so licht geweest ware als de woorden, ende hadden wel bedocht het gunt men uytrechten soude hebben konnen: maer vergaeten te dencken dat een Armée ofte Legher niet leven en kan by de lucht, noch de Soldaten vechten sonder eten, ende dat de gelegentheydt niet werdt gevonden in een Landt, uytgegeven ten roove, ende daer het Volck den tijdt hadde meer als te veel, om te vertrecken met alle hare gelegentheden, in een plaets van verseeckerheydt, ende uyt de handen

p. 879 L

der geener die haer overliepen; het is even wel waer, dat men nooch eenighe dinghen moght bekomen: maer het welck op het hondertste deel niet konde genoegh zijn voor soo grooten getal, die niet voor acht ofte thien dagen moeten leven: maer altijd, ende principalijck als men yet groots by der handt grijpt; want anders souden niet bequaem zijn om te dien, noch eenigh ongemack te lijden: ende daer en boven, wat fundament souden sy konnen nemen om redenen te vinden, te trecken in het binnenste van een Landt, daer de Poorten naeuwelijcks open zijnde, men hem begaf tot een Beleg oft bloedige slagen, zijnde twaelf ofte derthien Mijlen in het Landt, ende soo verre van haer passagie, deur welcke nootwendelijck moesten komen de behoeften van Vivres ende andere dingen, ordinairlijck in sulcke saecke noodigh,

ten waere alles deur inbeeldinghe daer konde ghebraght worden sonder eenige tegenstandt, ende dat alle de Werelt haer soude komen buygen de knyen, ende alles ghebraght worden in den mont. Wat apparentie is 'er oock dat men in dese conjectuere sich gaet imagineeren de haeste inneminghe van soo veel plaetsen van importantie, ende bysonder van Uytrecht, soo naer by de handt, ende van soo grooten consequentie in dese gelegentheyt: sonder acht te nemen dat de Staten veel eer, eer haer desen Brill op den neuse souden laten setten, soo de saken voort hadden gegaen, sulcke groote resistentie souden doen, dat wyse niet en souden hebben konnen vermeesteren, noch den Vyandt daer deur genootsaectt zijn sijne Belegeringe van 's Hertogenbosch op te breeken: de verbaestheydt die men seyde die van Amsterdam te sullen hebben, als wy daer ontrent souden komen, was suffisant daer toe, om dat sy haer alsoo geparst, ende soo naer by hare Stadt siende, men van haer Coopluyden onder dat pretext soude getoogen hebben, soo veel gelts als sy souden ghewenscht hebben, ende deur desen middel sulcken succes als men ghewildt soude hebben: maer ondertusschen, waer soude men van gheleeft hebben? waer soude men Munitie van Oorloghe ghehaelt hebben om te vechten? sonder voor het Konings Leger (in 't welck alle dingen soo schaers was, dat naeuwelijcks het geene daer was genoegh koste wesen) een goede parthye Volcks af te nemen, om Vivres ende Munitie van Oorlogh te gaen halen, gelijk het sonder twijffel noodsaeckelijck soude geweest zijn: hoe soude men acht genomen hebben op de passagie van de Brugge, die voor al moest bewaert zijn; ende wat middel om te leven, in desen gevolge naer een geheel verderf van de meenighte van Troupen die voor uyt waren? ende dat 't archste is, alles te samen gevoegt zijnde, wat soude men konnen doen om te onderhouden eene soo groote meenighte, zijnde soo verre verscheyden van alle gelegentheyt, dependeerende alleenlijck in hulpe van een Brugge, die seer lichtelijck konde verbrandt werden: zijnde ontbloomt van haere behoerlijcke machten. Ende hier naer vrage ick, oft den gantschen Leger niet soude konnen verlooren gaen, sonder dat de Vyandt anders soude van doen hebben, dan hem te houden op sijne defensie, ende laeten toe den honger diese alle soude hebben verslonden. Graef Jan van Nassau, die hier na marcheerde met de reste van sijne Troupen, heeft dat alles wel beproeft, ende dit voornemen, noch het innemen van Amersfoort, heeft nergens toe gedient, dan alleenlijck toe te laten de roovinge van eenige Soldaten, die in praejuditie ende contrarie sekere gemaecte Capitulatie, willende verlaten dese plaetse, om dat sy die niet houden konnen, hebben haer begevonn tot Pilleringe, tot grooten interest van den dienst van den Coningh: want hoewel het waeren de Troupen van den

Keyser, niet te min den Vyant leyt 't op den rugge van het Volck van den Koning van Spangien, om dewelcke te assisteeren datse hier ghekomen waeren. Ende dat men soude seggen dat om alsulcken geweld (als het selfde was) den Prince van Orangien, 't Hertogenbosch soude verlaeten hebben, dat is geheel abusijf: want de Staten wijs wesende in hare affaire, ende hy de Prince, geexperimenteert in sijne Professie, konden klaerlijck sien de onvoorsichtigheydt van desen aenslagh, ende dat alle het geene Graef Hendrick konde doen tot sijnen meesten voordeel, ende verbaestheydt van den Vyandt, nu te niet was, al-

p. 879 R

somen uyt 't progres van deser saken men wel van 't eynde konde jugeeren, gelijk aen 't quaet eynde van desen impertinenten aenslag genoeg te mercken is: waer deur dat Graef Ian met alle sijn macht genootsaect is geweest sich te rugge te keeren sonder yet uyt te rechten; ende de Grave van Salazart te laten Hattem met vreden.

Van te allegeeren, dat, soo men vorders hadde getrocken in het Landt, volgens de ordre die den Graeve van Montecuculy hadde bekomen van Graef Hendrick, men soude gevonden hebben soo veel Vivres tot genoegen: 't welck (onder correctie) is impertinent: want genoomen met de Stadt Amersfoort, alle de kleyne plaetskens, streckende naer Uytrecht (van de sterckste men niet en moet sprecken) ende dat 't geheele Landt waere gebleven, bewoont met sijne Inwoonders met hare gelegentheden, men soude niet kunnen gehad hebben provisie voor vijftien daeghen tot onderhoudt van desen Leger: hebbende geen ordre gestelt gelijk het behoorde, om te hebben waer van te leven; daer naer, want om te kunnen geholpen worden van buyten, was weynigh apparentie, want veele werden bevonden uytgeput, ende onmachtigh de Oorloge te onderhouden. Den Prince van Orangien overleden, de welcke by naer deur gelijcke werck als dit van de Veluwe quam logeeren ontrent Firlemont, in het jaer sestien hondert en twee, seggende te willen intrecken in 't hertje van het Landt, om sijn Doorluchtige Hoogheydt te dwingen, het Beleg van Oostende te verlaten, om hem tegen te trecken, is genootsaect geworden deur ghebreck van Vivres (al hoe wel hy was in een Landt daer hy eenige Steden qualijck Gefortificeert konde verkrijgen, ja de Stadt van Firlemont, groot ende breedt, ende dat hy oock konde genieten verscheyden commoditeyten, die hy daer konde ghevinden met de hulpe die hy konde ghetrecken uyt het Landt van Luyck) te verlaten sijn voornemen, ende wederom te gaen nemen sijnen wegh na de Revieren, alwaer hy konde bekomen alles tot sijnen behoefte: 't welck was de oorsaeck (als mis-trouwende van syn desseyen, ende te bedecken syn faulte) dat hem heeft begeven voor de Graeve,

nota)
Desen
naem
wort in
de Kaerte
niet ghe=
vonden:
so dat ick
niet en
weet of=
fer in ge=
dooft is
of niet
[=Tienen]

aensiene den tijdt dat den Admirant van Arragon, sonder daer op te dencken, hem geabuseert hadde.

Belangende de Entreprinsen, voorgeslaegen met alle manieren van instantien by den Heere Grave van Hoorn, die inder daedt moghten (komende tot wel overwegen) gesuppleert werden tot de principaele gebreecken, hier vooren gesejdt: Grave Hendrick qualijck bericht zijnde van de handelinge, die als schoone saecken werden voorgesteld; ende verscheydelijck geraden zijnde van sommighe die het alles naer haeren sin wilden hebben; hy Vyandt zijnde van alsulcke heete danssen, daer andere hem aenrieden; voelde wel die onmogelijck te wesen, ende anders niet dan ydelheydt, soo, het zy hier deur achtergehouden zijnde, om niet by de handt, als yet met goede gheleghentheydt; ende wel denckende dat de vyandtlijcke plaetsen, siende den Leger voor haer Pooten, haer soo niet soudent opgeven, soo heeft hy in alles groote difficulteyt ende de aenvallen onmogelijck ghevonden. Ende alsoo het waer is dat soodanige aenslaegen vereyschen eene verrassinghe, ende dat het onmogelijck was voor den Graeve van Hoorn te vertrecken met eenigh Volck, ende Gereetschap uyt het Leger (alwaer gemeenelijck een hoope Spions ghevonden worden) oft dat de plaetsen die hy soude verrasschen, soudent al veradverteert zijn, het zy deur de Spions, ofte den gemeenen alarm, die daer dicht by het geheele Landt deur was; hy proponeerde daer, naer dat wesende ghesonden met vijftien hondert Mannen te Voet, ende drie hondert Paerden met zijn toebehoorte, in een plaetse verre van daer, ende alwaer vry wat notabels uyt te rechte waere, de plaetse zijnde ontbloot van Soldaten, representeerde (so hy het Leger verswackte) van so veel Volcks als hy begeerde, dat hy het selve wederom soude stercken, het ware deur de executie van een plaetse van importantie, ofte deur beletsel van te doen eenighe toesendinghe van des Vyandts Volck, om hem daer teghens te setten, op dat de plaetsen niet wel en soudent konnen beset worden met Krijgs-volck, het welck diversie soude veroorsaect hebben, tot profijt van den dienst van den Coning, ende

p. 880 L

voordeel van de aenslagen van sijnen Leger. Waer op hy oock niet heeft konnen obtineeren, om redenen gereserveert aen Grave Hendrick.

Alles wel geconsidereert zijnde, soo is dat het verlies van Wesel dede terstont senden den Grave van Ysenburgh, met verswackinghe des Leghers van vijf ofte ses duysent Mannen, alreede seer gemindert deur de sieckte, ende het wegh-loopen der Soldaten, (soo naer den Vyandt, als andere wegen) om te logeeren naer by Rhijnberck, om den Vyandt te houden in den dwang; ende de ervarentheydt van alle voorverhaelde gebreecken, geven genoeg

te oordeelen, dat het beter waer geweest dat men anders daer in gehandelt hadde, ende in plaetse van te willen de vruchten plucken voor haeren tijdt, ende sich begeven verre in het Landt, sonder omme te sien, gelijk als het wel behoorde: ende soo het noot waere gheweest te gebruycken den gantschen Legher, (aengemerckt de importantheyt van de verkregen saecke, ende het verlies 't welck ons soude moghen komen van de Rebellen) om die inkomsten die men daer hadde, soo verseeckert te maecken, dat het onmogelijk soude gheweest hebben voor den Hollanders die te niete te doen; gelijk het in der daedt konde geschieden, indien men gedacht hadde, dat, om te doen een Conqueste van importantie, gelijk als dese: dat men most voor al eerst ende voor al vooren sich verseeckeren van den inganck, ten eynde hier deur tot profijt soude mogen gebragt worden, soo veel moeyten, kosten ende arbeyt, die men daer toe hadde gedaen, 's Hertogenbosch ontset, ende Wesel bewaert, het welck ghe-noegh soude geweest hebben voor dat saysoen: ende soo my dunckt soude veel eerlijcker ende profijtabelder geweest zijn dese conservatie, (ja al hadde den Bosch verlooren geweest, ghelijck hy al evenwel is) als te quiteeren, dat men van te vooren besat, deur faute van daer in niet te hebben voorsien, soo als het behoorde, ende verquist den tijt ende Ammunitie, het welck niet en behoefden; ende geen tijdt meer en was te seggen, van te willen genieten de Vruchten van het Landt, eer dat men het gheheelijck heeft verkreegen, ende hem daer meester van gemaect heeft.

Maer ter contrarie mostmen hem veynsen het Volck te willen gelt geven, om hen daer mede te gewinnen, eer als van haer te eysschen, sonder daer toe verobligeert te zijn om te geven: ende soude oock van noode gheweest zijn, naer den tijdt te seggen: dat men haer daer voor souden in de toekomende Lenten een erken-tissime doen; als dan souden wy treffelijcker ende heerlijcker daedt by de handt genomen hebben, indien wy het Volck op dese maniere ghewonnen hadden. Souden oock dies te beter den Vyandt aengevallen hebben; die ondertusschen tweedrachtigh zijnde, scheuringhen souden gemaect hebben, als hy ons voornemen (zijnde soo avantagieus voor ons, ende schadelijck voor sich selven) ghesien hadde: sy souden sich oock machteloos bevonden hebben, om ons te resisteeren ende wederom te winnen het geene sy alreede verlooren hadden; ende dat van wegen de generaele schrick, die het geheele Landt deur soude zijn, ende deur het verliesen van den goeden wil van het meeste van haer Volck, die rondtom, jae ontrent de Veluwe wonen: ende dan volvreesse, bevende, ende half ghewonnen zijnde, souden (eer als door eenigh gheweldt sich te laeten onderbrengen) sich tot eenighe Pays begeeven hebben, ofte

	<p>Pardon versoecken, als te contribueeren voor de Staeten, ofte op den Oorlogh te dencken, ten eynde sy geen perijckel soude loopen van haere Vryheydt te verliesen, voor de welcke sy segghen te vechten. Maer het gheene verre hier van daen is: soo is Graef Hendrick (den welcken met zijn by-hebbende Volck men van doen hadde in Brabant, om sich te voegen by de Troupen, daer al gereedt zijnde, onder het Commandement van den Baron van Balanson, om yetwes voor te nemen teghen den Vyandt, ende zijn voornemen te stutten) te rugge geroepen, ende zijnde buyten hoope van yet daer uyt te rechten, is ghenoodtsaecht geweest tegens syne hoope ende meeninghe de Veluwe te verlaeten, ende dat sonder profijt, ende te sien Wesel ende 's Hertogenbosch verlooren, ende syn Volck soo afghe-</p> <p>p. 880 R</p> <p>ment, ende gantsch van anderen sin zijnde (het welck geen gelt t'sedert in de Heyde by Turnhoudt ontfangen hadde) dat het niet hooger en koste. Soo is hy dan (nae dat hy op alles soo goede ordre ghestelt hadde als hy koste, hebbende de Brugge gesterckt, ende met Anckers vast gemaect, ende de fortificatien diese bewaerden, versien: naer dat de tijdt ende plaetse het toeliet) vertrocken met de Troupen, die hem noch resteerden den laetsten Augusti, hebbende (om redenen van de welcke my niet aengaet te spreecken) gelaten Graef Jan van Nassauw met de syne ende de Keyzersche Troupen, over de welcke hy commandeerde, alleenlijck tot bewaeringhe van de Brugge: ende willende de syne voorzien van Vivres, voor soo veel als het menschelijck koste gheschieden, heeft sich met syn Legher bevonden den tweeden September dicht by Bouckholdt, alwaer hy bleef tot den negenden toe. Ondertusschen sondt hy wegh met Convoy alle het geene hy daer hadde konnen bekomen: soo van Ammunitie-Broodt, als andere nootsaekelijckheden, streckende tot vertroostinghe van de Soldaeten die by de Brugghe gebleven waeren: niet tegestaende het soo weynigh te beduyden hadde, datse daer van haer niet langh kosten onderhouden; daer naer is hy daer van daen ghetrocken, ende bevondt sich den thienden op een mijl naer by Rhijnberck, dicht by 't Quartier van den Graef van Ysenburgh, alwaer hy sich hielt tot den drie en twintighsten. Ondertusschen arriveerde den Vehedor Generael met gelt, tot betalinghe van het Krijghs-volck, de welcke Monsteringe doen doen hebbende, ende ordre gestelt, dat het gelt den Soldaeten moght uytgereyckt werden, is vertrocken met de Munitie ende andere gereetschap, dat tot de Veluwe gedestineert was, alwaer syn uytterste beste, volgens syn Charge doende; en het gelt overgelevert hebbende, heeft sich komen voegen by mijn Heer Graef Hendrick op dees</p>	<p>31 augustus 1629</p> <p>2 – 9 september 1629</p> <p>10 – 23 september 1629</p>
--	---	---

<p>zijde van den Rhijn, die te Rhijnberck met syn Leger gepasseert was, alsoo hier vooren geseydt is: ende is komen logeeren in de Heyde, dicht by Sint Anna Cappellen: waer van daen hy vertrocken is den vijf en twintighsten, ende passeerende dicht by Sonsbeeck, is komen logeeren te Wimmekedonck, waer van daen hy vertrock den twaelfden, ende toogh over de Brugghe die over de Mase gemaect was naer Arsen, ende den acht en twintighsten quam hy het Legher slaen te Lebetum, een half uer van de voorgeschreven Brugge, ende bleef daer tot den derden October, vast acht nemende op het gheene de Vyandt noch moghte in den sin hebben, of hy nae het winnen van 's Hertogenbosch niet verder in Brabant, ofte yet anders soude soecken te attentieren. De tijdt ende eenighe redenen, hebben hem doen veranderen zijn eerste desseyns, streckende tot een notabele afbreuck des Vyandts, ende alsoo niet hadde willen ghelucken, wilde ten minsten in dese gelegentheyt van tijdt, eene verdere inval des Vyandts soecken te weeren; ende om dese oorsaecke heeft hy sich begeven wat dieper in het Landt, ten eynde alsoo voorsz is: alwaer geïnformeert zijnde van de retraicte van den Vyandt, heeft syn Leger geheelijck gesepareert, het Volck op verscheyden oorden in Guarnisoen leggende: ende hy, naer dat hy heeft wesen vinden haere Hoogheydt, ende hare reekeninge gedaen van 't geene hy uytgerecht hadde, is wederom gekeert in syn Gouvernement van het Hertogdom van Geldre.</p> <p>Ende belangende dat de Veluwe gantsch verlaten is, en spreecke ick niet, om dieswil dat ick daer niet en was, als oock my rapporteerende, aen 't geene ick te vooren geseyt hebbe, 't welck klaerlijck genoegh bewijst, dat om dieswil men aldaer op sulcken voet heeft voortgegaen, het onmogelijck was die te mainteneeren: ghelijck ick het oock voorseyde aen de Heer Graef Jan van Nassau, ende aen de Colonel ofte Maistre del Campo Disdorf voor mijn vertreck: ende dat al even eens gelijk het geschiet is, met klare reekeninge des tijdts, diese daer noch souden hebben kunnen blijven, naer het vertreck van de Heer Graef Hendrick, dewelcke my (dit is de schrijver van dese Apologie) commandeerde van hem te volgen.</p> <p>Het is niet dan al te waer, als dat, dewijl wy daer noch waren, wy niet eer Broodt kosten krijgen (gelijk men</p> <p>p. 881 L seydt) ofte het moeste een Canon-schoot gelden. Ick soude veele exempelen tot getuygenisse van diergelijcke saecken kunnen voortbrengen, ende veele Legers konnen voorstellen, die men heeft sien te niet raecken door noodt van Vivres, alhoewel sy dickwils in een Landt waren dat vruchtbaer genoegh was, ende daer anders genoegh te bekomen soude zijn: want de vluchtende Luy-</p>	<p>25 september 1629</p> <p>28 september 1629</p> <p>3 oktober 1629</p>
---	---

<p>Colonel Veer ge= schooten.</p>	<p>den al dat sy konnen mede nemen, ende niet en laeten, dan hetgheen van geender waerde, ende niet te beduyden heeft.</p>	
	<p>Wy willen nu wederom keeren tot de Belegeringhe van den Bosch, daer van wy een lange wijle gezweghen hebben. Ondertusschen dan dat het voorverhaelde op de Veluwe, en tot Wesel passeerde: soo continueerde de Prins van Orangien vast zijn Belegeringe/ sterck voortgaende met sijn Approches: Hy dede oock veel Granaten in de stadt schieten/ als oock met sijn Canon op de Fortificatien van dien; sulcks dat hy daer mede eenige Huysen geheel/ ende eenige grootelijcks ruijnerde/ ende de menschen naeuwelijcks wisten waer dat sy haer berghen soudent: De Water-molens deden oock goeden dienst/ sulcks dat het water binnen 't Leger den veertienden Augusti wel veertien duymen ghevallen was: dat grootelijcks diende om d'Approches te vorderen: en haestede de Prins hem in alle het selve te meer/ om haest meester van de stadt te zijn/ en sijn handen dan vry te hebben/ om den Vyandt met de gantsche macht van 't Landt tegen te trecken/ ende sijn desseynten te beletten: Hy gingh tot dien eynde alle dagen ende nachten selfs in de Approches/ ende animeerde de Officieren/ Soldaten en Werck-luyden ghestaedigh/ datse niet en soude verflaewen. Den sestienden Augusti waren in de Loopgraven aen de Vuchter-poort thien Gebinten/ gerecht van de Galderye: De groote Galderye van Graef Ernst was noch thien Roeden uytghebraght/ de kleyne aen het Hoorn-werck was over de groote Batterye/ op de Tenaille was gereedt/ en soude des anderendaeghs met acht halve Cartouwen speelen; ende om de macht van de Stadt te diverteeren/ wierden meer Wercken en Approachens gemaect. Den seventienden dede Graef Willem een Mijne springen onder het Hoorn-werck/ in het quartier van Graef Ernst, ende dede daer tweemaal op stormen/ maer wierdt t'elckens af-geslagen; doch men begost datelijck wederom twee andere Mijnen.</p>	<p>14 augustus 1629</p>
	<p>Den negentienden dito wierdt den Luytenant Colonel Eduwart Veer in 't hooft gheschooten/ daer hy den vierden dagh daer nae van gestorven is. En wierdt tot Bommel seer eerlijck begraven.</p>	<p>16 augustus 1629</p>
	<p>Den twee en twintigsten dito wierdt op het voornoemde Hoorn-werck aen de Hintemer-Poort wederom een aenval gedaen/ en bleven de Belegeraers daer in/ maeckende daer een Batterye tegen de af-snijdinge van binnen.</p>	<p>17 augustus 1629</p>
	<p>Den vijf en twintigsten dito/ savonts ten thien ueren vielen die van de Stadt op de Galderye van Graef Ernst, ende verbranden ontrent twintigh Binten.</p>	<p>19 augustus 1629</p>
	<p>Die van de Stadt schooten daer by seer furieus op haer Vyanden/ soo wel by dagh als by nacht/ dispuitee=</p>	<p>22 augustus 1629</p>
<p></p>	<p>25 augustus 1629</p>	

	<p>rende elck voet Lands/ ende bethoonende datse Canon/ Kruyt ende Couragie hadden: sulcks dat men genoot= saeckt was de Galderye à la Preuve te doen maecken/ ende een Batterye om onder 't faveur van dien/ die over te brengen.</p> <p>In het Hoorn-werck aen de Hintemer-Poort/ lo= geerden beyde de Parthyen/ wesende gheen vier voet aerden tusschen beyde daer men om disputeerde.</p> <p>Van ghelijcke krabbelde men oock voor de Vuchter-Poort/ in't Travers/ dat buyten de halve maene lagh: gelijk oock in de groote Galderye van Graef Ernst, die met Traversen recht op de Stadt aengingh: daer die van binnen seer schrickelijck in schooten, waer deur die te langhsamer voortgingh.</p> <p>En wierdt 'er groot gelt gheconsumeert/ om het pe= rijckels wille/ sulcks dat men alle Waegh-halsen daer toe hueren most/ die men ses, acht ende thien dubbelt gelt most gheven; jae sy bedonghen hondert ende twintigh guldens van elcke Roede Sapperinge: Pinsens</p> <p>p. 881 R</p> <p>Approches en ginghen soo wel niet voort/ soo by ghe= breck van Volck/ als door sieckte onder de selve.</p> <p>Den acht en twintighsten dito stonden al acht en vijf= tigh Gebinten/ ende was het resteerende van de Gracht noch acht Roeden wijt: daer van vier Roeden ontrent een knye diep/ ende de andere vier Roeden/ naest de Wallen/ noch drie ende vier d'halve voet diep waeren; het welck men sonder merckelijck ongheluck in vijf ofte ses dagen verhoopte over te gaen.</p> <p>De Galderye van correspondentie gingh nu oock voort/ ende om het groot perijckels wil/ wierdt 'er een Batterye gemaect/ om onder het faveur van dien die te maecken.</p> <p>Den dertighsten dito ginghen de Approches naer ge= legentheydt noch wel voort/ niet teghenstaende die van de Stadt schrickelijck daer op schooten: maeckende doorgaens van de Galderye eenighe Binten los. De Batterye die tot bescherminghe van de Galderye ghe= maeckt was/ daer schooten die van binnen met droogh Kruyt soo glat deur/ als of die van Boter was ghe= maeckt gheweest. Waer voor de selve vier voet ver= zwaert wierdt/ en schoot men doen daer van met drie halve Cartouwen op de Batterye op het Bolwerck staende/ om de Stucken van dien te demonteeren/ ende het wercken daer te beletten.</p> <p>De Prins dit ordinaris gaen te langh vallende/ dede de Gracht peylen/ die daer noch resteerde om daer door te gaen: Hy hadde oock het Bolwerck van de stadt ende haer andere Wercken door twee Soldaten doen beklimmen ende besichtigen; sulcks bevonden/ dat hy ordre stelde/ om de naeste nacht soo veel Sausijsen ende</p>	<p>28 augustus 1629</p> <p>30 augustus 1629</p>
--	---	---

<p>Cour= taumer geschoo= ten.</p> <p>Luyte= nant Gene= rael Staken= broeck.</p>	<p>Rijs uyt te brenghen als het moghelijck was/ om de Gracht daer mede te vullen/ ende met een Blinde van Zeyldoeck over te gaen/ de Mineurs over te brenghen/ ende deselve in het werck te stellen; waghende hem selven dach ende nacht van alomme selfs daer by te zijn als een ghemeen Soldaet; ende als de Gecommitteerden hem daer van sochten te diverteeren: antwoorde hy dat hy hem in de bescherminghe ende bewaringe van Godt Almachtigh bevolen hadde. Vorders al werckende met den overgangh/ ginckmen evenwel met de bedeckte Galderye voort/ daer dien morghen een entstestigh Gebinten af staen soudent/ ende in de nieuwe correspondeerende ses. Het voorseyden Dammen met Rijs was wel begonnen/ maer door het schrickelijck schieten van die van binnen/ daer deur dat 'er oock veel Volcks bleef/ wierdt den voortganck belet; Doch by acht aenghenomen Avonturiers wierdt des nachts dat voltrocken.</p> <p>En onder andere wierdt dien Nacht den Baron van Cortumere Colonel van een Regiment Francoysen met een Musquet door zijn Lincker arm en't buytenste deel van zijn vette Buyck gheschoten/ waer van hy den tweeden September is gestorven. Die vande Stad hebben dese twee Nachten lange geviert.</p> <p>Den eersten September heeft de Prins den Luytenant Generael van de Ruyterye Stakenbroeck, en den Hertogh van Bouillon met een ghetal Ruyters en Vuyrroers naer Eynthoven gesonden/ om t'attaqueeren eenige keurlingen haer daer onthoudende/ ende in 't Clooster: die op het Huys laghen/ sterck by de seventich Mannen gaven haer op/ en soo lieten sy die gaen/ en het Huys met sestich Man van 's Princen Volck beset: de resterende twee hondert en vyftich Mannen/ die haer op den wech hadden begheven/ om na Breda te gaen wierden geattaqueert: waer van datter seshien doot bleven/ en gaven de reste haer ghevanghen/ haer Rantsoen nobel stellende en de selve haer Gheweer afnemende.</p> <p>Ten selven dage verlieten die van binnen het Contrescharp van de halve maene die voor de Vuchterpoort lach. Men heeft oock gesocht te mijneren in het Bolwerk van het Vuchter eynde/ maer die van binnen hebben dat belet met een stuck gheschudts/ daer sy de gravers mede dootschoten.</p> <p>Den tweeden Septembris des 's Nachts hebben de Mijneurs in't Bolwerck aen de Mijne begonnen te wercken/ daerinne continueerende. Aen de Halve Maene voort Bolwerck was de Bies-brugge over gebracht/ soo dat men in deselve mede Mijneerde: de Galderije was gebraght tot ses en tseventigh Gebinten/ soo datter</p>	<p>31 augustus 1629</p> <p>1 september 1629</p> <p>2 september 1629</p>
---	--	---

	<p>noch reesterde ontrent twaelf: de Mijneurs continueerende in de Mijne/ twee en drie malkanderen verposende. De sieckte vermeerderde heel seer in het Legher; sulcks datter dagelijks veel na de Gast-huysen gesonden wierden: de Galderije in het Quartier van Graef Ernst wierden met kracht van gelt ghevordert/ niet te ghenstaende die van de Stadt geweldich daer op schooten.</p> <p>Den derden dito heeft men beginnen te Mijneeren onder de halve Mane voor de Vuchter-Poort.</p> <p>Den vierden dito naer de middernacht heeftmen een Mijne in de halve Mane laeten springhen/ maer men konde daer noch niet in logeeren.</p> <p>Den selven dito hebben de Schotten gewonnen in Graef Ernst Quartier/ het Ravelijn dat tusschen het Hoornwerck ende de Stadt was/ ende dat sonder groote resistentie.</p> <p>Den vyfden dito was men 's Nachts in de wercken voor de Hintemer-Poort soo geavanceert/ dat de Belegeraers de halve mane (voor dat Bolwerck gelegen) hebben inghenomen. Aen de Vuchter Poort had men mede die Nacht doen springhen de Mijne in de halve mane/ maer was van kleyne operatie/ waer over dat men wederom een nieuwe heeft begonnen.</p> <p>Den sesden dito was d'eerste Galderye gebracht tot seven en tachtich gebinten/ en dien volgens ten naesten by vaerdigh. De nieuwe Galderije en was tot die tijt toe niet seer gheavanceert/ overmidts die door de halve mane te seer gequelt en geinfesteert wiert/ en dat de spijse soo moerassisch was/ dat men door de dichte van achtien voeten Aerde konde penetreeren: wesende daer inne als doen noch maer twaelf Gebinten ghericht/ ende verhoopte men (naer het veroveren van de halve Mane) dat het beteren soude. De Mijne in het Bolwerck was by die van binnen dese nacht ontdeckt/ sulcks dat de Mijneurs malkanderen ontmoeteden/ ende den hoet van het hoofd naemen; soo dat die van buyten ghenootsaect waeren vorder uyt te loopen/ om wat meerder dichte van het Bolwerck te hebben.</p> <p>Den negenden dito 's nachts ontrent een uere/ liet de Prins de Mijne in de halve mane springhen/ die heel wel gheluckte: springhende tot aen de Vuchter-Poort. De Engelschen hadden de Wacht/ die daer op aen vielen met een groote couragie/ en die van binnen daer uyt sloegen: sulcks dat de Prins daer mede alle des stadts buyten-wercken nu in hadde: ende stelde hy datelijck ordre dat van het Traves een Corps de Garde wierdt ghemaect voor twee hondert Man. De Galderyen in het Quartier van Graef Ernst ginghen nu oock dapper voort.</p> <p>Den elfden dito smorgens vroegh sprong in 't groote Bolwerck aen de Vuchter-poort een Mijne van goede</p>	<p>3 september 1629</p> <p>4 september 1629</p> <p>5 september 1629</p> <p>6 september 1629</p> <p>9 september 1629</p> <p>11 september 1629</p>
--	---	--

operatie/ opwerpde veel Aerde/ Steenen ende Sparrens in de Lucht: ontramponeerde oock de Galderye meer dan een Roede: sy maecten oock soodanighe Bresse/ dat men gemackelijck daer op klimmen konde: waer op die van buyten een stercken aenval deden: ende het Canon donderde van alle de Batteryen; soo dat die van binnen haer retireerden van het Bolwerck over de Trenche/ daer het afghesneden was: langhs de Borstweeringh retireerden die van buyten op ordre haer wederom tot binnen haer Galderye: het welcke die van binnen siende/ wederom daer op quamen/ makende een kleyn Borstweeringskens tot haer defentie: daer op de twee halve Cartouwen (die aen het rechter eynde van de Galderye stonden) soo schooten/ dat haer Aerde ende Rhijs in de Lucht vloghen: ende causeerde dat sulcken schrickelijcken alarm ende verslaegentheyt in de Stadt onder de Burgerye/ datse riepen om te parlementeeren.

Die van de stadt sonden eerst een Tamboer uyt/ ver=soeckende eenighe van qualiteyt/ die hy seyde onder de Mijne ghedolven laghen/ door de slag van de Aerde: waer naer de Prins door sijne Sappeerders liet delven/ maer het was daerom niet te doen/ maer om met fat=

p. 882 R

soen tot het Tractaet te komen. Want Capiteyn Roset by die occasie die van binnen aenspreckende/ van dat het nu voor haer den rechten tijdt was/ om een eerelijck Accoordt te krijghen: soo antwoorde daer op de Heer Oppermont de Swager van Grobbendonck: soo verre de Prins gesint soude zijn de Geestelijckheyt ende Burgerye redelijcke conditien te geven/ dat sy dan twee Capiteynen in de stadt soude senden om te handelen: waer op de Prins seyde Jae: maer datse eerst moesten twee Capiteynen in het Leger senden/ het welcke geschiede: ende quamen alsoo uyt de Stadt in het Leger den voornemde Heer Oppermont, Capiteyn van een Compagnie Paerden/ met Capiteyn Appelman; daer op sond de Prins naer de Stadt den Ritmeester Brochum ende den Sergiant Major Carey: die van binnen versochten vijfthien dagen respijt/ om middelerwijlen aen de Infante van Brussel te senden/ ende hare wille te verstaen/ oft sy raedt wist binnen die tijdt haer te ontsetten: dat haer plat afgeslagen ende geweygert wierdt; waer op sy wederom naer de stadt gingen/ onder belofte van des middaeghs wederom te komen om het Accoordt te sluyten: ondertusschen bleven alle Acten van hostileyten opgheschort: des naermiddaeghs en konden de Gedeputeerden van de Stadt niet ghereedt werden/ dan soudendes anderendaeghs ten seven ueren komen: daer op Brochum ende Carey op haer woordt in de Stadt zijn ghebleven.

<p>Den Bosch Capituleert.</p>	<p>Ondertusschen kreeg de Prins tijdinge dat de Spaenschen met alle haer macht van de Veluwe marcheerden: en het Leger van den Graef van den Bergh na Dorsten, en dat tot Rijnberck een Brugge over den Rijn geslagen wiert/ om so na zijn Leger te komen: waeromme hy van Advijs was/ datmen 't met de Commissarisen van de Stad kort en goet soude maken. Hy ontboodt ondertusschen oock so veel volckx in zijn Leger als men over al missen konde/ omme op alles op zijn hoede te zijn.</p> <p>Des anderendaeghs voor den middach zijn uyt de Stadt gekomen twee van wegghen de Geestelijckheydt/ twee van wegghen de Militie/ ende ses van wegghen de Stadt/ exhiberende hare pointen/ waer op sy ghesint waren hare Stadt aen de Heeren Staten Generael en de Prins over te leveren: de pointen raekende de Militie waren sodanigh dat daer op haest gedisponeert konde werden. Maer de andere ter contrarie sulcks datmen by na alle de selve tot drie en veertich in het ghetal aen hun-lieden simpelijck souden hebben gherestitueert: ende dat om t'ontgaen d'apprehentie diemen hadde/ van dat het die van de Stad nergens anders om te doen was als om tijdt te winnen/ hopende ondertusschen noch ontset te werden. Dan om te toonen datmen eerlick wilde handelen/ soo zijn eenighe pointen toeghestaen/ eenighe afgeslagen/ ende eenighe verandert; met die verstande dat sy daer op den derthienden voor middaechs haer goetvinden souden moeten seggen.</p> <p>Den veerthienden September ismen soo verre ghekomen/ datmen met de Militie/ Magistraet en Geestelijckheydt geconcludeert heeft. In forme en maniere als volght.</p>	<p>12 september 1629</p>
<p>Voor de Stadt.</p>	<p>I.</p> <p>In den eersten; Dat alle Offentien, injuerien ende alle feytelijcke Acten tusschen dese Stadt ende die van de Gheunieerde Provintien ghedaen, gheschiet ende volbracht, soo van het begin deser Inlandtscher Troublen, en beroerten ofte Oorlogen, als oock geduyrende des belegeringe, op wat plaetsen, en in wat manieren het sy, in 't ghegenerael ende particulier, so binnen als buyten, sullen wesen, sijn ende blyven vergeven ende vergeten, ende gehouden als niet gheschiet, sulcx dat tot gheenen tijde eenigh vermaen, mentie, molestatie, Actie, ofte ondersoeck, in Recht ofte daer buyten ter cause voorsz tegens de Levenden, ofte den Erfghenaemen der dooden, noch der selver respectieve goedere, gedaen, gemaect noch te last geleyt en sal mogen worden.</p> <p>II.</p> <p>Dat d' Ingesetenen van dese Stadt hun sullen moeten draegen volgens de Placcaten van den Lande, midts</p>	<p>14 september 1629</p>

p. 883 L

genietende de vryheyd van Conscientie, ghelijck sulcks alomme wert gedaen, en dat alle Geestelijcke ende Religieuse Mans persoonen, sullen uytte Stadt vertrecken binnen den tijdt van twee Maenden, midts middeltijdt haer ghedraeghende naer de Placcaten van den Landen, ende sullen met haer mogen nemen hare Meubelen, Beelden, Schilderyen, en andere Kerckelijcke Ornamenten.

III.

De selve Geestelijcke ende Religieuse persoonen, sullen ghenieten haer leven langh ghedurende, alle den inkomen ende vruchten van haerluyder goederen ghelegen op plaetsen al waer men contrubutie betaelt. Welverstaende dat de Kerckelijcke ende Pastorye-goederen sullen volgen aende Ho: Mog: Heeren Staten Ghene-rael, om daer van, soo ten behoeve vande Stadt, als anders te disponeren.

IV.

Alle Nonnen ende andere Geestelijcke Vrouw Personen, sullen binnen de Stadt mogen blijven en haer leven lanck gealimenteert worden uytten inkomen van hare respective Convents-goederen, blijvende ter dispositie van de Ho: Mo: Heeren Staten-Generael, of de selve in de Conventen, ofte met andere wooningen sullen worden geacomodeert.

V

Item dat aen alle de ingesetenen deser Stadt, so Geestelijcke, Religieuse als Wereltlijcke Personen, ghevluuchte ende andere, wie dat het sy, in Officie, dienst, eedt ende regeringe van sijne Majesteyts Militair, of andersints, Staten van Brabandt, ofte deser Stadt respectelijck zijnde, ofte niet, sal worden gheconserveert lijf ende goet, soo in het Generael als particulier, voor soo veel het selve niet en contrarieert 't voorgaende articul.

VI.

Item dat dese Stadt met haer Borgers en ingesetenen voorschreve so Geestelijcke als Wereltlijcke, by de Ho: Mog: Heeren Staten Generael der Geunieerde Provincien, ende zijn Princelijcke Excellentie ontfangen ende getracteert sal, en sullen worden in alle soeticheyd ende goedertierentheyd, om voorts aen in alle vruntschappe ende eendrachtigheyd met de andere Geunieerde Provincien ende Steden te leven, te samen te handelen en de te Koopmanschappen, op haren ouden vrydom naer behooren.

VII.

Dat de voorsz. Ho: Mog: Heeren Staten Generael ende zijne Princelijcke Excelentie in de voorschreve Stad, vrydom, ende Meyerye voor soo veel die aen de Stadt annex sullen gebruycken ende exerceren, soodanige lu-

risdictie en gerechticheyt als de Hartogen en Hartoginnen van Brabant daer inne tot noch toe hebben gehad, ende dese Stadt in alles daer in tracteren, soo ende ghelijck de Hooft Steden van Brabant zijn gehouden en getracteert.

VIII.

Item dat dese Stadt, Borgers, ende Ingesetenen van dien, en van het vrydom der selver Stadt, sullen behouden alle hare rechten ende heerkomen, coustumen, vryheden, exemptien en alle andere privilegien, soo generael als particulier, die sy van outs en voor het begin deser oorlogen genooten ende ghehad hebben, te Water en te Lande, in de Stadt en daer buyten, in Brabant, Gelderland, Hollant, Zeelant, op ten Rijn en andere Provincien, plaetsen ende stroomen, soo aengaende de tollén, houtschat, ingebodt, stapel van d'Ossen en andere egeen uytgescheyden, voor so veel als sy in deuchdelijcke possessie zijn geweest.

IX.

Item dat de Regieringe van de Stadt soo in rechtsvorderinghe, als politicque saecken sal blijven aen de Magistraet ende de drie Leeden der selver Stadt respectie, ende dat daer toe geen andere personen en sullen gepromoveert noch geassumeert worden, als die gheene in de voorsz Stadt ghebooren, of het Heylich Doopsel aldaer ontfangen hebbende, ofte soodanige andere die de Ho: Mog: Heeren Staten Generael daer toe goet sullen vin-

p. 883 R

den te naturaliseeren, ende qualificeren; midts dat voor dese reyse absolutelijck by syn Excellentie en de Gedeputeerde van haer Ho: MO: de Regieringe in lustitie en Policie, soo in Hooge als Sulbalterne Magistraten, Officieren, Regenten, en andere Ministers sullen werden geconstitueert.

X.

Item dat dese Stadt sal behouden, tot hare dispositie en Regieringe, alle hare gemeene Erfgoederen, recht van Impositie, Visscheryen, Wech ende Craen-maet, ende Maent gelden, ende alle andere heure rechten ende Inkomen, soo ende ghelijck sy daer van tot noch toe de dispositie ende regeringhe heeft ghehad, doch voor soo veel de selve daer toe is gerechticht, ende midts niet prejudiceerende anderen Leden van de Geunieerde Provincien.

XI.

Item dat dese Stad oock sal behouden, hare eygen re-steerende provisie van Vivres, Materialen, en alle andere hare gemeyne gereede ende ongereede goederen, om tot profijte ende ontlastinge deser Stadt geadministreert, verkogt en behouden te worden, ter dispositie der voorsz. drie Leden: uytgesondert van 't Geschut, Wapenen en

andere Munitien die ten behoeve van de Stad onverkost gelaten sullen moeten worden.

XII.

Item dat alle Confraterniteyten, Schutteryen, Ambachten, ende Gilden tegenwoordelick binnen de voorschreve Stadt wesende, sullen blijven in esse, ende behouden hare respectie Caerten, Ordonnantien ende Privilegien, mitsgaders alle hare goederen, soo ghereede als onghereede, tot wat eynde die oock aen de selve Confraterniteyten, Ambachten ende Gilden, mochten zijn beset, ofte by de selve ghekocht, ofte verkregen, om by de Proovoosten, Oversten, en Regierders van dien, ten gemeynen proffite der selver gheregert, ende van daer van gedisponeert te worden naer hunnen geliefte.

XIII.

Dat in den Lande van Hollandt ende andere Gheunieerde Provintien, by niemanden meer na geslaegen noch gecontrefeyt sullen worden deser Stadt Boomwapenen, noch teeckenen van de Ambachten, ofte Ambachtsluyden deser Stadt, als van Messe-maeckers, Nestel-maeckers, ende andere Manufactueren: maer dat elck sal zijn eyghen, ende zijner Stadts Teycken, daer de wercken gemaect worden moeten houden, en ghebruycken, ende dat alle diergelijcke Ambachten en Manufactueren, mitsgaders de Verwerye ende nieuwe laer marckten, geduyrende dese Troubelen, verkregen in de Meyerye deser Stadt, sullen cesseeren: ten ware dies van de Meyerye daer op ghehoort by haere Ho: Mog: in rechtmaeticheyt anders op 't stuck van de laer marckten werde gedisponeert.

XIV.

Sullen de Ingesetenen van 'sHertogenbossche, en die te platten Lande onder contributie sitten, worden tracteert als andere goede Ingesetenen van de Vereenigde Provintien, so in de Steden als ten platten lande wonende.

XV.

En wat aengaet alle de Renten en wettige schulden by de drie Leden deser Stadt ofte haere Gecommitteerde, mitsgaders by de Magistraet geconstitueert of gemaect, ofte aengenomen te betalen, so geduerende dese belegeringe als te vorens, weder die zijn bebrieft en besegelt of niet, daer van sal de Magistraet van 'sHertogenbosse leveren pertinente staet, om daer op namaels by hare Ho: Mo: in alle billicheyt gedisponeert te worden.

XVI.

En tot betalinge van dien en alle andere toekomende Stads Lasten, sullen de tegenwoordige Axcijnsen, Imposten en middelen van de Stadt haren ghewoonlijcken loop houden: en by de voorsz drie Ledenen, volgende

hare Privilegien en herkomen, mochten verhoogt; vermeerderd en vermindert worden: mits dat het selve niet en prejudicere de middelen die men tot proffite van de gemene sake sal moeten heffen.

p. 884 L

XVII.

Det alle Acten, Resolutien, Decreten of Ordonnantien by de voorsz drie Leden ofte Magistraten ghemaeckt, voor soo veel de selve den Staet ofte welstandt der Vereenichde Provintien niet en contrarieren, mitsgaders de sententien die gegaen syn in krachte van ghewijsde by de Schepenen ghegheven, eensamelijck alle evictien van goederen, 't zy binnen of buyten deser Stad gelegen, behoorlijck ghesolemniseert, sullen blijven in haren kracht ende vigeur, onvermindert partye geinteresseerde, nochtans heur recht van appel ofte reformatie, ingevalle hen sulcx competeert.

XVIII.

Item dat die geene die van de Magistraet nu zijn, ofte eertijts syn geweest, over d'acten ofte ordonnantien by hen tot het uytreycken ofte tellen van eenige der Stadts penningen, ofte provisie gegeven, noch de Rentmeesteren over het tellen ofte betalen der selver penningen, ende provisien, noch over 't gheene daer van sy hebben ghereeckent ende verantwoord, niet en sullen bekomert, ofte geinquieteert worden, ende dat de ghedaene reeckeningen der voorsz Rentmeesteren ende anderen deser Stadts Ghecommitteerden, gheen revisie ofte recherche en sullen subject sijn, gelijk oock alle gedaene reeckeninghen, van de Rentmeesteren van de Domeynen, Staten van Brabant, Ontfangers van de Licenten, Contributien ende Fortificatien sullen blijven gesloten sonder recherche.

XIX.

Item dat de Regieringe der Taefel van den Heyligen Geest grooten Gast-huys, Fabrijske der Kercken, Weeshuysen, Leproosen, Vondeling-huysen, Sinne-loose-Huysen, ende alle andere particuliere Fondatien van Mannen ofte Vrouwen-Gasthuysen, ende herstellen van de Provisoors ende Rectoors van dien, sullen by de drie Leden gedaen en geconfereert worden, so ende gelijk tot noch toe in ghevolch vande oude Privilegien der selver Stad is gepleegt.

XX.

Item dat oock de Eygenaren van alle Wint, Ros ende Oly-molens binnen dese Stadt ende 't vrydom van dien, geduerende dit beleg, ende by voorgaende Oorlogen afgebroocken, ommegheschooten, of andersints ghedemolieert, sullen vermoghen de selve op hun oude Werven ofte Gronden wederom te erigeeren, sonder dat van noode sal wesen daer toe eenige nieuwe actie ofte

consenten te verwerven, ofte eenige andere gerechtigheden te betalen, dan daer in deselve Meulens voor het af-breecken ofte demolitie voorsz syn ghehouden gheweest, ten ware die tot dienst vanden Landen waeren geemployeert.

XXI.

Dat oock een yegelijck Wereltlijcke, van wat conditien hy zy, in eedt ende dienst van syne Majesteyt van Spangien ofte deser Stadt wesende ofte niet, vry ende geoorlooft sal wesen uyt dese Stadt met syne familie engoederen terstont na het overgaen te vertrecken, ende daer toe Wagens ende Karren, Schepen of Schuyten te ontbieden, 't zy uyt Brabantsche, Hollantsche of Neutrale Steden ofte plaetsen, sonder dat haer persoonen of goederen, ofte de Voerders van dien, in 't gaen ende wederkeeren by de Soldaten, Fiscalen, ofte yemanden anders sullen belet, ghemoeyt, beschadicht ofte gheturbert mogen worden, sonder daer toe oock ander consent ofte Paspoort te derven verwerven.

XXII.

Dat voorts de Burgers uyt de Stadt vertroocken synde, mitsgaders ook die gene binnen de voorsz Stadt als noch begeeren te blijven, weder die in Eedt ofte in dienst van zijn Majesteyt militair ofte andersints syn geweest, ofte niet, ende heure respective Erfgenamen, sullen hebben den tijdt van drie eerstkomende laeren, om daer en tusschen haere goederen alomme, soo binnen de Stadt vrydom ende Meyerye der selver gheleghen, te mogen verkoopen, verwisselen ende andersints verhandlichten, gelijk zy goet sullen vinden, of deselve te doen ontfanghen ende administreren, door soodanighe als sy sullen goet vinden, ende komende te sterven buyten of bin-

p. 884 R

nen de Stadt, gheduerende den voorsz tijdt, met Testament of sonder ghetesteert te hebben, in sulcken gevallen sullen haere goederen volgen haere gheinstituereerde Erfghenaemen ofte naeste Vrunden respective.

XXIII.

Ende die geene die middelertijt ende geduerende de voorsz drie Jaeren, sullen willen gaen inde Provintien ende Steden, onder de ghehoorsaemheydt van zijne Majesteyt behoorende, om haere particuliere affairen, sullen 't selve vryelijck moghen doen vier 's laers, met voorgaende kennisse vanden Gouverneur, vanden welcken zy ghehouden sullen zijn te nemen Paspoort, de welcke hy haer gehouden sal syn te geven, ten waere hy eenige wettelijcke redenen hadde ter contrarie, ende 't eynde de voorsz drie jaeren haere Woonplaetsen nemen binnen dese Stadt, ofte in Neutrale, ofte andere plaetsen, daermen contributien is betaelende, alwaer sy sullen ghenieten de voorschreve vryheydt, om te mo-

ghen gaen, passeeren ende trafficqueren alomme, mitsgaders het vorder effect vanden teghenwoordighen Tractaet.

XXIV.

Item dat over dese Stadt geenen anderen Gouverneur noch Substituyt van dien en sal worden ghestelt, dan eenen vanden huysen van Nassau, ofte andere Nederlandtsche Heeren ofte Lantsaten.

XXV.

Dat de Guarnisoenen geen exemptien in eenige vande Stadts middelen ende impositien en sullen hebben noch genieten, maer alle lasten mede helpen dragen als andere Ingesetenen.

XXVI.

Item dat onder dit Tractaet mede sullen ghecomprehendeert ende begrepen wesen alle absente Poorteren, Borgeren ende Inwoonderen, oock Huysvrouwen ende Kinderen, mitsgaders alle andere Geestelijcke ende Wereltlijcke Persoonen gevluucht zijnde.

XXVII.

Dat alle Siecken ofte Gequetsten, tegenwoordigh in 't groot Gast-huys ofte andere Huysen wesende, 'tzy Soldaten ofte andere, daer inne sullen blijven tot dat sy volkomentlijck syn gecureert, ende daer naer moghen vertrecken ofte blijven daer het hen believen sal, ende datmen de selve alsdan oock sal assisteren met Waghens ofte Karren, om hare Bagagie te vervoeren, sonder beletsel van yemant.

Alle welcke Articulen by syne Princelijcke Excellentie ende de Heeren Ghedeputeerden vande Ho: Mog: Heeren Staten Generael, aende Geestelijckheydt, Magistraet ende Borgerye der voorsz Stede syn toegestaen ende gheacordeert, ende by de selve gheaccepteert in krachte van haere respectieve Procuratien. Des ten oorkonde desen gheteckent tot Vucht in 't Legher voor 's Hertogenbosch, den veerthienden September 1629.

Ende was onderteekent:

F. Henri de Nassau.
Fr. Michael Episcopus Buscoducq.
F. Ioannes Moors, Abbas Bernensis.
Ioannes Hermans Decanus Buscoducq.
R. van Voorn. I. van Velde.
R. van Grineven.
B. Loef vanden Sloot.
Hendrick Somers
Pieter Huyberts Herialthuvcl.

Volcht d'approbatie vande Heeren Staten Ghene= rael/ op 't voorsz accoort/ luydende als volght:

14 september
1629

<p>Voor de Militie.</p>	<p>De Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden, gehoort het rapport van hare Gecommitteerden, hebben naer visie, lectuere ende examinatie van de boven-geschreven Poincten ende Artijckelen, de selve met rijpe deliberatie van Raede, geapprobeert ende geadvoueert, gelijk hare Ho: Mog: die approbeeren ende advoueeren midtsdesen, beloovende deselve naer haer forme ende inhouden te achtervolghen</p> <p>p. 885 L ende doen achtervolghen. Gedaen in het Legher voor 's-Hertogenbosch, den veerthienden September sestien hondert negen en twintigh, Stylo novo. Was gearapheert</p> <p style="text-align: right;">Hon.</p> <p>Ter Cuylen vt. Onderstont: Ter Ordonnantie van de Hoog-gemelte Heeren Staten Generael, Geteekent</p> <p style="text-align: right;">Cornelis Musch.</p> <p>Ende Gecachetteert met het Cachet van hare Ho: Mo:</p> <p>De Artijckelen by sijn Excellentie mijn Heere den Prince van Orangien geaccordeert/ aen den Gouverneur der Stadt 's Hertogenbosch, ende aen de Capiteynen ende Volck van Oorloghe daer binnen wesende/ waren luydende als volght:</p> <p style="text-align: center;">I.</p> <p>Dat den Gouverneur van 's Hartogenbosch, met alle Officieren van Oorloghe ende Soldaten, van wat qualiteyt ende conditien de selve zijn, soo te Paert als te Voet, geene uytgesondert, alwaer het schoon datse hadden verlaten den dienst van de Heeren Staten, ende hun begeven aen de selve van den Koning van Spangien, sullen uyt de Stadt trecken sonder eenige verhinginge ofte empeschement, met Wapenen ende Bagagie: De Ruyterye met blasende Trompetten, vliegende Vlagge, met volle Wapenen, het Geweer in de handt: 't Voetvolck met slaende Trommelen, vlieghende Vendels, brandende Lonten aen beyde de eynden, met Kogels in de mondt, in sulcken ordre ende forme als sy ghewoon zijn te marcheeren in Batailje, met behoudenis van hun goet ende leven, tot de Stadt van Diest toe.</p> <p style="text-align: center;">II.</p> <p>Sullen mede voeren daetelijck ses Stucken Geschuts, ende twee Mortieren, tot keure van den Gouverneur, met alle haer ghevolgh ende toe-rustinghe: mede Munitie van Oorloghe, suffisant om met elck twaelf schooten te doen.</p> <p style="text-align: center;">III.</p> <p>Sullen werden bestelt Paerden ende Waeghens met Conducteurs, bequaem omme 't voornoemde Geschut,</p>	<p>14 september 1629</p>
-----------------------------	---	------------------------------

Mortiers, met alle 't gevolg ende Ammunitie te voeren naer de Stadt van Diest.

IV.

Alle Ammunitie van Oorloghe ende van Lijftocht, toebehoorende den Coningh van Spangien, sullen ghelevert werden sonder eenigh bedrogh, aen soodaenighen die syn Excellentie ordonneeren sal tot dien eynde, uytgesondert het geene van de voornoemde Lijftocht verkocht is voor den twaelfden van dese Maendt, wanneer men heeft beginnen te tracteeren, het welck wel verkocht sal blijven, sonder dat te dier oorsaecke yemandt daer over sal mogen werden ondersocht, ofte hinder aen gedaen, die 'tselve gekocht hebben.

V.

Alle Officieren ende Soldaeten, soo siecken als ghequetsten, sullen in het Gast-huys ofte elders mogen verblijven, ter tijdt ende wijlen toe haer gesontheydt toelaten sal hun op de wegh te begeven, hun als dan gevende vry geleydt ende gelegentheydt, omme hare Wapenen ende Bagagie te voeren tot Diest ofte Breda.

VI.

Een volkomen getal van Paerden ende Waegens, als den Gouverneur sal versoecken, soo voor syn eyghen dienst, als voor alle andere Officieren ende Soldaeten, sal hem toe-ghestaen worden, omme te voeren alle het Tuych ende Bagagie tot Diest toe, daerinne begreepen alle Waepenen, selver van de Soldaeten van dese Stadt, absent, doodt, sieck, gequetst, ofte wegh-gelooopen zijnde, ende dat in geender manieren de selve Wagens sulmogen werden besocht.

VII.

Aen den geenen die begeeren sullen haer Tuych ende Bagagie te voeren naer Antwerpen, sullen buyten hun-lieder kosten Schepen bestelt worden, om hun derwaerts te geleyden deur Hollandt, vry van alle Tollen ende andere Impositien, hun toelaetende dat sy daer

p. 885 R

by volck sullen moghen stellen, tot bewaeringe van de voorsz Bagagie, de welcke niet en sullen mogen werden gevisiteert ofte gearresteert in eenighe plaetsen, onder wat decksel oft schijn 't selve soude mogen wesen: maer sullen varen tot Antwerpen, sonder te verschepen.

VIII.

De Gouverneur, Hoofden, Officieren, Krijghs-Raden, Soldaten, ende alle andere, genietende de Soldye van den Coningh van Spangien, soo wel Kerckelijcke als Wereldtlijcke, geene uytgesondert: gelijk mede de Weduwen ende Kinders van de selve, die hebben ofte besitten in de selve Stadt eenige Huysen, Erffenissen, ofte Renten op de Staten van Brabandt in dat Quartier,

ofte Stadt, ofte op particuliere Huysen ende Erven, oock roerende ende onroerende Goederen, sullen hebben den tijdt ende loop van twee jaren, naer het teycken van dit Tractaet, om naer haer wille te transporteeren, verkoopen, verpanden, ofte andersints disponeeren van hare geseyde Goederen: ende geduerende den selven tijdt, sullen genieten deselve Renten, Hueren van Huysen, Vruchten ende Goederen, verkregen ofte te verkrijgen, van soodanigen natuere ende conditie, als die souden mogen wesen.

IX.

Dat d'Officieren en Soldaeten, van wat qualiteyt ofte conditie die sijn, sullen vermogen in de stad te laten hare Vrouwen en Kinderen, ende dat sy geduerende den tijdt van twee jaren sullen mogen disponeeren van hunne roerende ende onroerende Goederen, gelegen in de voorsz Stadt, oft elders, egeene uytgesondert, sonder dat confiscatie ofte aentastinge plaets hebben sal.

X.

Dat de voornoemde Officieren en Soldaten, verlatende hunlieder last en dienst binnen den geseyden tijt van twee jaren, vryelijk sullen mogen wederkeeren in deselve stad, en genieten 't Tractaet gelijk andere Burgeren en Inwoonderen, midts dat sy alvooren hun sullen bekend maken aen sijn Excel. oft die Gouverneur van de stad wesen sal.

XI.

Men sal alhier niet moghen vast houden oft bekomen eenig Officier oft Soldaet, nochte haer Bagagie, om eenigerhande schulden, 't zy dat hy uyt-treect met het Guarnisoen, ofte sieck ofte gequetst zijnde, uyt-treckende als hy sal zijn genesen.

XII.

De gevangenen ten wederzijden, van wat conditie de selve soude mogen wesen, sullen in vrydom ghestelt werden, sonder rantsoen te betalen, maer alleenlijck heur verteerde kosten, volgende den taux daer op gestelt.

XIII.

Dat Alle den beuyt die gemaect is geweest by die van de Stadt, so voor als naer de belegeringe, van hun lieden niet en sal mogen werden geeyscht, maer aen hun verblijven.

XIV.

Naer dat de Artijckelen van de Compositie sullen wesen gheteyckent, sal 't den Gouverneur van den Bosch vry staen te senden een expressen aen de Serenissime Infante van Spangien, met vry geley ende verseeckerhey, omme haer t'adviseeren van 't gepasseerde, 't welck men verstaet dat den Gouverneur sal moghen doen den selven dach als 't Tractaet sal syn geteyckent.

XV.

De voornoemde conditien gearresteert zijnde, sal tijd

gegeven werden ten minsten van twee daeghen aen den Gouverneur, ende alle het Volck van Oorloge, omme hun tot het vertreck gereedt te maecken.

XVI.

Welcken gesetten tijdt geexpireert zijnde, den voornoemden Gouverneur ende Officieren van den Guarnisoenen belooven te sullen vertrecken: te weten, op Maendagh toekomende, des morgens vroegh, dat wesen sal den seventienden van dese maent September.

XVII.

Wolverstaende dat geduerende de gheseyde tijdt van twee dagen geene personen uyt de Stad sullen moghen komen in't Legher, noch die van het Leger inde voorsejde Stadt, ende dat om ongheregeltheydt te schou-

p. 886 L

wen, maer dat ondertusschen yeder een hem sal houden binnen syn geweste ende sterckten, sonder dat toegelaten wert eenige naerderinghe te doen, noch te thoonen eenich werck van Vyantschap; tot verseeckerheydt van 't welcke Ostagiers of Pantlieden van wederzijden sullen werden gegeven.

XVIII.

Dat alvooren 't Guarnisoen vertreckt, ghegeven sullen werden by zijn Excellentie twee suffisante Ostagiers ofte Pantlieden, dewelcke sullen trecken met het voornoemde Guarnisoen, Wapenen ende Bagagie tot Diest toe, gelijk in mangelinghe twee by den Gouverneur, die welcke sullen verblijven ter tijdt toe de voornoemde Ostagiers van sijn Excellentie ende Wagens weder sullen gekeert zijn, als wanneer alsdan oock sijn Excellentie wederomme sal senden de gheseyde Ostagiers, met vry geley ende verseeckertheyt tot Diest.

XIX.

d'Officieren, Capiteynen ende andere, begrepen in 't eerste Artijckel van dit tegenwoordige Tractaet, hebbende eenige Wapenen, Booten, Schuyten ofte eenige gereetschappen van Oorloge, hun eygen toebehoorende, sullen deselve mogen verkoopen en overdragen, sonder dat daer over sullen moghen werden achterhaelt die geene, die de koop hebben aengegaen, ofte overgedragen hebben.

XX.

Daer en sal geen restitutie ofte wederghevinghe geschieden van eenighe Paerden, Wapenen, Koopmanschappen, Waren, verkocht en gehouden voor beuyt; oock en sullen geenighe personen daer over werden achterhaelt.

XXI.

Die vanden Guarnisoene van Breda, wesende inde voornoemde Stad, so Officieren als particuliere Soldaten, sullen moghen met Lijf en goet vry wederkeeren

<p>Garni=soen treckt uyt.</p>	<p>tot Breda: gelijk aen hun lieden oock sal gegeven werden bequaem ende noodich getal van Wagens en Paerden, omme hunne goederen en Bagagie te voeren, beneffens een Ostagier ende Convoy, om hunlieden tot daer toe te geleyden in alle seeckerhey, op de maniere van 't eerste Artijckel, als daer inne begrepen synde.</p> <p>Gedaen in 't Legher voor 's Hertogenbosch, desen veertienden September, 1629. Was geteeckent F. Henri de Nassou. A. Grobbendoncq.</p> <p>Lager stont geschreven, ter ordonnantie van syn Excellentie, Geteyckent J. Junius</p> <p>Ende gesegelt met het Zegel of Cachet van zijn Excellentie.</p> <p>Middelertijt dat de uyt tocht van het Krijghs volck verwacht wiert/ dede de Prins uyt de nabuerige Garnisoenen/ soo veel volcks in het Legher komen/ als die konde missen/ het selve doende logeeren op de nootwendichste aenkomsten: Insgelijcks dede hy oock verdubbelen alle de wachten/ tot dat die van binnen daer uyt waren: hy sondt mede twaelf hondert Wagens binnen de Stadt omme de Bagagie der soldaten ende Officieren te voeren volghens het Accoort/ ghelijck oock een goet ghetal Paerden om de ses stucken gheschuts te trecken.</p> <p>En quamen op de tijdinge hier van/ uyt de naest gelegene Provintien so veel volcks in't Leger/ so om te sien het uyttrecken van het Garnisoen der Stadt als 't Leger/ datmen soude geseyt datter niemant t'huys gebleven was.</p> <p>Den seventienden dito seer vroegh begonnen die van binnen daer uyt te trecken: ende hadde de Prins belast datmen een goet deel volcks in Waepen soude stellen/ langhs het Retrenchement/ om te beletten datter geen ongeluck en gheschiede: Sijn Ruyterye stelde haer op de Heyde buyten de Trencheen: De Capiteyn van zijn Guardie/ had last om met ses Colonels Compagnien ende ses Walsche/ die van de wacht waren in d'Aproches/ in de Stadt te trecken/ door de Bresse/ op ghelijcke tijdt als die van binnen daer souden uyt trecken/</p> <p>p. 886 R ende voorts sorghe te dragen datter geen disordre en ontstonde in de Stadt. De Koninck van Bohemen, de Princesse van Orangien met een meenichte van Juffrouwen/ vonden haer daer oock/ om het Garnisoen te sien uyttrecken: die gefourriert wierden in een groote Tente/ expresselijck daer toe ghestelt op een hooghe Baterye/ voor by de welcke sy alle mosten passeren. De Prins van Orangie was daer ontrent oock in een ander</p>	<p>14 september 1629</p> <p>17 september 1629</p>
-------------------------------	--	---

Tente ghelogeert ende vergheselschapt met de voornemde Koninck van Bohemen, den Prins van Denemarcken neffens in de veertigh soo Hertogen/ Grauen/ Baronnen/ Ridderen ende Edelen/ daer van seer veel van buyten ghekomen waren/ om het Legher te besien alsoo daer soo veel van gesproken en geschreven wiert.

Eerstelijck, quam uyt de Stadt een Compagnie Ruyters Harquebusiers/ sterck ontrent sestich Man/ ende eenighe ghecommandeerde Soldaten te voet: waer vooren de Compagnie van de Prins reedt haer de wech wijsende: hier op volchde een groote menichte van wagenen met Bagagie gheladen/ ende voorts met siecken ende ghequetste Soldaten/ vrouwen ende kinderen/ oock eenighe ghesonden/ mitsgaders oock veel Geestelijckheydt: tusschen de Wagens gingen hier ende daer oock eenighe Soldaten/ sommighe met gheweer ende sommighe sonder. De Gouverneur Grobbendoncks Huys vrouw/ maer drie weecken oudt in het Kinder bedt/ sat in een koetswaghen met de Huys vrouw van de Heer Oppermont, ende de Minne met het Kinden op haer schoot. Den Generael Morgan ende andere Fransche ende Duytsche Heeren hielden haer voor des Prince Tente een weynich tijds op: alwaer hy haer quam begroeten/ ende reden sy doen voort: achter haer volgde alle het Voetvolck/ verdeelt in drie hopen/ fraey volck en wel in ordre/ met ontwondene Vaendels en slaende Trommelen: sy waren ontrent vijftien hondert soldaten.

De Gouverneur Grobbendonck marcheerde in het midden tusschen de eerste ende tweede Batalye/ sittende op een wit Paert: hy salueerde de Prins met de andere Heeren/ ende die hem wederom: naer eenigh vriendelijck ghespreck prees de Prins zijn comportement gederende de belegeringe/ en daer mede scheidten sy met veel complimenten van malkanderen: opten achtertocht van het Voetvolck soo volchden de drie andere Compagnien Ruyteren/ hebbende de helmetten op het hooft ende de Pistoolen in de handt. De ses Stucken Geschuts en Mortieren waren buyten ghevoert/ maer en konden niet voort/ door haer zwaerte/ mosten op het Velt blijven staen/ en werden 's anderdaeghs/ de wech vermaect zijnde/ wederom na de Stadt gebracht/ en van daer te sloop na Antwerpen, en trock al dit Volck na Diest: hebbende twee van des Princen Capiteynen tot leytslieden/ waer tegen twee Capiteynen in 'sPrincen Leger bleven/ tot dat de Wagens wederom soudent zijn ghekomen. Het volck datter uyt trock mocht in alles sterck zijn ontrent twee duysent gesonde Soldaten met de Ruyterye/ en aen siecken en gequetsten ontrent acht hondert: daer binnen zijn gebleven in de Belegeringe tusschen tien en twaelf hondert man.

Na het vertreck van het Garnisoen hebben de Heeren Staten Generael een staet doen maecken van het Geschut dat daer binnen ghebleven was: en wiert bevonden in alles acht en twintigh Metale Stucken.

De Prins heeft by provisie tot Commandeur over het Garnisoen binnen den Bosch ghestelt Philips van Thienen, Luytenant Colonel van het Regiment van de Heer van Brederode, die by gedruckte billetten wel expresselijck liet verbieden: dat gheen Soldaten, van wat conditie die waeren, haer soudien vervorderen om aen eenige Kloosters, Kercken ofte Geestelijcke goederen, ofte aen haer persoonen, als mede aende Burgerye van de Stad eenighe schade of schimp te doen, op peene van aen den lijve, een ander tot exempel, gestraft te werden.

Waer naer oock by de Heeren Staten Generael de Hooch Schout en Schepenen aldaer gestelt zijn/ mitsgaders de eerste ende tweede Pensionaris/ de Raeden/ Griffier ende Secretarisen.

p. 887 L

Daer by wierter oock ordre ghestelt op de demolitie van de wercken/ het opmaecken en reparieren van de Schansen/ 't weghnemen van de Galderyen/ en het reparieren van des Stads-Wallen/ gelijk oock de Bresse in het Stadts Bolwerck.

En hebben de Heeren Staten Generael over de groote Victorien die Godt haer desen Somer had verleent als andersints/ een algemeene vasten en Biddach over alle de gheunieerde Provintien Gheassocieerde Landen en Steden uytgeschreven: die oock seer devotelijck gehouden wiert.

Ondertusschen wiert oock de Stadt geprovideert/ en sont de Prins van alle kanten soo veel Volckx naer Aernhem by Graef Ernst als mogelijck was. Waer heenen hy oock groote quantiteyt van Geschut en Ammunitie te voorens hadt gesonden.

En hoordemen weynigh vande Spaenschen/ als alleen dat de Brugge ontrent Rhijnberck geleyt was; dat Graef Hendrick van den Bergh tot Gelder en daer ontrent hem ophielt: dat Graef Ian van Nassou met een deel van de Keyzersche Troupen sich noch bevondt in de Schansen aen de Brugghe op d'Yssel, ende d' andere Troupen tusschen Sutphen en deselve.

En nam de sieckte in des Princen Leger meer en meer toe/ sulcx datmen dagelijcx veel Soldaten na de Gasthuysen most senden. Dies niet teghenstaende sont de Prins last aen Graef Ernst, dat hy met het Volck dat hy hem toegesonden hadde/ en noch soude krijgen en by hem verschrijven/ makende te samen ontrent tien duysent Man te Voet en drie en dertigh Cornet Paerden/ sich soude gaen logheren tusschen Doesburgh en Cappel, op een uyr gaens van den wegh de Stendare ghe=

naemt/ daer het Keyzers-Volck ghelogeert was ghe= weest.

Graef Ernst dan volghende de voorsz Ordre/ trock met dat Volck van Aernhem op/ passerende de Ysele by Ysseloort, 's anderdaeghs marcheerde hy langhs Doesburch en quam ter plaetse daer hy begeerde te zijn. Ondertusschen dat hy besich was om de quartieren te maeken/ quam Graef Ian van Nassou met het meesten= deel van zijn Ruyterye en een deel Voet-volck hem al= daer presenteren: alwaer een kleyne Schermutsinghe ontstont/ in de welcke aen beyde sijden weynige bleven: en vertrock hy daer mede weder na 't quartier.

De Heeren Staten van Hollant hadden aende Prins op den negen en twintighsten Septembris geschreven/ en daer by versocht: Dat hy soude gelieven ordre te stellen, dat het Nieuwe aenghenomen Crijschvolck soude mogen afgedanckt worden, om de Provintien te subleveren van de seer groote lasten van dien. Dit schrijven en behaegde hem niet wel/ om dat hy van meeninge was/ vertreckende van den Bosch, met zijn Legher te gaen logheren tusschen Zutphen en 't Legher van Graef Jan, om dat selve alsoo daer deur tusschen hem en Graef Ernst te besluyten/ en alle toevoer af te snijden/ en occasie te krijghen om 't selve met voordeel aen te ta= sten.

Waer over hy de Heeren Gecommitteerden by hem zijnde dit schrijvens heeft ghecommuniceert/ en sijn voornemen ondeckt: deselve voorhoudende/ dat by al= dien men met het voorschreven afdancken soude willen voortgaen/ dat hy geen raet en sagh om een bestendigh Leger in't velt te brengen/ om den Vyant op de Veluwe t' attaqueren en van daer te slaen; want vermidts de groote meenichte van siecke Soldaeten soude men het Leger moeten op breecken en in Garnisoen brengen/ en alsoo de Spaensche selfs occasie geven om op de Veluwe te blijven: Die haer dan aldaer soo souden verstercken en op haer saecken vorder alsulcken ordre stellen/ dat= men haer daer na qualijck van daer soude kunnen krij= ghen: haer daer by voorhoudende de periculen en zwa= richeden diemen hadde te verwachten/ soo op de Veluwe, in't Sticht van Wtrecht de Betuwe, Hemert, Bommel, ende Tilderweert, als op andere plaetsen; en verstont hy datmen den Vyandt met alle moghelijcke middelen behoorde vande Veluwe te verdrijven/ ende dienvolghens dat de Heere Staten oock daer toe alles diende te contribueren wat sy konden. De voorschreve

p. 887 R

Gecommitteerden verstonden dat alles oock soo met hem/ ende sonden daeromme vier personen uyt haer Collegie aen de Heeren Staten van Hollandt en Westvrieslant, om de selve alle 't voorverhaelde voor te hou=

29 september
1629

<p>Spaen= sche ver= laten den Yssel.</p>	<p>den/ en in bedencken te gheven: of 't niet best waer om 't Vaderlandt van soo groote periculen te bevrijden/ het vreemt krijgsvolck voor noch twee maenden in dienst te houden; hebbende niet als te veel geleert hoe schadelijck soodanige mesnage was.</p> <p>Graef Jan van Nassau aen de ander zijde overwegen= de het perijckel daerinne hy mochte komen te gheraeken/ by aldien de Prins van Orangie met zijn Legher oock derwaerts quam/ quam alsulcken vrees aen/ dat hy resolveerde alles te verlaeten/ ende van daer te trekken: Dat op den derthienden Octobris was geschiet/ verlaetende met eene 't quartier van Diesdorf, met de Brugge en het Fort daer over ghelegen/ zijn tocht nemende hoeger aen nae Rhijnbergh: alwaer ghekomen zijnde/ passeerde een parthye van zijn Troupen den Rhijn, dat sigh gingh logeeren in 't Landt van Gulick, en 't ander bleef logeeren in 't Landt vanden Bergh, en Capiteyn Wijnbergen is van Zutphen met een parthy volcks inde gemelte Spaensche Forten en wercken op d'Yssel getrocken/ tot naerder ordre.</p> <p>En wierden de Vereenigde Nederlanden daer door also buyten hoope van de vreesse der Spaenschen op de Veluwe verlost; Dat door alle deselve Landen geen kleyne vreucht in groote en kleynen en veroorsaecte: en wiert daer op het nieuwe ghelicht Krijghsvolck op haer behoerlijcken tijdt afgedanckt/ en uyt het Landt versonden.</p>	<p>13 oktober 1629</p>
<p>Straf aen die van Amers= foort.</p>	<p>Ick hebben hier vooren verhaelt hoe dat meest d'oude en d'heele nieuwe Magistraet van Amersfoort gevanckelijck naer Uytrecht waeren ghevoert/ ende aldaer in hechtenisse gestelt; Dat de Burghemeesteren Willem van Herdenvelt, Meester Willem van Dam, en Pieter de Goyer, uyt haer selven tot Uytrecht gekomen zijnde/ uyt haer Herberge gehaelt/ ende mede in des Stads ghevanckenisse ghebracht zijn: ende dat den Raedt van State ghelast was om alle deselve/ mitsgaders den Commandeur/ Krijghs-Capiteynen ende Officieren/ door wiens last d'overgevinghe gheschiet was/ te examineren en haer proces te maecken. Deselve hebben op den vyfden Octobris daer aen/ den Capiteyn Tertuliaen van Dorp, daer over by sententie gecasseert van sijn Compagnie/ en zijn leven lang uyt het Lant gebannen; den Burgemeester Willem van Herdevelt verklaert incapabel om voortaan eenigh Magistraets ampt te bedienen inde Vereenighde Provintie. De Burgermeester Willem van Dam van ghelijcke te zijn inhabil, om voortaan eenigen Staet ofte Offitie te mogen bedienen: de selve daer by bannende uyt de Vereenighde Provintien/ Geassocieerde Landtschappen en Steden van dien sijn leven langh gheduerende. Den Oudt Burgermeester Pieter de Goyer desgelijcks inhabil, om voortaan eenigen Staet ofte offitie te moghen</p>	<p>5 oktober 1629</p>

bedienen/ den selven daer by bannende uyt de voorsz
Provintien/ Landen ende Steden, den tijdt van ses
eerstkomende jaren. Iohan Carremans, Schepen ende
Burger-Hopman/ wierdt verklaert incapabel/ om
voortaen eenige Magistraets-ampt/ ofte commande=
ment over de Schutterye te bedienen. Ian Woutersz
Clouck, Sergiant van de Compagnie van Capiteyn
de Vries, die op het Huys ter Eem hadt gelegen/ wiert
ghecasseert van sijn Sergiantschap/ ende daer by ver=
klaert inhabil te zijn/ om eenigh Militair-ampt te be=
dienen. De Schout Walraven van Arkel, was ver=
klaert vervallen te zijn van sijn Offitie. De nieuwe
Magistraet (zijnde een en twintigh Persoonen/ die hun
in den eedt van de Spaenschen hadden laeten gebruyc=
ken) wierden gecondemneert te saemen op te brenghen
het geene sy de Burgerye hadden afgeperst/ ende aen de
Spaensche Officieren vereert/ om aen de voorsz gere=
stitueert te werden: Voorts datse gehouden sullen zijn
den behoorlijcken Eedt van getrouwigheyt aen de Ma=
gistraet van Amersfoort te doen; ende by weygeringhe
van dien/ dat haer de Vereenighde Provintien werden
ontseydt.

p. 888 L

Thomas Chiese Ritmeester die met sijn Compagnie
binnen Amersfoort ghelegen hadde/ wiert by sententie
gesuspendeert van sijn Ritmeester-ampt/ den tijdt van
twaelf Heeren Maenden.

Iaques van Gershoven ende Arnout de vries Capi=
teynen/ wierden vier Heeren Maenden gesuspendeert.
En Gillis Cabelliau Luytenant/ een Heere maent.

Sijnde tegen alle de voorverhaelde ghecondemneerde
persoonen/ by den Raedt van Staten extraordinaris
geprocedeert/ ende de selve als boven ghecondemneert/
simpelijck op d'Informatie die sy kregghen. Begin=
nende alle derselver sententie: Alsoo den rade van Sta=
ten der Vereenichde Nederlanden is gebleken is &c.

Op de Sententie uytghesproocken ten laste van Wil=
lem van Dam, en Pieter de Goyer, is by hunlieden eerst
voor Notaris en getuygen den thienden Octobris/ en
daer na aen de Heeren Staten Generael geappelleert/
en tot dien eynde Requeste aen deselve met veel Passagi=
en van rechten bekleet; welck Request deur de Heere
Gedeputeerde van de Staten van Wtrecht op haer ver=
soeck aen de Heeren Staten Generael is gesonden; re=
commanderende hare saecke daer by aende Gecommit=
teerden van de Heeren Staeten van Wtrecht in de Ver=
gaderinge van de Heeren Staten Generael/ dat sy die
ten besten souden helpen dirigheren/ dat op der Sup=
plianten Request favorabelijck mocht werden gedispo=
neert na behooren/ op dat alle redenen van klachten mo=
gen cessereren. Sy versochten daer toe oock de voorschrij=

Meyerye van den Bosch.	<p>vinge van de Heere Prince van Orangien: en opteene=rende middelertijt van de Heeren Staten van Wtrecht: Datse by provisie haer in de Provintien vry ende onge=moeyt mochten op houden.</p> <p>Uyt het welcke dan klaerlijck blijkt: Dat de Hee=ren Staten van Wtrecht verstonden/ dat die twee voor=noemde personen/ en consequentelijck oock alle die van d'Oude en Nieuwe Magistraet/ groot ongelijck wae=ren gedaen/ hebbende in effecte haer Stadt en Burge=ry/ door haer actien/ voor Moort/ Brant/ Plonde=ringh/ en Schoffieringe alleen soecken te conserveren/ siende datse geen behoorlijcke hulpe van de Staten kon=den krijgen/ en van haer Garnisoen geen troost te ver=wachten hadden.</p> <p>Doch men siet gemenelijck dat de Rechters in sulcke onghesteltenisse van tijden/ om de rasende en krijtende Ghemeente te stillen/ veeltijts doen dat haer namaels leet is.</p> <p>'t Verlies van Amersfoort, ende schrick daer uyt ont=staende over alle de Vereenigde Nederlanden/ en dersel=ver Geassocieerde Landen en Steden/ was eygentlijck en voornamentlijck te wijten/ de onbequaemheydt en kleyne couragie van den Commandeur: waer uyt dan alle Militaire Princen ende Republicuen hebbende te leeren/ wel sorghe te draghen/ van hare Steden en Plaetsen voor den Vyandt legghende/ met bequaeme Commandeurs te voorsien.</p> <p>De Gecommitteerden der Heeren Staten Generael binnen den Bosch, hebben op den twintighsten Octobris sekere actie doen insinueren/ aen alle de Pastoren en Capellaenen van de respective Dorpen/ van de Meyerye van den Bosch: daer by dat sy alle de selve belasten/ dat sy de Publijcque Kercken van de Meyerye sullen hebben te ruymen ende quiteren, sonder daer inne voort=taen eenigen dienst te moghen doen, en dat sy binnen acht dagen sullen hebben over te brengen eenen pertinenten staet van alle de Goederen en toekomen tot een yder Kerck behoorende.</p> <p>Teghen welcke Acte en Insinuatie is op den naem van den Coningh in forme van Placcate binnen Brussel een ander Placcaet uytghegaen/ het welck alomme in de Dorpen van de voorsz Meyerye gesonden is/ wesende van date den vyf en twintigsten Octobris 1629. By 'twelck hy alle deselve Pastoren en Capellanen beveelt/ dat sy de voorsz Ordonnantie der Heeren Staten niet en sullen hebben te obedieeren, en dat op pøene van Saisissement van hare Temporele Goederen: bevelende daer by alle zijne en zijner Vassalen Officieren/ onder de voorseyde vier Quartieren gheseten/ dat sy de voorsz Pastoors, Capellanen en andere tot den Geestelijcken</p> <p>p. 888 R</p>	<p>20 oktober 1629</p> <p>25 oktober 1629</p>
------------------------	---	---

<p>Burick over.</p>	<p>Dienst geemployeert, sullen hebben voor te staen en te beletten, dat hun in 't doen van hunnen Dienst na de Catholicque Roomsche Religie geen stoot of hinder en worde gedaen, noch gedwongen tot 't overbrengen van de Geestelijcke Goederen. Met bevel aen alle de Ingesetenen der voorsz vier Quartieren: Dat sy aen de voorsz Staten (ten eynde voorsz) geen hulpe noch bystandt en doen, noch en gedogen d'Executie derselver, op pøene van sijn indignatie, privatie van Offitien en artibrale correctie. Ordonnerende daer by sijn Procureur Generael van Brabant, en der selver substituyten te procederen tot vervolg en straffe van de Contraventeurs, sonder eenige dissimulatie of faveur. Oock met bevel aen alle Schouten van de voorsz vier quartieren/ sulcx terstont sonder eenich vertreck te Publiceren t'allen plaetsen daermen gewoon is sulcx te doen, &c.</p> <p>De Prins van Orangie resolveerde sijn Leger voor den Bosch op te breken en sijn Volck in Garnisoen te senden; Dat hy den sesthienden en seventhienden Octobris dede/ latende binnen den Bosch veertich Compagnien te voet en seven te Paerde. Den Dam in de Diese geleyt/ was eenige daghen te vooren op ghenomen/ waer door het water met sulcken kracht uyt de Mase quam loopen/ dat het rontsomme de Stadt weder als een Zee geworden was. Hy vertrock voor sijn persoon naer Aernhem om de Frontier-Plaetsen te besichtigghen/ van waer hy naer Wesel gingh/ op alles daer ordre stellende: ghedyrende welcke reyse hy den Colonel Haulterive met ontrent vier duysent Man te Voet twaelf Cornet Paerden/ en vier halve Kartouwen ghesonden heeft om de Casteelen van Ysselburgh ende Ringelberch in te nemen. De welcke voor Ringelberg gekomen zijnde/ heeft hy daer voor twee Stucken geplant/ ende des anderendaeghs doen beschieten: ende naer datse eenige scheuten verwacht hadden/ hebben sy het selve by Accoordt overgegeven/ ende sijn sy met sack ende pack/ en volle geweer af-ghetoghen: gelijk oock weynigh tijdts daer naer/ oock die van Ysselbuch ghesonden hebben: waer na hy sijn Troupen oock naer haer Guarnisoenen heeft gesonden.</p> <p>De Prins heeft oock den Overste Stakenbroeck, met ettelijcke Compagnien Ruyters/ ende ontrent duysent Man te Voet/ naer Burick gesonden/ een Stedeken legghende teghen over Wesel, aen d'ander zyde van den Rhijn: met ordre om dat selve in te nemen/ in het welke twee Compagnien lagen: dewelcke (naer dat 'er eenige schooten met grof Geschut op geschooten waeren) haer overgegeven hebben/ uyt-treckende met haer volle Geweer ende Bagagie/ ende het selve met eenigh Volck besettende/ is weder vertrocken.</p> <p>De Prins van Orangien is van Wesel naer den Hage op den derden Novembris oock selfs in Persoon</p>	<p>16 – 17 oktober 1629</p> <p>3 november 1629</p>
---------------------	--	--

	<p>verreyst.</p> <p>De eerste presideerende ende andere Raeden van den Leen-Hove van Brabandt, onder de Vereenighde Provincien: hebben op den ses en twintichsten Octobris sestien hondert negen en twintigh, een Placcaet laeten uytgaen ende doen publiceeren. Waer by dat sy eenen yegelijcken al sulcke goederen besittende: ordonneeren ende beveelen in den naem/ ende van wegghen de Heeren Staeten Generael der Vereenighde Nederlandtsche Provincien: Dat sy daer van binnen den tijdt van ses weecken, ingaende den thienden Novembris, deselve van nieuws soudon kome verheffen in de voorsz Leen-Hove, ende aen hare handen, aen de Hoogh-gemelte Heeren Staten Generael, daer van Eedt ende Manschap doen soude: midtsgaders Brieven van Investiture ende verlijdt ontfangen naer des Leen-Hoffs stijl, op pøene dat tegen de gebreeckelijcke soude geprocedeert werden naer stijl ende usantie van den Leen-rechte, &c.</p> <p>Hier teghen is op den naem van den Coningh op den vijfthienden Novembris des selven jaers/ uytgegeven een ander Placcaet/ inhoudende in effecte: Dat de vier Quartieren, als Oosterwijck, Kempelandt, Maeslandt ende Peelant, niet gemeens en hebben met de Stadt van 's Hertogenbosch: maer daer van gantsch zijn verscheyden: dat oock alle Vassalen, Leenen besittende, moeten volghen het Hoff, daer onder sy van oudts hebben geresorteert,</p> <p>p. 889 L</p> <p>daer van die van 's Hertogenbosch noyt hebben ghehadt de minste kennisse oft Jurisdictione, oft dat aldaer eenigh verhef is gedaen: met ordre en bevel aen allen den gheenen die eenige Heerlijckheden/ Tienden/ Landen ende andere Leen-goederen ende Rechten tot hier toe in sijne Leenhove van Brabandt tot Brussel verheven besitten: dat sy de selve aldaer continueeren te verheffen, ende het selve Leen-hof in alles des ten Leen-rechte van oudts heeft behoort als hun Overhoofd te bekennen, ende niet die van den gepretendeerde Leen-hove in 's Gravenhage: op pøene van syn indignatie en van t'eeuwigen dage van hunnen Leenen te zijn en blijven vervallen, t'synen behoeve, als van wederspanninge teghens hunnen Souvereynen Heer.</p> <p>De voorsz eerste Presideerende/ ende andere van den Rade ende Leenhove van Brabant, onder de Vereenighde Nederlanden/ hebben daer tegens wederom een tweede Placcaet op den vijfden February 1630. uytgegeven. Ordonneerende by 't selve andermael/ 't gheene sy by haer eerste Placcaet hadden ghedaen, noch andere ses eerstkomende weecken gevende om sulcks te doen, op pøene van hondert goude Realen te verbeuren aen de Heeren Staten Generael, ende dat by de Fiscalen van haer Rade ende Leenhove geprocedeert sal worden, tot com-</p>	<p>26 oktober 1629</p> <p>15 november 1629</p> <p>5 februari 1630</p>
--	--	---

mis ofte vervallen van den Leenen.

Die van den voorsz Leenhove hebben noch een Placcaet op den sevenden Novembris 1629. laeten uytgaen tegen de Notarissen/ Lantmeeters ende Deurwaerders in de Meyerye van 's Hertogenbosch woonende: Verbiedende daer by alle de selve in de Stadt van den Bosch ende Meyery woonende, eenighe vordere functie van hunne respectieve Ampten te doen, voor ende alear dat sy, naer voorgaende Attestatie van de Regeerders van de plaetse, daer onder sy woonachtigh zijn: van haerlieder Legaliteyt, van haer nieuwe Commissie sullen hebben verkreeghen, ende ghedaen den eedt daer toe staende: op pøene van hondert goude Realen te verbeuren aen de Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael, ende nulliteyt van alle 't geene sy lieden tegens dese interdictie sullen hebben gedaen.

Ende alsoo hier tegens op den naem van de Coningh een contrarie Placcaet schijnt uytgegeven te zijn/ ende dat daer door niemandt van alle de selve nieuwe Commissien hebben versocht aen den voorsz Leenhove in den Hage; soo hebben de voorsz Raeden een tweede Placcaet uytgegeven op den vijfden Februari 1630. Verbiedende het selve andermael, wat sy by haer eerste Placcaet hadden verboden, ende dat op pøene als by haer eerste gestelt, ende daer en boven noch arbitralijck gecorriggeert te worden.

Ick sal dan de Oorlooghsche geschiedenissen van dit besluyten met de Lijste van 't Krijgs-volck/ dat de Vereenighde Nederlanden dit jaer in dienst hebben gehad: Als namentlijck:

[bidets = knechten]

	Ruyters.	Bidets.	Voetvolck.
Gelderlandt	200	81	2990
Hollandt	3295	2195	30705
Zeelandt	100	-----	6900
Uytrecht	550	405	2825
Vrieslandt	700	243	8340
Over-Yssel	500	81	1760
Stad en Landen	400	162	3830
Drente	200	81	300
Som. t'samen	5545	3248	57650
	Ruyt.	Bid.	Voet-volck

Hier en boven noch de vijftigh Compagnien Voetvolck/ die over de Provincien waren gherepartiteert/ yder van twee hondert koppen/ maecken het ghetal

van	-----	-----	10000
Noch binnen Embden	-----	-----	500
Op de Redouten tussen Gorcum en Dordrecht			250

Noch zijn in haeren dienst voor eenighe maenden geweest.

7 november 1629

5 februari 1630

De Waert-gelders voor vijf maenden	6000
------------------------------------	------

p. 889 R

't Regiment van Morgan drie maenden	2030
Valckenburgh voor drie maenden	3600
Vier Compagnien van Jarnsey voor drie maend.	580
Vier Schotsche ende twee Fransche Compagnien voor drie maenden	1600
Ferens voor drie maenden	2073
Solck voor drie maenden	2161
Roosekrans voor drie maenden	1100
De Troupes by Aitzema gelicht	800
Vuyr-roers van Soest gekomen	500
Vuyr-roers van de Heer van Vuers voor twee maenden	200
Het Volck van de West-Indische Compagnie voor twee maenden	1200
Matroosen van de Oost-Indische Compagnie	440
Haeghsche compagnie voor drie maenden	200
't Volck van Vrieslandt ende Groeningen voor drie maenden	3000
Borgers voor twee maenden	5000
Drie Amsterdamsche Compagnien voor twee maenden	600
Veertigh Compagnien versterckt van hondert vijftigh tot drie hondert man/ voor drie maenden	6000
Een en twintigh Duytsche Compagnien voor vijf maenden	4200
Sestien Schotse Compagnien voor vijf maend.	2000
Ruyteren van Ingenieurlant voor drie maend.	100
Som. Ruyt. 6015. Bid. 3248. Voet-volck	111584
En alsoo t'samen Ruyteren en Voet-volck	120877

Behalven de meenigte van schepen/ schuyten/ wae= gens/ treck-paerden en andere. d'Officiers by den treyn van d'Artillerye; Munitie van Oorloge: als Edel-lie= den van 't Geschut/ Canoniers ordinaris en extraordi= naris/ Conducteurs/ Batery-meesters/ Timmer-gas= ten/ Smits/ Rademakers/ Kuypers/ Haring-keurs/ Schans-korfmaeckers/ Contrerolleurs/ Ingenieurs ordinaris en extraordinaris/ Pioniers en Mineurs/ en meer andere/ bedroegen oock een groote meenigte.

<p>Noch raecken= de bele= geringh van den Bosch</p> <p>Ber= chem</p> <p>Aitzma.</p> <p>Aller= hande sorgvul= digheyt gedue= rende de invasie inde Ve= luwe.</p>	<p>p. 912 L</p> <p>De Belegeringh vanden Bosch is hier voor ghestelt: soo veel de Militaire actien aengaet: des onaenghesien sal hier stellen verscheyden particulariteyten aengaende het Politijck beleydt/ ende de groote bekommernis ja perijckelen die dat groot desseyn heeft gebaert. Al terstont in Junius sachmen wel dat de Spaenschen een groot effort daer tegen souden doen: ende datmen meer Volck van noode hadde: ende het verslondt grousaem veel ghelt. Den drie en twintichsten Juny wierdt de Heer Berchem uyt het Leger ghesonden om meer gelt: ende by monde seyde hy uyt den mondt van zijn Excel= lentie dat het goedt soude zijn den Collonel Morgan met zijn onderhebbende Volck uyt Denemarcken her= waerts t'ontbieden/ ende deselve te doen betalen uyt de Penninghen by de Provincien tot subsidie van den Co= ninck van Denemarcken geconsenteert/ alsoo het fur= nissement van dien/ vermits den ghetroffen Peys tus= schen den Hoogst-ghedachte Koninck ende Keyser quam te cesseeren. Hem wiert ghetoondt dat alreede hare Ho: Mog: op het spoedichste na het Leger had= den af ghesonden acht en 't negentigh duysent gulden te weten vijftigh duysent gulden van die van Hollandt, en= de acht en veertigh duysent vande Provintie van Vries= landt ende de Heeren vande respective Provintien wier= den versocht aen hare Principaelen devoiren te willen doen/ datter meerder somme van penningen na het Le= ger gesonden mochten worden.</p> <p>Aengaende de Troupen van Morgan is aen de Heer Aitzema Ordinaris Afghesante ende Minister van de= sen Staet by den Coningh/ ende de Leden van de Ne= dersaxischen Kreytz gheschreven op het Licentieeren van den voornoemden Morgan te letten om soo haest het voorsz Regiment afgedanckt soude worden/ het selfde in aller yle aen hare Ho: Mo: t'adverteren/ ende oock dat hy by gelegentheyte ende daer het behoorde van desen last openinge soude mogen doen.</p> <p>Korts daer na wiert vernomen dat veel Keyzers Volck/ als oock Graef Hendrick vanden Bergh met zijn geheel Leger van boven aen quam/ dies zijn Ex= cellentie gheen volck konnende missen schickten een Commissaris na Embden, om daer uyt te lichten ses hondert gecommandeerde Soldaeten onder drie Capi= teyns ses Luytenants/ ende ses Vendrichs.</p> <p>Hierom wiert te vreemder ghenomen de Sweetsche Wervinghe tot Embden, waer mede veele soldaeten uyt dienst van 't Lant werden gedebauscheert/ Item d'inquartieringhe van 't selve Volck in de Dorpen al= daer/ ende de consequentie die het selve na sich soude mogen trecken/ waer over den Raet van Staete dach= te niet geraden te zijn/ uyt Embden eenigh Volck van het Garnisoen aldaer leggende te lichten: derhalven is</p>	<p>23 juni 1629</p>
---	--	---------------------

<p>De Bye ende Barents</p>	<p>geschreven aen den Grave van Oost-Vrieslant, dat dese inquantieringhe der Sweetschen gheschieden buyten kennisse/ ende t'eenemaal sonder directie van haere Ho: Mog: ende tot grooten ondiens van desen Staet/ werden veele Soldaeten in dese beswaerlijcke constitutie/ uyt den dienst van haer Ho: Mog: gedebaucheert/ ende dat hare Ho: Mo: gemeynt waren op alles</p> <p>p. 912 R wel te doen informeeren/ om daer op na behooren voorsien te worden/ dat geen schadelijcke nieuwigheyt toegelaten wierden/ oock wiert geschreven aen den Commandeur Erentreiter goede opsicht te hebben/ ende aen den Heer Valckenborgh, Maerschallck van den Koning van Sweden: dat haere Ho: Mog: seeckerlijck ende hoe langer hoe meer bevonden/ dat mits de werwinghe/ die by hem voor den Coningh van Sweden ghedaen wiert/ deur de Officieren seer veele Soldaten uyt den dienst vanden Lande wierden getrocken/ tot merckelijcke naedeel van desen Staet in dese gelegentheyte/ met versoeck dat by hem daer teghens wierde voorsien/ of dat haere Ho: Mo: genootsaect souden zijn op competente middelen te dencken/ om 't selve te beletten.</p> <p>Den derden Iuly wierden na den Hage uyt het Leger de Heeren de Bye ende Barents met brieven van Credentie van zijn Excellentie ghesonden/ ende hebben den sesten ter vergaderinge aengebracht het groot ghebreck van penningen/ daerinne de Ghecommitteerden in het Leger waren/ dat verscheyden Ordonnantien waeren uyt gegeven/ over 't opmaecken vande wercken aldaer/ die noch niet betaelt en waren/ dat oock dagelijcx wierden aengehouden tot openinge van andere nieuwe werken daer van de Ordonnantien mede souden moeten werden verleent/ dat de galderyen inde Approches/ als mede in 't quartier vande Heer Graef Ernst van Nassou ende andere extraordinarise middelen van Oorloghe oock dienden ghecontinueert/ dat de leeningen voor den Train vande Ammunitie/ als oock voor de Legerwagens niet en konden worden opgehouden/ behalven de kosten diemen soude moeten aenwenden tot het stellen van Meulens/ het stoppen vanden Dese, ende droochmaecken vande Polder/ om de Stadt van 's Hertogenbosch; tot alle welcke voorverhaelde nootwendigheden egeene provisie van penninghen by de Gecommitteerden by de handt en was/ daer door ghecauseert soude werden een irreparable ondiens ende inconvenient voor het Landt/ dan soo teghenwoordigh eenighe penninghen derwaerts op wech waeren/ wilden haere Ho: Mog: hebben versocht: sulckx van tijdt tot tijdt in het toekomende te willen continueren/ hebben mede gheproponeert dat zijn Excellentie apprehendeerende de overkomste van des Keysers macht hier te Lande/</p>	<p>3 juli 1629</p> <p>6 juli 1629</p>
------------------------------------	---	---------------------------------------

daer van hy by verscheyden advijsen uyt alle hoecken wiert verseeckert/ haere Ho: Mog: in bedencken wilde ghestelt hebben/ terwijl gheen Voetvolck uyt het Le=gher souden kunnen worden ghemist/ ende dat de Wael ende Ysselstroom neffens de Moerassen ende andere pe=riculeuse Frontierplaetsen/ met de Waertgelders/ en=de 't Volck in Guarnisoen zijnde/ qualijck teghens een Uytheems Legher ghevoeght/ met de Troupes van den Vyandt souden kunnen werden verdedicht/ of men daer over met den eersten niet een Commissaris be=hoort af te veerdighen/ omme den Colonel Morgan, neffens twee andere Duytsche Colonels/ by hem sijn=de/ in dienst van het Landt aen te nemen/ met dien verstande/ dat haere Troupes souden blijven binnen het ghetal van ses duysent Koppen/ daer onder ghe=reeckent vier hondert Enghelschen/ die in Engelandt ghereet laeghen/ ende daer af by den Ambassadeur Joachimi voor heen is gheschreven/ ende dat haeren dienst alleen soude dueren den tijd van drie lange maen=den/ eyntelijck hebben gherefereert/ dat raeckende het stuck van de Recreues zijn Excellentie hadde geremar=queert/ dat de resolutie daer over ghenomen/ te weten van op particuliere Acte de Capiteynen/ wiens Com=pagnyen by functie van Oorloge ofte sterfte waren ver=mindert/ toe te staen tot koste van 't Landt haer Com=pagnie compleet te maecken/ treckende voor yeder kop soo veel als van out daer op had gestaen/ onder afslag van 't vierde part, ende dienvolghens distinctie/ als tot noch toe onder de Natien was gheobserveert/ niet en soude wesen van sulcke effacie/ dat den dienst vanden Lande/ daer mede ten volle souden wesen ghevordert/ maer dede een voorslach/ dat te regarde van d'aenko=mende warme daghen/ die oorsaeck souden gheven tot Sieckte, ende datmen daghelijckx by naerderinghe tot den Vyandt meer en meer Volcks souden consu=

p. 913 L

meeren/ ende dat de macht van den Keyser soo naer by was/ dat hare Ho: Mog: mochte ghelieven een Com=missaris in Engelandt, ende aldaer te laeten lichten het ghetal van twee duysent Mannen/ diemen hier gheko=men zijnde/ soude verdeylen onder de ghebreeckelijcke Compagnien; te meer/ om dat apparentie was dat het Volck in Engelant om kleyn gelt souden wesen te beko=men/ ende dat de Colonels van de Franse Regimenten mochte werden aengeseyt/ duysent mannen tot laste van 't Lant/ en op acht guldens voor yder kop/ als gewoon=lijck door hare Officieren te laten lichten; sulcx is alsoo in 't werck gestelt.

Deur besendinghe der Heeren Eysinga en lensma uyt het Leger/ desghelijcks op Brieven van Credentie van zijn Excellentie ende de Heeren Gedeputeerden/ hebben

ter presentie van den Raedt van Staete hare Ho: Mo: voorghedraeghen dat zijn Excelentie hoe langhs hoe meer by tijdinghe van verscheyde Landen ende Ordren verseeckert wiert van den machtigen aentocht der Key-sersche, als oock van het Volck van de Papistische Li-gue/ naer dese Provintien: dat oock de Heeren Staten van Stadt ende Landen daer door ghemoveert waeren/ de acht Compagnien te voet op hare Provintie gerepar-tieert/ ende behoorens in de Steeden van Over Yssel, neffens het ghecommandeert volck uyt Embden ghe-sonden/ te rugge te ontbieden: oock aen te maenen de Provintie van Vrieslandt, om van ghelijcken haere Compagnie van daer te willen revoceeren. Ten ande-ren, dat zijn Excellentie hoogh ende dier verklaerden ende Protesteerden/ dat hy sonder de Assistentie van de Troupes van den Marschalck Valckenborgh voor den Koninck van Sweden gelicht/ en het Regiment van den Oversten Ferents, mitsgaders de Troupes van den Oversten Morgan, die eerstdaegs uyt Holsteyn in het Vlie wierden verwacht/ sijnde alle te saemen sterck on-trent ses duysent Man/ de jegenwoordige Belegeringe van 's Hertogenbosch niet en soude kunnen gecontinu-eert: maer ghenootsaeckt worden, om egeen affront te lijden, daer van op te breken, tot groote schaede ende desreputatie van desen Staet: ten ware saecke datmen an-ders doende verscheyde notable Frontier plaetsen van dese Provintien soude willen in gevaer te laten komen, en het grootste perijckel, van geinvadeert te werden, on-derwerpen. Versoeckende dat hare Ho: Mo: in aller ye-le souden willen resolveeren op de aenneminghe van de voorsz ses duysent man, ghelijck het selfde by de Heeren Nobel en Haersolte 'svoorigen daegs in bedencken was gestelt/ om daer uyt en uyt eenighe andere Compagnien jegenwoordich in haer Ho: Mo: dienst zijnde te formee-ren een Gros en den Vyant 't hoeft te bieden/ en by dien wech met Godes hulpe de Frontieres deser Landen je-gens allen onheyl des Vyants ende zijne Adherenten te verseeckeren.

Ten derden, hebben de voornoemde Heeren hare Ho: Mo: in bedencken gestelt of niet dienstich soude sijn den Agent vander Veecken onder de hant te laten aensegge/ by aldien het Volck van de Papistige Ligue op dese lan-den souden komen af te sacken/ dat sulcks op sijn meesters Landen soude werden verhaelt.

Ten vierden, hebben vermaent of niet de Compa-gnien Waertgelders staende op den Staet van oorloghe tot laste van de Generaliteyt voor de Steede van Dor-drecht, Amsterdam, Gorcum en anderen/ behoorden geemployeert te worden ten dienst van 't gemene Lant in dese gevaerlijcke Constitutie van saecken.

Ten vijfden, hebben te kennen ghegheven dat op het stuck van de Recrute soo verre geprocedeert was/ dat

men soude moeten gheven acht guldens op yder hooft.
Ten sesten, datmen in het Legher ghekocht hadde veertien Tonne-Meulens boven de twee die tot Bergen op Zoom waren: om binnen drie weken gestelt te worden. Waer op verstaen sijnde het Advijs des Raets van State/ hebben hare Ho: Mo: na voorgaende deliberationen verklaert dat de voorsz Revocatie van volck by de Provintien van Stad en Lande gedaen/ seer bedenckelijck was: daer jegens geallegeert sijnde dat de ghemelde Provintie het voorschreve volck hadden laten volgen, mits dat sy de selve van noden hebbende souden mogen

p. 913 R

revoceren, is dese saecke daer by gelaeten. Op het tweede point is den Raedt van Staete versocht middertijt te willen maecken een Staet van het Volck van de nieuwe lichtighe/ als oock vande Waertgelders/ om te kunnen weten wat defecten daer inne waren; doch niet te min goet gevonden dat den selven Raedt van Staten den Sergiant Majoor van de Troupes van Morgan neffens een bequaem Commissaris soude afveerdighen na het Vlie, om de selve Troupes aldaer te verwachten/ ende deselve by den anderen te houden tot naeder ordre/ ende in ghevalle sy eenighe Vivres van noode mochte hebben de selve te versorghen. Op het vierde point is den Agent van der Veecken, in de Vergaderinge ontboden sijnde/ aengeseyt: al hoe wel hare Ho: Mo: van tijdt tot tijdt Regieuselijck hadden onderhouden de Neutraliteyt met den Keur-Furst van Keulen zijnen Meester, ende van meeninge waren als noch daer inne te continueren, ende sy oock het selfde van de sijde van sijne Keur-Furstelijcke Doorluchtigheyt waeren verwachtende, dat sy nochtans van verscheyden handen ende uyt diversche hoecken in het seeckerlijck bericht wierden, dat het Volck van de Papistige Ligue daer van de Hooghst-gedachte Keur-Furst het hooft was, na dese Landen quam af sacken: waer jegens hare Ho: Mo: genootsaectt waren sich te stellen in posture van defensie ten beste mogelijk, begeerende dat hy van der Veecken zyne Keur-Furstelijcke Doorluchtigheyt wilde adverteren, dat inghevalle het voorsz volck van de Ligue het sy ten deel ofte in het geheel by leeninghe, overdoeninge, ofte andersints in dienst van den Coningh van Spangien, ofte daer buyten den Staet deser Landen eenighen afbreuck quame te doen, dat hare Ho: Mo: sich daer van op zijne Keur-Furstelijcke doorluchtigheys Landen ende Luyden souden soecken te revengeren.

's Anderendaeghs is gevisiteert de State van de drie laetste nieuwe lichten/ en dien volgens geresumeert het tweede point van de Propositie by de Heeren Eysinga ende Jensma hare Ho: Mog: Gedeputeerden uyt het Leger weder gekeert/ 'svorigen daegs voor de middach

ter Vergaderinghe gedaen/ noopende de aenneminghe van de Troupes van den Marckschalck Valckenborgh voor den Coninck van Sweden, binnen ende ontrent Emden ghelicht/ ende het Regiment van den Oversten Ferents bevoorens in dienst van den Koninck van Denemarcken geweest: mitsgaders van de Troupes van den Generael Morgan, als oock dat haere Ho: Mog: van den Ambassadeur Ioachimi veradvertteert zijnde/ dat de Koninck van Groot Brittannien de Troupes van den selven Morgan neffens meer andere Enghelschen ten dienst van haere Ho: Mog: voor drie Maenden op zijne Majesteyts kosten hadde gheconsenteert ende toe ghestaen: is by de aanwezende Provintien/ op het behaghen van hare Principalen goet ghevonden te Committeren de ghemelde Heeren Eysinga ende lensma om met de voorghedaghte Maerschalck Valckenborgh, op den besten voet ende meeste mesnaeghe van het Landt te handelen/ ende zijn onder hebbende Volck voor den Hoogst-ghedachte Koninck van Sweeden gelicht/ in Dienst van den Landen aen te trecken voor den tijdt van drie Heere Maenden/ met macht om te gheven Generael Pardon aen alle de Soldaeten die haer jeghens het bevel van haere Hoogh Mog: in den dienst van den Hoogstgedachte Coninck souden mogen hebben begeben/ en beloften te doen aen de Colonellen/ Capiteynen en andere Officieren/ dat sy ter saecke van het aennemen der selver Soldaeten of andersints/ onder egeen pretext en souden worden gherechercheert; de ghemelde Heeren hebben de penninghen tot het aen nemen van dese Troupen noodich ghelicht uyt handen van de Heeren Staten van Vrieslandt ende Stadt ende Landen, die de selve weder souden vinden aen haere defecten van de drie laetste nieuwe lichtinge; ende inghevalle sy daer in naermaels niet defectueus mochten bevonden worden/ soude de selve korten aen de Legherlasten by beyde de petition van den Raedt van Staten voor desen jare versocht; aende Heer Aitzema is geschreven om te handelen met den Oversten Ferents op een Regiment soldaeten van twee duysent Copen/

p. 914 L

in manieren ende voeghen als boven/ des souden sy de Troupen vande selven Oversten in't gheheel/ ofte ten deel in aller diligentie herwaerts aen over stueren; vorders wiert gelast dat den Raet van State/ in alle stilte/ ende soo secretelijck als eenichsints mogelijkck was/ soude doen monsteren/ alle de Compagnien doen in Garnisoen zijnde ende speciaelijck de Waert-Gelders daer van de Capiteynen na de ghedane Monsteringe door de Commissaris aengeseydt is dat sy souden blijven op al sulcken ghetal van Koppen/ als sy by deselve Monsteringe alsdan bevonden wierden.

<p>Ferents.</p>	<p>By naerder overleg is gelast in gevalle de voornoem= de Ferents in dienst van den Coninck van Denemarc= ken soude mogen ghecontinueert worden/ ofte hy buy= ten vermoeden niet en soude te bekomen zijn/ dat sy het ghetal van twee duysent Koppen met andere Conpa= gnien soude supleren als presupponerende dat noch meer andere Deensche Troupen wierden afghedanckt: of andere daer of daer ontrent te bekomen waren.</p> <p>Van Morgans Troupen waren den een en twintigh= sten luly een groot ghedeelte aengekomen: werdende de rest van tijt tot tijt verwacht: maer alsoo sy waeren seer onversien van Vivres ende Provisie/ ende meest al= le hunnen Piecken ghebroocken/ ende door ongheval van vier in hun quartier weynigh tijdt voor hun vertreck van Husum verbrant/ als mede hunnen Taffetten ont= ramponeert/ oock de vier Compagnyen die bevoorens buyten 't Regiment van Morgan, in dienst vanden Co= ninck van Denemarcken waeren gheweest/ gheen rus= tinghen althoos en hadden/ ofte oyt ghehad/ so wiert den Raedt van State gheauthoriseert/ om de voor= schreve Troupes van Vivres ende wapenen nae be= hooren te doen versien; oock ordre te stellen dat de selve in aller diligentie nae Kampen mochten gheconduiseert worden/ ende vande Vivres/ Wapenen/ ende trans= portgelt/ wiert gelast pertinente notitie te houden/ om de selve te repeteeren vanden Coning van Groot Brit= tannien/ die de voorsz Troupes toegeseyt hadt in dienst van hare Ho: Mog: te onderhouden den tijdt van drie Maenden/ geduerende 't belegh van 's Hertogenbosch.</p> <p>Den vyf en twintighsten luly, op Sint Jacobs dagh, quamen te ghelijck Missiven van de Heeren haere Ho: Mog: Ghedeputeerden in het Legher/ onder dato den drie en twintigsten luly, als oock twee Brieven vande Heeren Cantzelier ende Raden van Gelderlant, in dat den derthienden ouden stijl/ mitsgaders een Missive vande Heeren Staten van Uytrecht, in dato den veer= thienden luly mede ouden stijl/ houdende in effecte dat de Vyant d'Yssel had gepasseert/ ende dat hy sich begon te retrencheeren op de Veluwe kant/ 't welck een groo= te alarm ende consternatie maeckte/ niet alleen inde vergaderingh: maer oock in het gantsche Lant. Mo= gende met recht werden gheseyt/ dat Annibal was ad portas.</p> <p>Ick deselve tijdinge by geval op het Hof gehoord heb= bende/ seydet aen een persoon van Staet/ ende lange er= varentheyt; hy antwoorde met groote beweginge: is de Vyant op de Veluwe, so ist Lant verlooren. Willende seggen: in dese tijts gelegentheyt: daer de macht van 't Lant soo gantschelijck was gheengageert/ ende belem= mert voor den Bosch. En na menschen gissingh 't was waer. Want naedemael/ datmen alhier sich met Deensche Troupen versterckte/ kondent de Spaensche</p>	<p>21 juli 1629</p> <p>25 juli 1629</p>
-----------------	---	---

doen met Keyzersche. Maer het innemen van Wesel salveerde alles.

Echter is geresolveert daer teghens met vigeur ende couragie te gaen; de Waertgelders inden Haghe gheworven/ wierden over Uytrecht na Aernem geconduiseert/ desgelijckx de Troupes van Morgan na Uytrecht, om aldaer hare wapenen en geweer te nemen/ en wierden de Heeren van Hollandt versocht een goede somme van penningen te willen furneeren/ om het voorsz volck aen 't marcheeren te helpen; de Heeren Staten van Uytrecht wierden versocht de wapenen ende gheweeren tottet selfde Volck te versorgen/ op dattet sonder retardement voorts na Aernhem beschickt mocht worden/ des soude die te verschieten penninghen by de Heeren Staten van Hollandt, als oock de wapenen by de

p. 914 R

Heeren Staten van Uytrecht gekort en ghevonden worden aen hare ordinaris en Extraordinaris Consenten: wijders is by haer Ho: Mo: gheschreven aen de Stadt Dordrecht, twee Compagnien Borghers/ als mede aen de Stadt Gorcom volgens de ordre van het Landt een Compagnie Borgers ghereet te doen houden om te same jeghens drie Compagnien Soldaten in de naeste Garnisoenen aldaer ontrent op de aenschrijvinghe van den Raedt van State verwisselt te worden/ welcke soldaten alsdan mede uyt hare Garnisoenen naer Arnhem soudentrecken om op den dienst van het Lant te passen/ oock is noch gheresolveert te schrijven aen den Heer Albertus Coenradus Burgh, ende hem met Brieven van Credentie af te sende aen de Heeren Burgemeesteren en Regierders der Steede Amsterdam, de selve te beweeghen om vijf of ses hondert man gecommandeert Volck uyt hare Stad derwaerts te doen marcheren/ oock om debvoiren te doen aen de Caemer van de West Indische Compagnie aldaer/ gelijk oock aen de Kaemer van Dordrecht ende Delf by schrijvens van haer Ho: Mog: debvoiren zijn gedaen om gesaementlijck de thien hondert Koppen ten dienst van de voornoemde Compagnie ghelicht in corps naer het voorsz Rendevous op het spoedichste te laeten gaen/ met dien verstaende dat de voorsz Compagnien over desen tocht ende employ van haer volck in redelijckheit soudent werden gerecompenseert/ ende is zijn Excellentie van alle het gheene voorsz is spoedich by haer Ho: Mog: geadverteert/ oock versocht den Colonel Weerdenburgh te belasten sich uyt het Legher te begeven na het voorsz Volck van de West Indische Compagnie om de selve te commandeeren; voorders hebben de Heeren Lochteren ende Ter Cuylen Gedeputeerden van de respective Provintien van Gelderlandt ende Over Yssel versocht ende instanteelijck aenghehouden dat by dese gheleghentheyte ende con=

<p>Glim= mer.</p> <p>Raets= velt.</p>	<p>stitutie van saecken hare Ho: Mog: van ghenoechsaem Garnisoen souden willen versien de Steeden legghende op de Yssel ende insonderheyt het Retrenchement legghende tusschen Swol ende de Yssel, het welck goet ghevonden is aen zijn Hoogstgedachte Excellentie over te schrijven.</p> <p>De Heer Iohan Glimmer Raet in het Hof van Gelre/ heeft ten selven daeghe in crachte van zijne opene Brieven van Credentie van den selven Raedts-Ampt Gedeputeerden des Quartiers van de Veluwe haer Hoogh Mogh: naerder advertentie ghedaen van des Vyandts overkomste over de Yssel op de Veluwe, oock daer neffens versocht dat de Stad van Aernhem in dese conjuncture van tijden mochten worden versien van Lonten, Polver, Affuiten voor ses halve Canons als oock met een goede quantiteyt Rogge, om geempeyeert te worden tot dienst van den Landenn in dese occurrentie van saken.</p> <p>Waer op den Raet van State is geauthoriseert om te disponeren sulcks als sy na gelegentheyt van saken voor den dienst van den Landen bevinden soude te behooren.</p> <p>Canceler en Raeden eensamentlijck die van des Furstendoms Gelre ende Graefschap Zutphen, mitsgaders de Ghedeputeerden des Veluwschen Quartiers/ advertieerden haer Ho: Mog: den ses en twintighsten July dat sy met den Graef van Stierum voor de meeste verseeckerheyt van desen Staet oorbaerlijckst hadden ghevonden die Frontieren ende de Betuwe met Krijchs Volck aldaer by der handt zijnde/ te verseeckeren: welcke Resolutie haere Hoogh Mog: seer vreemt hebben ghevonden ende geoordeelt op presuppotie dat het gros van het Volck in de Frontier Steden aldaer/ als oock de Betuwe soude zijn gheinquantiert/ ende dienvolghens/ hebben ghecommitteert de Heeren Rantwijck, de Rover, van der Kaemer, Overlander, ende Baesdorp om in aller yele met Brieven van Credentie sich te vervoegen by zijn Excellentie in het Leger ende de selve Missive met hem communiceren/ ende resolveren. Vorders zijn de ghemelte Gedeputeerden oock versocht om te samen ofte eenige van haer Ed: uyt het Leger te gaen na Arnhem inghevalle sulcks aldaer dienstich ghevonden mochte worden/ ende also het reysen binnen 's Lants onveylich was) is de selve ter sake</p> <p>p. 915 L van dese Commissie ghepresteert alsulcke securiteyt als men volgens de ordre van het Lant aen haer Ho: Mo: Gedeputeerden gewoon was te doen.</p> <p>Tot Enckhuysen was ondertusschen aengekomen het Volck uyt Denemarcken: de Heer Raedtsvelt Raedt van State te vergeefs ghepoocht hebbende met de Capitains te accorderen/ heeft de selve in den Haegh be=</p>	<p>26 juli 1629</p>
---	--	---------------------

<p>Harden= bergh/ Borge= meester van Campen</p>	<p>scheyden: doende middelertijdt het Volck naer Wt- trecht conduiseeren/ onder belofte/ inghevalle men met haer Capiteynen niet en souden over een komen/ dat sy als dan op des Landts kosten weder te rugh naer Enckhuysen ghebracht souden worden/ hy rapporteer= de oock dat de Burghemeester Hardenbergh van Kampen sich hadde laten vinden tot Enckhuysen ende aldaer te kennen ghegheven dat de voorschreve Stadt alleen= lijck was versien met twee Compagnien ende dat hy aldaer seer instantelijck hadde aenghehouden/ ten eyn= de dat eenighe Compagnien van het voorschreve Volck naer Kampen mochten worden ghebracht/ dan dat hy Raetsvelt daerinne niet hadde begeert te treden/ latende het selfde ter dispositie van haer Ho: Mog: Den Raedt van Staete wiert gheauthoriseert/ om met de voorsz Capiteynen te handelen/ om sich in des Landts dienst te begeven voor den tijdt van drie Maenden/ op al sulc= ken voet/ als den Welghemelde Raedt met de selve sal konnen verdragen/ het senden van meer Garnisoen naer Kampen wiert ghestelt ter dispositie van zijn Ex= cellentie.</p> <p>Gemelde Burgemeester Hardenbergh is daer na in persoon ghecompareert ende heeft hare Ho: Mo: gepre= senteert de zwaericheyt der selver Stede/ als oock van de omleggende plaetsen/ versoeckende mitsdien dat ha= re Ho: Mog: tusschen Swol ende Kampen souden wil= len doen Logeren een gros van volck om de selve Stad/ ende andere plaetsen daer ontrent te decken/ oock binnen de voorsz Steede Kampen twee of drie Compagnien soldaten/ boven de twee die aldaer binnen waren te stue= ren/ oock den Raedt van State te authoriseeren aen de een sijde van Campen te doen maeken een Retrenche= ment/ oock de selve Stadt te doen versien van een In= genieur/ Canoniers ende Korde wagens; waer op hy is verwesen aen sijn Excellentie: haer Ho: Mo: hebben serieuselijck geschreven aen Canceler ende Raeden van Gelderlandt ende de selve vermaent/ ten eynde ghelast wierd aen de Schouten en andere op gesetenen ten plat= ten Lande van de Veluwe, beoosten de Gebbe, sich niet wederom Lant-waerts te begheven veel min met den Vyant te handelen of hem spijs in zijn Leger toe te voe= ren/ op zware straffen te verbeuren/ en van dese Missi= ve is Copye ghesonden aen den Heer Graef Ernst Casi= mier van Nassouw ende hare Ho: Mog: Gedeputeerden tot Aernhem, met versoek dat sy de goede hant daer aen wilden houden/ ook de saek daer henen helpen derigeren/ dat hare Ho: Mog: goede meeninghe en intentie genoeg gedaen wierden/ oock is gheschreven aen de Collegien ter Admiraliteyt/ dat sy allen den genen die de Leck en Rhijn opwaerts met Eedt ofte Drinck waeren wilden vaeren/ om het Volck in dienst van haer Ho: Mo: daer ontrent ingequartiert te spijsen/ dat de selve haer Eedt</p>	
---	---	--

<p>Borge= meester Over= lander.</p>	<p>ende Drinck waeren op Binnenlantsche Paspoorten/ herwaerts souden moeten voeren/ oock de selve Pas= poorten volghens het Placcaet precijs te suyveren/ op verbeurte van lijf en goet/ ende op dat dit bequamelijk geeffectueert ende in Practicque ghestelt soude moghen werden/ is den Commijs Generael Eck aengeschreven hem te begeven aen de brugge tot Wageninge, en daer omtrent/ gelijk oock geschreven wiert aen de Commijs Generael Goutswaert hem te vervoegen op de Leck ende aende Comptoiren daer omtrent/ oock elders om te let= ten op de suyveringe der voorsz paspoorten/ en daer over met den voornoemde Eck onderlingh te corresponderen/ tot Arnhem is mede gheschreven al noch ordre te willen stellen/ dat de schepen den Rijn en Leck op en afvarende aen de zijde van de Veluwe niet aen mochten leggen/ en datse des nachts ghehouden souden sijn sich onder de Wachten van haer Ho: Mo: Volck in de Betuwe te ver= voeten.</p> <p>In het Leger wierde deur de Heeren haer Ho: Mog:</p> <p>p. 915 R</p> <p>Gedeputeerde seer yverich met zijn Excellentie geraet= slaecht op middelen tot conservatie van den Staet. De Heer Overlander quam den dertienden Augusty ter ver= gaedingh van haer Hoogh Mog: verhaelen/ hoe dat aengaende het overkomen van de Vyandt in de Ve= luwe zijn Excelentie sich hadde gheexcuseert/ ende aen= ghewesen ghenoechsaeme ordre te zijn ghestelt geweest teghens des Vyants overkomste/ sulcks dat die saecke egeen zwaericheyt soude hebben ghehad/ soo elck zijn debvoir hadde ghedaen, doch nu het selfde niet en was geschiet/ dat om den Vyant op de Veluwe niet vorder in te ruymen/ een gros volck tot Arnhem, en een tweede gros tot Wtrecht soude dienen gheleyt/ oock de Betuwe bewaert ende de Steeden op de Veluwe, als oock aen d'Yssel ende daer omtrent ghelegen met Garnisoen ver= seeckert/ sulcks oock dienvolgens in het werck was ge= stelt/ ende dat de ghemelte Heeren hare Hoogh Mog: Gedeputeerde daer op na Arnhem waeren vertroocken/ doch dat hy naderhandt by de selve Heere nae Wtrecht, als oock Amersfoort Respective was gecommitteert ge= weest tot verrichtinge van eenige affairen/ en dat hy al= daer zijnde/ verstaen had by eenige vande Regeringe des Lants van Wtrecht in bedencken te zijn ghestelt of niet dienstig soude sijn de overige Vivres uyt de stad Amers= foort te lichten ende de selve elders te verbrenghen/ om in cas van ongeval der voorschreve Stede van den Vy= andt/ denselven de commoditeyt van onderhoud te ver= korten: na bedanckinghe aenden Heer Overlander is niet goetghевonden de overighe Vivres uyt de Stadt te nemen; maer deselve met de macht van het Lant soec= ken te maintineren/ ende den Colonel Morgan binnen</p>	<p>13 augustus 1629</p>
---	--	-------------------------

gevordert zijnde/ wiert aengeseyt sich in aller yle te be-
geven na Amersfoort, om aldaer te commanderen over
het Garnisoen te Voet ende te Paert/ ende 't gene daer
meer binnen ghesonden soude worden/ op behoorlijke
Commissie/ daer toe by provisie te depescheren/ ter
tijdt ende wijlen toe dat by zijn Excellentie anders soude
zijn ghedisponeert/ met last om inspectie te nemen van
het gene aldaer van noode soude mogen zijn/ ende daer
van de gelegentheyt in aller yle aen hare Ho: MO: over
te schrijven/ oock hier over met zijn Hooch-ghedachte
Excellentie den Raet van State/ de Heeren Gedepu-
teerde de Staten van Wtrecht ende de Heere van Bre-
derode te correspondeeren/ ende hare Ho: Mog: van
tijt tot tijdt alle behoeften derwaerts te doen gaen; dien-
volgens wiert by provisie den welghemelten Raet van
State gheauthoriseert/ om nae de voorschreve Stadt
Amersfoort af te veerdigen een goede quantitydt Lon-
ten ende Looth; De Burgemeesters ende Regeerders
van Amsterdam wierden versocht derwaerds te doen
senden thien duysent ponden Bospolver/ ghelijck oock
mede versocht wierden de Heeren Gedeputeerde Stae-
ten 'sLandts van Wtrecht, ende den Heer van Brede-
rode wiert aengheschreven de saecken daer henen te hel-
pen beleyden dat uyt het Garnisoen binnen Wtrecht de
voorschreve Stadt Amersfoort mocht worden voorsien
met drie of vier sterke compagnien soldaten die met de
Compagnien daer binnen zijne/ souden kunnen mae-
ken het ghetal van duysent Koppen/ om tot Conserva-
tie derselver Stede geemployeert te worden/ ende ver-
trouden haer Ho: Mog: dat de gemelte Heeren Gede-
puteerden daerinnen egheen zwaricheydt en souden heb-
ben te maecken/ gheconsidereert dat den Oversten Fe-
rents op zijne aenkomste was met twee duysent welghe-
wapende Soldaeten ofte wat meer/ behalven dat de
Heeren Staeten van Hollandt op eergisteren aen zijn
Hoogh-gedachte Excellentie hadden gheconsenteert de
weder helft van vyf duysent Burghers uyt haere Pro-
vintie te moghen verwisselen jehghens eenighe Compa-
gnien Soldaten in de Garnisoenen/ waer uyt de voorsz
drie ofte vier Compagnien geremplaceert soude wor-
den/ hier van is notificatie ghedaen aen zijn Excellen-
tie ende den Heer Graef Ernst Casimir van Nassauw,
Mitsgaders hare Ho: Mog: Ghedeputeerden tot
Aernhem, oock is de Magistraet binnen Amersfoordt
van de komste vanden Colonel Morgan derwaerts ende
de versterckinghe van 't Garnisoen binnen hare Stadt
gepreadverteert/ om des te beter gemoet te zijn.

p. 916 L

Die van Zutphen hebben door den Heer Lochteren
den seventienden Augusty gherepresenteert/ dat de
vyant de Steden van Zutphen en Doesburg soo sterck

17 augustus 1629

<p>Loch= teren.</p>	<p>gesloten hielt/ dat daer binnen egeen secoers ofte behoef= ten konden gebracht worden als met groote Convoyen/ versoeckende dat ter bequaemer plaetse/ tusschen de voorsz Steden een Fort geleyt mochte worden/ om tot conservatie van deselve Steden te dienen: waer op met een beleefden Brief aende Magistraet tot Zutphen is geschreven/ en 't leggen van 't voorsz Fort by dese Con= juncture van tijden geexcuseert.</p> <p>'s Anderendaeghs wiert gheraetslaeght hoemen best soude konnen defendeeren de Betuwe, van Wijck af/ tot aen de Uytrechse Hoofden toe/ ende hoe men de Klun= dert ende Roovaert by Willemstadt, teghens d'inva= sie des vyandts soude konnen beschermen/ als oock wat middel men by der handt soude nemen/ om den Vyandt in dese quartieren afbreuck te doen; men vont goet te beschrijven uyt de Graefschappen Buyren, Kuylenborgh, ende de Heerlijckheydt Vyanen, den derden Man woonende binnen de Steden/ ende de vierde Man van d'Opghesetenen ten platten Lande/ van deselve Graefschappen ende Heerlijckheydt respec= tive/ out boven de twintigh ende beneden de sestigh Ja= ren/ om binnen haere respective destricten des daeghs/ ende des nachts met goede ordre ende wapenen te be= waeren/ ende wachten op de passagien daer over den Vyandt soude meenen in de Betuwe te komen. Van ghelijcken te beschrijven den derden ende vierden man/ als vooren uyt de Steden Leerdam, Heuckelum, Asperen, Ysselsteyn, Beest ende Renoy, om ghewa= pent met een Musquet of Vierroer/ ende daer en bo= ven versien met een Spade ofte Schop/ als oock met Vivres voor den tijdt van ses daeghen sigh te vervoe= gjen nae Ravesway, ende aldaer van de Heer Colo= nel Haulterive op haer Employ ende wachte ordre te ontfanghen; oock te schrijven aen den Heer Graef Ernst Casimir van Nassauw, de Compagnyen van= de Colonellen/ Haulterive, Harwod ende Dyden, op het spoedighste/ ende soo haest doennelijck te verdeelen/ ende sulckx strecken dat daer mede beseth mocht wor= den/ neffens de voorschreve Burghers ende Huysluy= den de Neder-Betuwe van Ravesway voornoemt af/ tot d'Uytrechtse Hoofden toe. Vorders is aen de Heeren Staten van Zeelandt gheschreven/ dat sy in al= ler yle nae de Clundert ende Roovaert wilde laeten af= sacken die vier hondert ende tachtigh Bootsghesellen/ by de Bewinthebberen vande West-Indische Com= pagnie aenghenomen/ oock deselve verstercken met soo veel Matroosen/ als sy souden weten te bekomen/ oock is gheschreven aenden Heer Graef Ernst Casi= mier herwaerts aen te senden twee Compagnyen Ruyters Harquebusiers/ om op den dienst van het Landt te passen/ ende hebben de Heeren Gedeputeer= den van Hollandt, uyt het midden van haer ghecom=</p>	
---------------------	---	--

<p>Bem= mel. Welde= ren.</p>	<p>mitteert de Heeren Meerman en Herberts, om de Heeren Staten van Hollandt haere principalen te disponeren/ datse wilden uytchicken den derden Man/ so wel uyt de Steden als vande platte Landen/ ende deselve alle te samen wel ghewapent/ herwaerts aen nae Uytrecht te doen komen: ende sijn d'andere Provintien versocht sijn op 't exempel van Hollant in dese beswaerlijcke constitutie van saecken/ oock van ghelijcken te willen evertueren.</p> <p>Korts daer nae hebben de Heeren Diederick van Bommel ende Bernard van Welderen Burgh-Graef gheproponeert: dat vermits het overgaen van Amersfoort haere Ho: Mog: de Stadt van Wijck te Duerstede in consideratie wilden nemen/ ende derhalven met volck van Oorloghe besetten/ dat voor een subijten harden aanloop mocht verseeckert blijven: oock eenighe retrenchementen of afsnijdinghen voor de Uytrechtse Poort der selver Stede/ als mede een afsnijdinghe vande Dijck boven Ameronghen afkomende: ende dat op sulcken groote ende forme/ als haer Ho: Mog: souden raedtsaem achten; stellende mede in bedencken ofte niet ten hoogsten in alle voorvallende saecken een Retrenchement diende ge-</p> <p>p. 916 R</p> <p>maeckt op het Veer teghen over de Stadt van Wijck aen de Betusche zijde/ om in tijt van noot met Musquetten de zijde van de Stadt op het Waeter responderende van dier zijde te defenderen en te secoureren met Canon en Musquetten/ na den noot en gelegentheyt soude vereyschen.</p> <p>Eermen daer op koste resolveren/ quam een Missive van zijn Excellentie/ gheschreven in het Legher voor den Bosch den sestienden Augusty/ houdende dat de Voltreckeninghe ende vorder besorginghe ende bewaeringhe van het nieuwe Retrenchement/ streckende van de Vaert af tot aen den Hinderdam, met de beste ordre ende minste confusie op het spoedichste soude moghen op ghemaect ende gheeffectueert werden/ te weten in maniere als volght: Dat de Heer van Brederode, de Heer van Hauthain, ende den Colonel Morgan eenmael te saemen by den anderen gheroepen soude worden/ ende aen yder een der selver seeckere districten van het voorsz Retrenchement gheassigneert/ als te weten/ dat de Heer van Hauthain het opsicht bevolen soude blijven van Wijck af verby de Vaert tot aen de Stadt Wtrecht, den Heer van Brederode behalven het Commandement van de Stadt/ noch daer toe seecker ghedeelte van het selve Retrenchement/ streckende naer den Hinderdam, ende de reste voorts tot aen den Hinderdam selfs/ onder het beleyt van den Colonel Morgan, behalven de Stadt Naerden ge-</p>	<p>16 augustus 1629</p>
--	---	-------------------------

<p>Meer= man.</p>	<p>stelt worden: dat oock yder een van de drie voornoemde Hoofden gheassigneert wierden seeckere Compagnien daer mede sy de voorschreve hunne districten soude konnen ende hebben te bewaeren/ waer op ter presentie van de Raedt van Staete/ ende den Heer van Brederode als oock van den Heer Hauthain ghedelibereert zijnde/ zijn eenighe uyt het midden van den Raedt gecommiteert/ om oculaire inspectie te nemen van de authorisatie/ om te doen ontblooten ende af te kappen/ sonder eenighe rugghe-spraecke alle Grienden ende Rijs werken/ wedersijts van de Leck gheleghen/ die avantageus soude mogen wesen/ tot des Vyants doorbrecken/ ofte de defensie daer jehens beletten; ghelijck oock den Welghemelde Raedt eenighen uyt den haeren heeft ghecommitteert/ om te visiteren/ het nieuwe Retrenchement streckende van de Vaert tot aen den Hinderdam, ende daer het selve niet en soude bevonden worden seven of acht voeten hoogh/ ende ses voeten dick op den Cruyn/ ende soo na op den kant van het Waeter als moghelijck soude zijn/ dat de selve Heeren Gecommitteerden sonder eenighe rugghe spraeck het voorschreve Retrenchement promptelijck souden hebben te besteden: oock wech te doen nemen alle geboomte ende andere empeschementen om daer naer op de besettinghe van de Quartieren ende veelheyten van de Compagnien daer toe ghedisponneert te werden.</p> <p>Den twintichsten Augusty wiert ontfanghen de blijde tijding/ door Graef Ernst Casimier van Nassau Stadhouder ende hare Ho: Mo: Gedeputeerden tot Arnhem geschreven aldaer den negentienden deses/ houdende de advertentie van het veroveren van Wesel.</p> <p>Geduyrende dese groote Krijghs expeditien wierden allerhande voorslaeghen/ naer den eysch van de Extremiteyten ghedaen. De Heer Meerman wiert van weghen de Vergaedinghe van haer Hoogh Mog: tot Uytrecht op dat stuck expresselijck aen de Vergaedinghe der Staten van Hollandt gesonden/ die den drie en twintichsten Augusty weder gekomen zijnde tot Wtrecht, rapporteerde dat de Heeren Staten van Hollandt om alle zwaericheden in den Staet van het Landt voor te komen/ in plaets van de voorslach van den derden Burgher ende Huys Man uyt te schicken/ te vreedden waeren op te lichten voor een Maent/ of soo veel langher als men het soude goet vinden/ vijf duysent weerbaere Mannen op de Soldie van de Schutters/ teghens tien stuyvers 'sdaeghs: midts dat de andere Provintien elck naer raet van hare Quota van ghelijcke souden ghehouden zijn te doen/ ofte die buyten vermoeden in ghebreecken soude blijven/ het Equivalent van dien in baren Gelde ten profij=</p>	<p>20 augustus 1629</p> <p>23 augustus 1629</p>
-----------------------	---	---

p. 917 L

te van de Generaliteyt op te brengen; de Respective Provintien hebben verklaert hier in op het behagen van hare Principaele te consenteeren/ ende souden de op te lichte soldaten geredigeert werden in Compagnien/ daer over de Respective Provintien/ Leeden ende Steeden van dien elcks in zijn regard Officiers souden stellen, te tracteren op gelijcke Voet als die Capiteynen ende Officiers van de Waert-gelders; ende dat de voorschreve Compagnien gewapent souden worden voor de eene helft met Musquetten ende Morrilioens/ ende voor de wederhelft met Piecken ende Rustingen met zijn toe behooren: volgens d'ordre van het Lant; en op dat aen de voorschreve Wapenen van de te lichte soldaten egeen manquement soude vallen/ wierden de Heeren Raeden van State geauthoriseert/ om de Heeren Gecommitteerde Raden van Hollant en West Vrieslant te versoeken/ so spoedig als mogelijck te willen versorgen en doen inkoopden de gemelde Wapenen.

De vijf en twintigsten April [sic] quam een Missive van d'oude en nieuwe Magistraet/ mitsgaders de gemeente van Amersfoort, geschreven aen de Heeren Staten des Lants van Wtrecht, houdende in effecte dat het Keyserlijke Volck hebbende de voorsz Stadt in den naem des Konincks van Spangien verheert/ daer uyt was veretrocken sonder eenige besettinge te laeten: versoeckende mitsdien dat haer Edele Moghende eenich Volck derwaerts wilden senden tot defensie jegens nieuwe Hostile invasie; ook verstaen wiert uyt het rapport van de Portier der voorsz Stadt Amersfoort, bringer van de voorsz Missive/ dat de Vyant het huys ter Eem oock had verlaten; soo hebben haer Ho: Mog: datelijck derwaerts ghesonden een gheheel Sweetsch Regiment van Claes Diederyck, sterck omtrent elf hondert koppen/ om tot besettinge van de voorsz Stadt/ als oock het Huys ter Eem geemployeert te worden/ oock by provisie versien met eenighe Munitie van oorloch ende Lonten; ende is voor den Oversten Erentreiter Commissie in debita Forma gedepescheert om binnen de voorsz Stadt ende Huys over het voorsz Garnisoen te commandeeren/ ende daer en boven by Acte apart/ specialijck ghelast ende geauthoriseert/ om op alles te letten ende een lijsste van de behouften over te senden/ oock de Personen van de nieuwe Magistraet by den Vyant gestelt te saiseren/ en den gewesene Borghemeester Hartevelt te apprehendeeren/ ende alle te samen herwaerts te doen brengen; oock hebben de Heeren Staten des Lants van Wtrecht gheauthoriseert den Heer Berck, om voor eenige dagen de saecken conerneerende de Politie in ordre te gaen houden/ ende dat alles by provisie ter tijdt ende wijle toe dat hare Ho: Mog: souden hebben bekomen rescriptie/ ende goet vinden van zijn Excellentie op d'advertentie diese hier

25 augustus 1629

van aen de selve zijn Excellentie waren doende/ en van 't geene voorsz is notificatie gedaen aen de Heere Graef Ernst Casimier van Nassouw Stadthouder ende haere Ho: MO: Gedeputeerden tot Arnhem; mitsgaders dat de Vyant geruchte liet gaen niet sonder apparentie van Wesel te willen gaen belegeren/ ende mitsdien hem stellen in bedencken: of men by dese ghelegentheydt yetwes soude kunnen voornemen op de brugghe over d'Yssel. Vorder is geordonneert dat den Agent Verburgh aen de gemelte Portier tot een vereeringe soude betalen vijf en twintigh guldens/ en aen seecker Sergeant die de mondelinge Tijdinge van het verlaten van Amersfoort heeft ghebracht vijf en dartigh guldens. Op het rapport van de Heere Butter Kooper den twee en twintighsten deses ghedaen/ ende die twee Patenten by hem ende de Heer Hertevelt Gecommitteerde van hare Ho: Mog: aen de Heer Graef Ernst Casimier van Nassouw Stadthouder van zijn Luytenant in een beslooten Missive/ houdende aen den Magistraet ende Commandeur tot Swolle over ghebracht/ dat uytte selve Stadt twee Compagnien Soldaten/ d'eene tot Muyden ende de ander tot Vrelant souden werden gelecht/ heeft de Heer ter Cuylen doen ter tijdt voorts mondelijck verthoont/ daer na schriftelijck overgelevert/ dat hare Ho: Mog: hadden ghesien uytte lijste by den gemelten Grave voor weynich dagen gesonden/ hoe weynich Compagnien binnen de voorsz Stadt Swolle waren/ dat daer mede niet alleen het Re=

p. 917 R

trenchement met de vier Schantsen aldaer/ maer principelijck oock den Ysseldijck van Swol tot Campen, ende swarte Waters-Dijck van Swol tot Hasselt (wesen= de een distantie van omtrent ses uyren langh) nootsaekelijck moesten werden beset/ om te beletten des Vyants overkomste over d'Yssel ende het zwarte Water aldaer: want daer in niet alleen de behoudenis van de voorsz Stadt Swol, maer oock de Steden Campen, Hasselt ende de Forten Swartesluys, Blocksijl ende Clunder, mitsgaders die conservatie van Vrieslant ende Stadt ende Landen, oock het Noorder-Quartier van Hollandt met Amsterdam ende de Zuyder Zee merckelijck gelegen/ ende die van Vrieslandt ende Stadt ende Landen van de Generaliteyt te Lande heel ghesepareert soude zijn: dat oock de Magistraet van Swol uyt haer Gar= nisoen (niet suffisant tot de voorsz groote besettinge zijnde) siende het pericul van de Stadt Hattum, derwaerts by de vijf hondert soldaten met Ammunitie ghesonden hadden/ die anders verlooren hadden geweest; sulcks dat de Stadt Swolle, vermits de voorsz groote besettinge weynige ofte geen soldaten in haer Stadt konde hebben. Uyt alle welcke ende meer andere pregnante redenen by den Heer Ter Cuylen tot meermalen ende nu we=

<p>Disputie over de Fortifi- catien van Wt= recht</p> <p>Hollant tegen Wtrecht</p>	<p>der verhaelt/ hy versocht/ dat de voorsz Patente by ha- re Ho: Mog: ingehouden/ ende het selve aen den Hooch Gemelten Heer Graef Ernst geschreven ende geexcu= seert soude mogen worden; oock dat hare Ho: Mog: de groote importantie van dese saecken ende de verseecke= ringhe ende ghenoechsame besettinghe van de Over= ysselsche Steden gheliefden te nemen in achttinghe/ op dat door een versuym van de selve Generaliteyt niet en bequam een onvoorsienlijcken ende inreparale slach/ die daer naer niet soude te rechten/ ende daer van de Provincie van Overyssel ontschuldicht wilde zijn.</p> <p>Het perijckel van de gemeenen Vyant wat over zijn= de quam een notabel dispuyt tusschen de Generaliteyt ende de Provintie van Wtrecht: noopende het maken van de Fortificatien in ende omtrent Wtrecht, haer Ho: Mog: verklaerden ende seyden dat de Heeren des Lants van Wtrecht puerlijck niet en wilden letten op haer eygen defentie/ als goede Bontgenoten betaemde; protesteerende over sulcks onschuldig te willen zijn van alle ongemacken en onheylen die den Staet deser Lan= den in het generael ende de Provintie van Wtrecht in het particulier door de selve nalatichheyt soude mogen o= ver komen; ende wierden de Heeren Warmont, Bru= nings ende Clant Gecommitteert/ om een keer te doen na zijn Excellentie in 't Leger/ ende den selven te repre= senteeren de tergiversatie van de Heeren van Wtrecht; waer op de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Wtrecht hebben verklaert by monde en in geschrif= te: dat de Heeren Staten Generael hare Provintie by dese conjuncture (als gheworden zijnde Frontier) had= den behooren te tracteeren/ in materie van fortificatie/ volgens d'Unie en het exempel der Provintie van Gel= derlant ende Overyssel; protesterende by desen over het ongelijck dat haer Provintie daer in gedaen wiert/ oock over het ongelijck en indracht die de Heeren Staten van Hollant geduerende dese hare Calamiteyt gepoocht had te doen.</p> <p>De reden en Contra reden zijn te sien in 't volgende: De Heeren Gecommitteerden vande Provintie van Hollandt ende West Vrieslandt gheexamineert hebben- de de verklaringe van de Heeren Gedeputeerden van de Staten van Wtrcht, noopende de Fortificatie der Stadt Wtrecht selve, verklaren haer Ed: seer vreemt voor te komen, dat de devoiren van hare Principalen op di= versche versoecken van de Heeren van Wtrecht ghe= daen, van soo veel Burgers uyt haere Steden te senden, om de Stadt ende Landen van Wtrecht, te defendeeren, ende soo veel Huysluyden van Hollandt uyt haer bouw te nemen ende dwinghen te gaen wercken, aen diverse oorden van de voorsz Provintien van Wtrecht, ende van soo veel Krijsch Volck alomme te doen lichten, om de selve Provintie te beschermen, daerinne sy contribuee-</p>	
--	---	--

ren moeten tegen acht en vijftigh in 't hondert, ende de Provincie van Hollandt met Millioenen te beswaren, mitsgaders

p. 918 L

van soo veel Gedeputeerden mette Heeren Staten Generael hier te senden, om die van Uytrecht beter te stijven ende animeeren, by de voornoemde Heeren Gedeputeerden van de Staeten van Uytrecht ten archsten opghenomen werden, ende niet gheduydet, naer de reden ende meriten van dien: ghelijck mede dat de voornoemde Heeren Ghedeputeerden van Uytrecht de andere Provincien met groot onricht willen imputeren, dat sy met dispuysten de fortificatie-wercken aen de Stad Uytrecht souden hebben ghetraïneert, ende ghesocht occasie tot verwaerlosinge van dien te geven: daer sy in haer ghemoet wel weten, dat deselve by de andere Provincien, ende voornaementlijck by Hollandt altoos ten uyttersten van haer zijn gevordert, ende daeromme men oock heeft moeten klachtigh vallen aen syn Excellentie, ende ter contrarie die in der waerheydt by niemant en zijn getraïneert geweest, als by die van Uytrecht selve; datse mede buyten reden vinden, dat die van Uytrecht, om eens dat de Vyant hem vertoont heeft in hare Provincie souden willen sustineren, Frontier te wesen; als Gelderlandt ende Over-Yssel, die den Vyant dagelijckx ende alle uyren voor haer Steden hebben: ende dat sulcx met onrecht geprotesteert wort van ongelijck, datmen haer tegen de Unie soude voorlegghen, ende insonderheit in regart van Hollandt, die als Frontier teghen den Vyandt moeten fortificeeren, meer plaetsen als 't geheel Sticht groot is, ende niet daer den vyant hem eens heeft vertoont, maer dagelijckx komt, ende laren achter een is gekomen geweest, ende oock naerder aenden Vyant leggen, als eenige plaetsen van 't Sticht: die sy nochtans alleen maecken, sonder behulp van eenighe Provincie, ofte uyt avantagie van 't Sticht; haer daer in verwonderende, dat 't geene haer principalen voor de ghemeene saecke doen, soo verkeerdelijck wert uytghebreyt, die niet en pretendeeren, noch van Uytrecht, nochte van andere Provincien, dat teghen der selver souverainiteyt soude strecken, ofte deselve in eenige belastinge te trecken meer als haer eygen Provincie; ende alsoo men der selver devoiren sulcken uytleggh soude willen geven, dat sy wel te vreden zijn die van Uytrecht mette Fortificatie van haer Stadt te laeten begaen, alleen ende met advijs ende contentement van zijne Hoog-gemelte Excellentie, ende sulcx deselve verklaringhen in dien deele konnende soo veel haer aengaet aennemen: mits dat dese haere schriftelijcke antwoord tot iustificatie van de devoiren van hare Principalen ten registre werde ghebracht, om te bewijzen gedaen te hebben, dat men van oude ende vertrouwde Bontgenoten heeft kunnen verghen,

	<p>ofte verwachten. Actum Uytrecht den sesden Septembris 1629.</p> <p>Den sevenden September zijn ter vergaderinge gecompareert de Raden van State/ ende hebben versocht te verstaen haer Ho: Mog: meeninghe ende intentie/ op den voortganck der wercken die goet ghevonden waeren ghemaect te worden van de Vaert af tot aen den Hinderdam toe; ende inghevalle dat haere Ho: Mog: alsnoch souden meenen/ dat die wercken by de handt ghenomen souden worden/ dat deselve als dan daer toe gelt souden willen verschaffen. Men merckten oock dat het Water door de Sluys aende Vaert inghe=laeten/ by diverse manieren van doen de Vecht wiert ontroecken/ oock de andere Sluysen ende Verlaten gestopt: waer door 't inminderen van het Landt aen de Oostzijde vande Vecht wiert belet; versoeckende oock te verstaen ofmen dat daer soude laten. Sy hebben desgelijcx versocht dat de nieuwe gelichte twaelf duysent Man wierde betaelt/ daer toe de Provintie van Gelderlandt hondert vyftigh, Hollandt vier hondert, ende de Provintie van Uytrecht twee hondert duysent gulden extraordinarie beloofd hadden te contribueeren. Den Raedt wierde gheauthoriseert de wercken in alderyle by de handt te nemen/ ende tot perfectie te brengen/ om bestant te zijn jeghens Vyandts ghewelt/ ten laste van die gheene die hier na verstaen souden worden daerinne ghehouden te zijn; ende dat sy by provisie eenighe noodige penningen: doch soo weynigh als moghelijck was/ souden lichten uyt de overige twee hondert vijftigh duysent gulden van de vierhondert duysent gulden van de West-Indische Compagnie op Interest ghe=licht. Op het tweede point was hare Ho: Mo: meeninge: dat de Landen aen d'Oost-zijde van de Vecht, ende alle anderen/ volgens voorgaende resolutie worden bevloyt/ ende gehouden nae behooren/ om daer door des Vyandts invasie te steuyten; Werdende eenige Personen specialijcken ghelast om hier op goet regard te nemen: oock sorge te dragen dat de Sluysen ende Verlaten geopent/ oock naer gelegentheydt van Water gesloten wierden. Op het derde point wierdt verstaen dat den Raedt van state de Provintie van Gelderlandt ende Hollandt by Missiven/ ende de Heeren Gedeputeerden Staten 's Landts van Uytrecht mondelingh soude aenmanen/ tot betalinge van hare respective resterende sommen/ tot onderhoudt van de voorsz twaelf duysent Man extraordinarie beloofd.</p> <p>Die van Uytrecht hebben wederom tegen opgamelde Hollandtsche verklaringh geseydt/ het geene volght:</p> <p>Gehoort het rapport van 't geene de Heeren Gecommitteerden deser Provintie ter Vergaedinghe van de</p>	<p>6 september 1629 7 september 1629</p>
--	---	--

<p>Uy= tregts Repli= que.</p>	<p>Ho: Mog: Heeren Staten Generael huyden morghen was bejegend/ noopende d'antwoort by de Heeren Gecommitteerden der Provintie van Hollant gegeven/ op de verklaringe ende protestatie van haer Ho: Mog: wegen de Provintie van Uytrecht geexhibeert/ aengaende het maecken der Fortificatie-wercken om deser Stadt Uytrecht. Ende gelet op de iterative instantien by deser Stadts Gecommitteerden gedaen/ ten eynde volgens den last ende resolutie van hare principalen/ met expresse termen/ by de voorschreve acte van verklaringe/ ende protestatie van weghen de Provintie van Uytrecht sal worden uytgedrukt/ soo de meeninge is geweest by het instellen van dien: datmen d'onkosten vande Fortificatien daerinne vervat/ sal doen betalen ende rescouteren/ in minderinge vande consenten volgens d'Unie: mitsgaders dat sulcx van wegen de Provintie van Uytrecht den hoogh gemelten Heeren Staten Generael genotificeert/ ende ten registre van hare Ho: Mo: resolutien geannoteert sal worden na behooren: soo wort sulcx alhier goet ghevonden met last ende authorisatie op de Heeren Gecommitteerden deser Provintie te procureren dat het morgen geeffectueert mach worden: rapporteeren de haer wedervaeren hier ter vergaderinge.</p> <p>Die van Gelderlant, die 't ghevaer meest raecten/ lieten deur haer Gecommitteerden vertoonen: dat de Stadt Huyssen, Kleefs ende Neutrael zijnde/ en oock Hulhuysen buyten de jurisdictie van hare Ho: Mog: of d'exercitie vande Misse ende Roomsche Religie inde voorsz plaetsen met fundament by haere Ho: mog: niet en souden konnen verboden worden: en of 't selve oorzaak soude gheven konnen aen den Keyser ende andere Roomsche Catholijcke Vorsten/ om onder pretext van dien daer tegen te doen/ te meer vyantlijck dese Landen te tracteeren: het welck haere Ho: Mog: wisten dat in alle maniere by dien tijdt soo veel doenlijck diende ghemijt te worden. Edoch wiert niet ondienstich ghevonden/ dat aende Inghesetenen van dese Landen/ ende specialijck aen die van Nimmeghen, Aernem ende andere plaetsen vande Betuwe ende Veluwe/ soude mogen scherpelijck verboden worden van buyten de Jurisdictie van haere Ho: Mog: ende specialijck niet tot Huyssen ende Hulhuysen ter Misse ofte inde Paepsche Predicatie te gaen/ noch hare Kinderen de Paepsche Scholen aldaer te laeten frequenteeren: vernieuwende tot dien eynde de oude Placcaten/ of doende van nieuws daer tegen Placcaten maecken/ met verbeurte van groote boeten/ ende 't wel specialijck verbieden aen d'Inghesetenen van Nimmeghen, Aernem ende andere plaetse vande Betuwe ende Veluwe van tot Huyssen ende Hulhuysen ter Misse/ of inde Paepsche Predicatie te gaen. Het Advijs vanden Raedt van State was oock dat de verseeckertheyt vande Stadt van Emmerick, alle an=</p>	
---	--	--

dere consideratien overweghen moest/ by soo verre eenighe conventie/ noopende de tolerantie vande Paepsche Geestelijckheydt aldaer in het beginsel was ghemaectt gheweest/ dat de selve had haere reflexie op Wesel ghehadt: het welck nu quam te cesseeren/ en of

p. 919 L

het selve schoon anders ware/ dewijle nochtans die van de Paepsche Geestelijckheydt en Jesuwijten haer vorderden met de Vyandt correspondentie te houden tegen den Staet van het Landt: dat ten dien aensien wel alle conventie buyten consideratie behoorde te blijven/ ende sy niet alleen uyt de Stadt gheset worden/ soo eer soo liever/ maer oock den persoon van eenen Overcamp, tegen het bevel van de Commandeur nae 's Heerenberge gegaen/ in verseeckeringe gebracht worden/ om naeder informatie daer op te nemen. Sijnde oock questie om Soldaten tot Emmerick te logeeren: wiert goet ghedacht dat het Klooster van de Jesuwijten groot ende spacieux ghenoech was om een goet ghetal volck in te verbergen/ ende het getal van de Geestelijckheydt mede groot/ beyde niet sonder merckelijcke perijckel/ ende oorsaecke ghenoech/ medebrenghende/ om spoedelijck eene goede resolutie hier op te nemen. Hare Ho: Mog: hebben verklaert datmen voor alsnoch de ghemaecte conventie (by d'eerste capitulatie gemaectt met Emmerick) Edoch dien onvermindert goet te sijn te versoeken Graef Ernst Casimir van Nassouw Stadthouder, en de hare Ho: Mog: Gedeputeerde tot Arnhem de principaelste Belhameren der Papen ende lesuwijten uyt Emmerick by provisie te doen vertrecken voor eenighen korten tijdt: oock de kinderen van de ingesetenen deser Landen, die aldaer waren om ghedoceert te worden, de selve afnemen, ende aen haer Ouders ende vrienden t'huys stieren. Voorts een wakent Oogh te willen slaen op de correspondentie die de voorsz Paepen ende lesuwijten met den Vyandt onderhielden; oock ordre stellen dat nu ende dan, hare brieven mochten afgeworpen worden, om te sien wat naerder kennisse men daer uyt soude moghen bekoomen. Men vont oock goet den voornoemden Overcamp te apprehenderen om gheexamineert te worden/ ende sentinellen voor de deuren der lesuwijten te stellen/ oock een Compagnie Soldaeten in het Klooster te logeeren/ om daer door te voorkomen het ghevreesse perijckel. Men hadde oock groote suspitie op den Marquis van Bergen (sittende in Neutraelityt) dat hy was in dienst en Eedt van de Koninck van Spangien; dienvolgens urgeeren de ghemelde Gecommitteerden dat hy daer op soude mogen aenghetast ende gerançonneert worden; maer alsoo men nochtans hem niet konde bewijzen yets gedaen te hebben tegen de Neutraliteyt: soo wiert hy verschoont: edoch wiert

gelast op sijne comportementen/ en die van sijn gevolch te letten.

Men hadde aende Provintie van Gelderlandt gheschreven om te hebben furnisement van het restant aende hondert vijftig duysent gulden/ by haer extraordinaris belooft tot onderhout van de twaelf duysent man in het voor jaer gelicht; dan die van de Veluwe en Graefschap Zutphen hebben sich geexcuseert op haer onvermogenthey: vermits het verderf van hare platte Landen door des Vyants overkomste op de Veluwe/ oock invasie in 't voornoemde Graefschap. Die van 't quartier van Nimmegen hadden aenghenoomen devoiren te doen tot furnisement van haere resterende quote in de voorsz hondert vijftigh duysent gulden. De Heeren Gedeputeerden Staten des Lants van Wtrecht desgelijcks mondelingh vermaent om hare resteerende quota in de twee hondert duysent gulden als vooren belooft/ promptelijck te willen doen furneeren/ hadden toe gheseyt eenige penningen op te brengen; maer waren noch niet te berde gebracht/ konnende middelerwijle de Soldaten daer na niet wachten. De Heeren van Hollandt hadden verklaert te sullen avanceeren een goede somme van penninghen tot betalinghe van de vier hondert duysent gulden by haer belooft/ soo wanneer gemelte twee Provintien/ naer advenant van hun Respective belooftde sommen met haer in gelijkheyt souden zijn gebragt; versoekende mitsdien de gemelde Heeren dat op het onderhout van de voorsz twaelf duysent man ordre mocht werden ghestelt; de Raedt van State de opgemelde punten representerende/ klaeghde met een dat de Magistraet van Deventer hadde op eyghener autoriteyt den Commis Schas aldaer komende om eenige Compagnien van 't nieuw gelichte volck te betalen/ afgenomen

p. 919 R

hadden acht duysent gulden/ vermits gelijcke om d'Heer van Capelle, sijnde tot Zutphen was toegesonden/ om op ordre van de Raed van State geemploieert te werden/ ende dat de voorsz Magistraet naderhandt aengemaent zijnde/ by denselven raet om de voorsz somme te stuyren/ nae Swol tot betalinge van de Sweetsche Compagnien aldaer in Guarnisoen leggende/ het selfde te doen hadden geweygert; stellende mitsdien hare Ho: Mo: in bedencken of men de Magistraet van Deventer daer over niet en behoorde serieuselijck aen te schrijven/ dat sy de voorsz vyf duysent gulden op de naerder aenmaeninghe van de welgemelte Raedt souden hebben te laten volgen; oock hebben versocht dat ordre ghestelt mocht worden op het onderhout vande dertien compagnien te voet/ die eegen fons en hadden/ als oock van de vaenen Ruyteren van Rouillacq, ende Thomas Lucas, mitsgaeders op het senden van het gelt na Arnhem ende Wesel respective/

by de Heeren Gedeputeerden aldaer tot verscheyden reysen versocht. Sy hebben oock hare Ho: Mo: ghere=commandeert Resolutie te willen nemen op het senden van het Volck na 't Leger by sijn Excellentie versocht/ soo wanneer den Vyant over Rijn met sijn Leger soude sijn ghepasseert/ volgens de lijste by sijn Hoochgemelde Excelentie den eersten deses overgesonden/ ende naeder=handt by den Thresorier uyt het Leger weder ghekeert/ vernieuwt. Daer op is ghelast devoiren te doen aen de Heeren Gedeputeerden des Landts van Wtrecht, op de beloofde tweemaal hondert duysent gulden/ soo veel pen=ningen promptelijck op te brengen/ datse mede werden ghestelt in ghelijckheyd van betalinghe by de Provintien van Gelderlandt ende Hollandt, respectivelijck ghedaen op 't furnisement van hare somme/ tot onderhoudt van de voorsz twaelf duysent man belooft. Voorts de Ma=gistraet van Deventer ernstelijck aen te schrijven de voorsz vijf duysent gulden te laeten ter dispositie van de Raedt van State/ ofte dat hare Ho: Mo: genootsaecht souden worden deses aengaende scherper resolutie te ne=men. Oock is den Raedt van Staeten versocht ende geauthoriseert om van de presiderende kamer in de Pro=vintie van Zeelant, door den Ontfanger Generael af te vorderen de somme van hondert duysent gulden/ in min=deringe van de overige twee hondert en vijftigh duysent gulden/ die by de Westindische Compagnien gefurneert souden worden/ tot volkomen betalinge van de versochte vier hondert duysent gulden op Interest/ om daer uyt aen de voornoemde derthien Compagnien/ als oock de twee vanen Ruyteren een maents solts te furneren/ oock penningen na Arnhem en de Wesel te stueren/ ende het vorder t'employeren volgens voorgaende Resolutie; en=de by haer Ho: Mog: wiert aen de voorsz Kaemer ghe=schreven/ de voorsz somme van hondert duysent gulden te laten volgen. De versochte Compagnien aengaen=de/ is de respective Steden en Garnisoenen aengeschre=ven volghens de lijste van sijn Excelentie/ de selve Com=pagnien daer inne ghestelt gheet te houden/ om op Pa=tente van sijn Excelentie te vertrecken ter plaetse daer de selve soude goetvinden: des wierdt den Raet van Sta=te gerecommandeert goet regard te willen neemen en te letten op de Stadt Hattum, als oock op de Steden daer de vier Engelsche Compagnien lagen/ die den Koninck van groot Brittaguien begeerde dat gereduceert souden worden/ ende onder het Regiment van de Colonel Mor=gan gesteken/ even verre verstaen soude moghen werden dat de reductie in dese conjuncture van tijden soude kun=nen plaets grijpen.

De Geestelijckheyd van 'sHertogenbosch yets heb=bende geremonstreert aengaende haer particulier; is by haer Ho: Mo: verstaen dat alle Geestelijcke personen/ soo mannen als Vrouwen uyt de voorsz Stadt ghehou=

	<p>den souden sijn te vertrecken/ oock dat alle Geestelijcke ende Clooster goederen binnen de Stadt ghelegghen soude komen aen de Generaliteyt/ als oock de Kercken ende Pastorien goederen binnen ende buyten de Stadt gelegen; maer de vorder Klooster ende Geestelijcke goederen in Neutrale plaetsen/ of ten platten Landen/ daer men contributie betaelde gelegen souden sijn/ voor de eene helft by de Generaliteyt/ ende voor de wederhelft by de Geestelijckheyt ghetrocken worden/ ende tot den</p> <p>p. 920 L ontfang van dien wiert ghestelt een Rentmeester om de helft van de opkomste aen de voornoemde Geestelijckheyt uyt te trecken.</p> <p>Den veertienden Octobris quam advijs van Graef Ernst dat de Spaensche den dertienden de schans op de Veluwe ende wat sy daer meer besaten hadden verlaten: men seyde dat het de Infante expresselijck had belast/ om te meer te tonen haer sinceriteyt nopende de treves handelingh nu op het Tapijt sijnde; haer Ho: Mo: vonden goet tot teecken van blijdschap de Magistraet van den Haghe te doen aenseggen desen avondt de klokken in alle kercken drie poosen te doen luyden.</p>	<p>14 oktober 1629</p>
--	---	------------------------